UNIVERSAL LIBRARY
OU_204340
UNIVERSAL LIBRARY

రసపుత్ర కదనము.

OSMANIA UNIVERSITY
COLLEGE LIBRARY.

ప్రచురణకర్తలు

విక్రయదార్లు

వి. సేతుమాధవరావు బ్రదర్సు,

గుంటూరు.

Sri Venkateswara Co.,

Book-Sellers & Publishers, GUNTUR.

ఈ గుంటూరు పట్టణమునందు శ్రీ వేంకటేశ్వర కంపెని అను పేరుతో బుక్కు-షాపు నొకటి స్థాపించినాము. ఇచ్చట స్వరాజ్యపుస్తకములు అన్ని దొరకును మావద్ద రామా అండ్ కో వారి బుక్కులు, ఆనంద, కుమార, సరస్వతి మొదలగు వాచక పుస్తకములు, వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులుగారి అన్నిరకముల పుస్తకములు, ధర్మవరం కృష్ణమాచారి, చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహంగార్ల నాటకములు, నవలలు, ఇతరనాటకములు నవలలు, ప్రబంధములు, హరికథలు, ఉపాధ్యాయుల రిజష్టర్లు, స్టేషనరీ సామానులు అన్నియు దొరకును. ధరలు చాల సరసము వర్తకులకు ఉపాధ్యాయులకు అర్డర్లు పట్టి కమీషను ఇయ్యబడును.

శ్రీయుత బలిజేపల్లి లక్ష్మీకాంతకవి విరచిత

౧ సత్యహరిశ్చంద్రీయము — పెక్కు నాటకసమాజములచే నాడబడి ఆంధ్రలోకమున కీర్తిగాంచిన నాటకరత్నము.

గ్లేజు ప్రతి రు. 1-4-0.
రఫ్ ప్రతి 1-0-0.

౨ సాత్రాజితీయము — శృంగారరసప్రధానమై మనోహరములగు పద్యములు గల ప్రసిద్ధనాటకము గ్లేజు ప్రతి రు 1-0-0 రఫ్ ప్రతి 0-14-0. ఈ రెండు నాటకముల కాపీరైటు మాదిగనుక మాకు వ్రాసినగాని లభించవు.

3 చిత్రమాధనము — శ్రీ దంటు సుబ్బావధాని కవికృతము, షేక్స్పియర్ 'కామెడీ ఆఫ్ ఎరర్సు' ననుసరించి వ్రాసిన చమత్కారమైననాటకము కథలోని చమత్కారము చదివినగాని తెలియదు. మంచికాగితములు ప్రతి రు. 0-12-0.

రసపుత్రకదనము

(చిత్తూరుపై అల్లాయుద్దీనుని దండయాత్ర.)

కొండపల్లి లక్ష్మణపెరుమాళ్లుగారిచే

రచియింపబడి,

గుంటూరు

జి. సేతుమాధవరావు బ్రదర్సు

వారిచేత ప్రకటింపబడియె.

రెండవ కూర్పు

వెల రు 1—0—0.

కాపీరైట్] 1922 [రిజిష్టర్డు

పీఠిక.

ఔదార్యగుణధుర్యులగు నాయార్యులారా!

సీ॥ సర్వజనావనాసక్తులై షట్చక్ర • వర్తులే భూమికి భర్తలైరి?
వ్యాసవాల్మీకి బిల్హణ వామదేవ భా • రవి కాళిదాసులే రమణిసుతులు?
కర్ణభీమార్జున గాంగేయకుంభజ సం • భూతు లేమాతకుఁ బుత్రులైరి?
గౌతమ శ్రీవివేకానంద రామ • మోహన శంకరుల కెద్ది జనని యయ్యె?
తే॥గీ॥ అట్టిభారతజనయిత్రి కవతరతము • మేఖలాసన్నిభంబయి మించు వింధ్య
పర్వతశ్రేణి కుత్తరపార్శ్వమందుఁ బుణ్యనిలయంబు రసపుత్రభూమి యుండు॥

అట్టి రాజస్థానంబున, నిష్కళంకంబై, చిరకాలపరిగణితమానంబై, నిరుపమవీర భోగ్యంబై, వివిధవిద్యాప్రశోభితంబై, కనుబంతవిశ్రాంతకీర్తిమంతంబై, సకల కువలయాధీశ సన్నుతపాత్రంబై, యొప్పు సూర్యవంశంబునందు జన్మించిన రసపుత్రకూరాగ్రేసరు లెనిమిదవ శతాబ్దంబున 'మీవార్' రాజ్యంబు స్థాపించినట్లు చరిత్రకారులు వ్రాసి యున్నారు. ఈ రాజపుత్రులు 'మీవార్' రాజ్యరక్షణాభివృద్ధికి ముఖ్యాధార భూతం బగు చిత్తూరు దుర్గరాజంబును నిర్మించి యవసరమువచ్చినప్పుడు తమ ప్రాణంబులనైనఁ గోల్పోయి తమ దుర్గలక్ష్మిని గాపాడుకొను చుండెడివారు.

రసపుమారులకెల్ల వద్యతముండై, రాణాబిరుదుగైకొని, చిత్తూరుదుర్గంబును రాజధానిగా నేర్పరచుకొని ప్రజాపరిపాలనక్రియాదక్షత్వంబు వహించి యొక రాజపుత్రశేఖరుండు చిత్తూరునందు సింహాసనాసీనుం డయ్యెను. అంతట రాణాకుటుంబము వారలు చిత్తూరురాజ్యంబు నేలుచుండెడివారు. అనుపమవిక్రమకళాసంపద్విశేషోన్నతులైన యీరసపుత్రవీరుల శౌర్యగాంభీర్యాది సద్గుణంబులను, త్రిలోకసుందరులైన రాజపుత్రస్త్రీల సతతపాతివ్రత్యంబును, మానాభిమాన సంరక్షణక్రియాసామర్థ్యంబును, గొనియాడుటకు సహస్రవక్త్రుండును, పరీక్షించుటకు సహస్రనేత్రుండును, నిశ్చయించుటకు జగచ్చక్షుండును బూనుకొనవలసి యున్నప్పుడు స్వల్పప్రజ్ఞుండనగు నేను వర్ణింప సాహసించి నందులకు నన్ను క్షమింప వేడుకొనుచున్నాను.

నే నీ 'రసపుత్రకదనంబును' రచించి దాదాపుగా దాల్గువత్సరము లైనది. ఇందుఁ గొంతభాగము బ్రహ్మశ్రీ చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహము పంతులుగారిచే రచింపఁబడిన 'హేమలత' యను నవల ననుసరించియు శేషంబును శ్రీయుత బండారు అచ్చమాంబగారిచే వ్రాయఁబడిన అబలాసచ్చరిత్రమాల యందున్న 'పద్మిని' యను కథ ననుసరించియు వ్రాసితిని.

బాలుండను, అదిగాక సంస్కృతాంధ్ర పాండిత్యము లేనివాఁడను నాచే రచియింపఁబడిన యీ కావ్యంబునందు లోపము లసంఖ్యాకంబులై యుండుట తథ్యంబుగాన నాల్గువత్సరంబుల నుండియు ముద్రింపనైతిని గాని వాక్చాతుర్యనైపుణ్యములగు పెద్దవారలకు బాలురయొక్క వచ్చియు రాని ముద్దుపలుకు లత్యానందం బొనగూర్చునట్లు పండితోత్తములగు వారలకు నన్నుఁబోలు బాలురయొక్క వచ్చియు రాని కవిత్వం బానందదాయకమగునని దృఢవిశ్వాసంబు గల్గి యుండుటకతంబునను, నా సహాధ్యాయులగు కొందఱు బాలుర ప్రోత్సాహంబునను, నే నీ రసపుత్రకదనంబునందుఁ గొన్ని మార్పులఁ జేసి నా బాల్యంబునుండియు నాకు మిత్రుండగు గుండు వెంకటలింగము గారి ధనసహాయంబున దీనిని ముద్రింపఁగలిగితిని.

నాయందుఁ గరుణవహించి యీ కావ్యంబునం గల లోపంబుల సవరించి నన్నుఁ గృతార్థుం జేసిన బ్రహ్మశ్రీ కుంరాడ దుర్గానాగేశ్వరశాస్త్రుల గారికిఁ గృతజ్ఞతాపూర్వకముగా ననేక నమస్కారంబు లాచరించుచున్నవాఁడ. ఇది నా ప్రథమోద్యమము గాన నిందుఁ గల లోపంబుల మన్నించుటకు మిమ్ము బ్రార్థించుచున్నవాఁడ.

ఇట్లు విధేయుఁడు,

కొ॥ పసల్లి లక్ష్మణవెంకటశాస్త్రి.

ఇందువచ్చు పాత్రలు

పురుషులు.

సూత్రధారుఁడు.

మారిషుఁడు.

విక్రమసింహుఁడు—ఒక క్షత్రియకుమారుఁడు.

కాపాలికుఁడు.

సుమిత్రుఁడు—విక్రమసింహుని మిత్రుఁడు.

వసంతభట్టు—ఒక మహాశాస్త్రి బ్రాహ్మణుఁడు.

భీమసింగు—చిత్తూరురాజ్య సంరక్షణ కర్త.

బాదాల్ సింగు—ఒక రజపుత్రకుమారుఁడు. భీమసింగునకు ముఖ్యాలోచన పరుఁడు.

సేవకుఁడు.

లక్ష్మణసింగు—చిత్తూరు రాణా. [బాలుఁడు].

చిదానంద యోగి—విక్రమసింహుఁడు.

ఆనందుఁడు—వసంతభట్టు పరిచారకుఁడు.

గోరాసింగు—రజపుత్ర సైన్యనాయకుఁడు, బాదాల్ సింగు తండ్రి.

ప్రతాపసింగు, దుర్గసింగు—రాజపుత్ర వీరులు.

పాండురంగనాథుఁడు—ఒక కపటయోగి.

జయసింగు, అజేయసింగు,
సమరసింహుఁడు, సాగరసింహుఁడు. } భీమసింగునకుఁ బుత్రులు.

సేవకుఁడు.

అల్లాయుద్దీను—ఢిల్లీ పాదుషా.

రహిమానుఖాను—తురుష్క సైన్యనాయకుఁడు, అల్లాయుద్దీనునకుఁ బ్రియమిత్రుఁడు.

నాజరుజంగు—తురుష్క సేనానాయకుఁడు.

శూరసింగు—ఒక యుద్ధభటుఁడు.

స్త్రీలు.

పద్మినీదేవి భీమసింగునకు భార్య.

పురదేవత.

దస్తావేజులమతలబి.

క్రొత్తప్రతులు ముద్రించినారము.

ఇందు, 1 ముఖ్యాంశములు, 2 గమనించవలెసిన విషయములు, 3 విక్రయ 4 తాకట్టు 5 రద్దు 6 పాళ్ల విభజన 7 తీర్మానము 8 మరణశాసన 9 పవరాఫ్ అట్టర్నీ 10 సెటిల్మెంటు 11 గిరాయింపు 12 దాన 13 దత్తత 14 కవులు కబోలీయతు 15 ఖరారునామా 16 ప్రామిస్సరు 17 సవరణ 18 హామీ 19 మనవర్తి 20 ఫారిఖత్తు 21 వ్యాపార సంబంధ లేక వర్తక సంబంధ 22 పంచాయతి 23 క్రిమినలు 24 సివిల్ 25 వివిధములగు కోర్టు సంబంధ 26 రిజష్టరేషను విషయములగు ముఖ్యాంశములకు దస్తావేజులలో ఒక్కొక్క రకమునకు అనేక మతలబులతో క్రొత్తగా తయారు చేయబడి గ్రంథము ప్రయివేటు వకీళ్లు వకీళ్ల గుమాస్తాలు క్రొత్తగా దస్తావేజులు వగయిరాలు వ్రాయనేర్చువారలకు ఇది అత్యంత ఉపయోగము. దీని విషయము వ్రాసిన చాలదు వక కాపీకు ఆర్డరు ఇచ్చి చూడుడు. దస్తావేజులు చాలా కాలము వ్రాయుటలో నిపుణులయిన వారలు గూడా చాలా రకముల దస్తావేజులు వ్రాయుటకు మతలబులు తెలియని వారలు గలరు. అవిఅన్నియు ఇందుగలవు. ఇందు కొత్తరూల్సుప్రకారం కోర్టుఫీజు స్టాంపు డ్యూటి, రిజిష్ట్రారు ఆఫీసు ఫీజులు గలవు.

వెల పోష్టేజి గాక రు 1—0—0

పోష్టేజి సహా 1—6—0

వలయువారలు.

టి. సేతుమాధవరావు బ్రదర్సు

గుంటూరు

అని వ్రాయవలెను.

శ్రీరస్తు.

రసపుత్ర కదనము.

శ్రీమంతుఁడు సూత్రధారుండు పుస్తకంబుఁ బ్రవేశించి:—

శా॥ శ్రీరాష్ట్రైకనిధి మస్తమించని ఘనశ్రీరాజ్య మెవ్వారిదో
మోదంబారఁ సుఖప్రదాతలగు సద్భూమీశు లెవ్వారలో, స
న్మార్గాచారవిధర్మసంగ్రహనిష్ఠ యుద్ధోత్సాహ సవ్వారలో, హిం
దూదేశప్రభులైన యా వారలను గృతిఁ జెప్పు నిష్టార్థముల్॥

సీ॥ ఏ. రాజపుత్ర్యాని సల్లాపము
శ్రీనివేశమగు జన్మసీమ యెద్ది?
సహగమనాచార సతీవ్రతాస్తుతి తాను
మోహానుగుణ మాతృభూమి యెద్ది?
సంగీతవిద్యాప్రచారకప్రభులుండు
త్యాగంబు యొసఁగిన్న తానదెద్ది?
ఉమ్మహారాష్ట్ర రాజ్యస్థాపకుండు శివాజి
పట్టణోల్లాసిని గన్న వసుధ యెద్ది?

తే॥ గీ॥ తొలుత మాతృభక్తులగు సుతులను గాంచి
కాల్పకొనుటకుల కిపు డెద్ది కన్నతల్లి?
యట్టి భారతమాత నే సన్నుతింతు
మనసునందునఁ జేర్చి నమస్కరింతు॥

మారిషా! వేగమే యొకపర్యాయం బిటురమ్ము.

మారిషుఁడు—(ప్రవేశించి) బావా! నన్నింత త్వరితగతిఁ బిలిచిన గతం బేమి?

సూత్ర—మారిషా! మనకు సభికులాజ్ఞాపించిన క్రొత్తదియేని నవీననాటకం బిచ్చోఁ బ్రదర్శించి వారిమనంబుల రంజింపఁజేయవలయును. నీవు నేఁడింత తడవు సేయుటకుఁ గారణం బేమి?

మారి—ఏమి చెప్పుదును! మనరాజ్యలక్ష్మిని దురుష్కుండెత్తుకొనిపోయెను. మే మాచోరుని వెదకుచుంటిమి. అయిన మీరిచ్చట నెద్దియాడ నుద్యుక్తులైతిరి?

సూత్ర—మారిషా! నీ వాడినమాటల నాలకించినందున నాకొక నూతనకథ జ్ఞప్తికివచ్చినది.

మారి—ఆకొత్తకత యెద్ది?

సూత్ర—చిత్తూరు రాజ్యలక్ష్మిని దురుష్కనాథుండగు నల్లాయుద్దీనుండు వశపఱచుకొనెను. అక్కథ నిచ్చట బ్రదర్శింప సంసిద్ధుండనైతిని.

మారి—బావా! యక్కథాసందర్భ మించుకఁ దెలియఁజేసెదవా?

సూత్ర—మారిషా! కుడువఁబోవుచుఁ గూరలరుచి నడుగనేల? దాని నిచ్చో నాడ నుంటిమిగదా!

మారి—పోనీ, దానిని రచియించినదెవ్వరు?

సూత్ర—

తే॥ గీ॥ కొండపల్లికులాబ్ధి చంద్రుఁడు కీర్తి
పరుఁడు శ్రీవత్సగోత్ర సద్బ్రాహ్మణుండు

శిష్టుఁడగు శ్రీనృసింహుని జ్యేష్ఠసుతుఁడు,
లక్ష్మణపెరుమాళ్ళు రచించె లలితముగను॥

ఆక్షేపము.

తే॥ గీ॥ సంస్కృతం బొకించుకయుఁ జదువలేదు
తెనుఁగునం దొకింతుకఁ బ్రాజ్ఞతను వహించి
సన్నుతమగు నోబిల్ కళాశాలయందు
హూణభాషను బఠియించు చున్నవాఁడు.

మారి.—(నవ్వి) హూణభాషార్థులేడ! నాటకంబులు రచించు టేడ! అందలి యసంఖ్యాకంబులగు లోపంబులు వినినఁ బండితోత్తములు పరిహసింపరా?

సూత్రి.—ఏల పరిహసింతురు?

ఉ॥ బాలురు ప్రాకులాడి నడువంగఁ గడంగియు నచ్చటచ్చటం
గూలఁబడంగ సాయ మొనకూర్పరె? యుక్తవయస్కు లట్టులన్
బాలకవిత్వయత్నమున. బల్మఱు లోపము లున్నఁ బాడితుల్
లీల క్షమించివాని వెడలించియు నొప్పులు మెత్తు రెప్పుడున్॥

మఱియుఁ గృతికర్త యిట్లు విజ్ఞాపనంబుఁ జేసికొనుచున్నాఁడు.

శా॥ "ప్రాయం బెన్నఁ బదేనువత్సరములే బాలుండు దా నెవ్విధిన్
వ్రాయంజాలెఁ గృతిన్? గవిత్వమునలోపంబుల్ కనన్ జెక్కురా!
వా" యంచున్ మదిసందడింపకుడి విద్యాసాంద్రులారా! సహా
ధ్యాయవ్రాతములార! నా కిపుడు ప్రోత్సాహంబుఁ జేకూర్పుడీ॥

మారిషా! కాలాతీతంబగుచున్నది. ఇఁక మనము పోవుదము,

ఇది ప్రస్తావన.

శ్రీరస్తు.

రసపుత్రకదనము

* ప్రథమాంకము *

ప్రథమరంగము.

ఢిల్లీపురమునందలి చెఱసాల.

(ప్రవేశము)

విక్రమసింహుఁడు కూర్చుండి యుండును:—

విక్రమసింహుఁడు (విచారముతో)

ఉ॥ వాసియు వన్నెయుం దఱిగి బందెవిముక్తుఁడ నౌదునంచుఁ జే
రాసవహించితిన్ విధిపురాకృతకర్మఫలంబొ లేక యే
దోస మొనర్చినందులకొ దుర్గతిపాల్పడి దైన్య మొప్పఁగా
గాసిలుచుంటి నన్నిపుడు కావఁదలంచెడు వార లెవ్వరో ?॥

ఓరీ యల్లాయుద్దీను! వామమార్గశిఖామణీ! పయోముఖవిష కుంభమా! నీ వింత కృతఘ్నుండ వగుటకు నేను నీ కేమి కీడుదలంచితిని? ఎంతయో మేలొనరించి యుంటినిగదా!

ఉ॥ కూరిమి మీఱ నిన్నుపుడు గొల్చుచు, దేవగిరిప్రభుండు దాఁ
బోరున నోడి కప్పమును బోడిమి వేగ నొసంగునట్లుఁ జే
కూరఁగఁ జేసినట్టినను గొంకకదుర్గతి పాలొనర్ప నో
క్రూర! మదోన్మదుండ! తడిగుడ్డల గొంతులు గోయఁ బాడియే?॥

దుర్మార్గా! అల్లాయుద్దీను చక్రవర్తీ! నేనీ విపదంబురాశిని మునంగియుండుటకు భవద్విద్వేషజంఝామారుతంబే గదా హేతుభూతంబు? నీ వింతటి విశ్వాసఘాతకుండ వగుదువని యెఱుంగక పోవుటచే సోదరప్రాయులగు మహారాష్ట్రవీరుల నిర్హేతుకముగా నుక్కడించి నీకు విజయలక్ష్మినిఁ జేకూర్చితిని. ఔరా! యశేషరాజ్యకాంక్షాయత్తచిత్తుండవై వయోవృద్ధుండగు జలాలుద్దీను చక్రవర్తిని వధియింప యత్నింపవలదని నీతులు గఱపినందులకా నన్నీదుర్గతి పాలొనరించుట! ఓరీ! పాపీ! పితృఘాతకా! సుగుణగణరత్నాకరుండగు నీ పినతండ్రి నీ కేమి యపకృతి నొనరించెను? లోకానుభవ మించుకైనను లేని కడు చిన్నప్రాయమున జననీజనకులు మృతినొందిన దిక్కులేని పక్కివగు నిన్నెంతయో మక్కువతోఁ బెంచెనుగదా! అన్నకుమారుండవని యించుకైనను రోయక నీకు సకలవిద్యలు నేర్పించిన పుత్రవత్సలుని నకారణంబుగ వధించుటకుఁ గతంబు విజయోన్ముఖుండవగు నిన్నెదుర్కొని ప్రేమాతిశయంబునఁ గౌఁగలించుకొనుటయా? ఆ నిష్కపటాత్ముని నీకరవాలధారఁ గెరఁ జేయుటకు నీకెత్తెఱంగున కరములుఁ బలిమి నిచ్చెను? ఔను, దుష్టుల కుపకారం బొనరింప వెంటనే యపకారంబు వాటిల్లునుగదా!

తే॥ గీ॥ కాఱడవినంత దహియించు గాఢమైన
వహ్నిమధ్యను వెతఁ జెందు పన్నగమును
నావలకు దీయఁగా నలు నంతవానిఁ
గరవకుండెనె యురగ మకరుణ మెఱయ॥

నే నెవ్వారిని దూఱిన నేమిప్రయోజనము. ఈ దుర్గతి నాచేతులారఁ దెచ్చుకొంటిని.

ఉ॥ ఇంచుకయేని బుద్ధిజనియింపమి మ్లేచ్ఛునిఁ గొల్చి సంశయం
బించుకయైనలేక జనయిత్రికిఁ గూర్పఁగఁ బుత్రదుఃఖముల్

దుగ్రించితి దేశరక్షకులఁ గూరిరుఁడ నాచును ద్రోహ మెంతయో
పెంచితిఁ దత్ఫలంబనుభవించుచు నుంటి విధాతృనానతిన్.

ఎట్లును నెల్లి సూర్యోదయంబున నాకు మరణదండన తప్పదు. ఆపన్నివారణుండగు వైకుంఠేశుని వేఁడుకొని పావనుండ నయ్యెదను. సరసిజసంభవస్తుత్యా! క్షీరసాగరశయనా!

మ॥ నలువనుగన్నుఁ బ్రోమి దితిసందనుఁ డొక్కఁడు వేదమంత ముగ్రి
చ్చిలి జలరాశి మున్గ మదిఁ జింతిలి నిన్ను నుతించి వేఁడఁగా
జలనిధి మత్స్యరూపమునఁ జయ్యనఁ జొచ్చి, నిశాచరాధముఁ
బలమునఁ జంపి వేదతతి బ్రహ్మకొసంగినదాత! కావుమా॥

దుష్టశిక్షణా! శిష్టరక్షణా! జగన్నాథా!

ఉ॥ శాపమువల్ల దుర్మద నిశాచరుఁడై జనియించి భూమినిం
జాపగఁజుట్టి గర్వమునఁ జంకనుబెట్టు కెటేంగి, భూమిసం
తాపము దీర్ప నాతని మదం బడగించితె సూకరాకృతిం
బాపవిహీన! భక్తపరిపాలక! నన్నుఁ గృతార్థుఁ జేయుమా॥

దైత్యకులాంతకా! నారసింహా!

కం॥ దంభవ్రతుఁడగు దైత్యుఁడు
డింభకుఁ బ్రహ్లాదు వెతల డింపగను నయ
స్తస్తంభమునం దుదయించియు
దంభవ్రతుఁజంపలేదె తనయునిఁ బ్రోవన్॥ ?

సూర్యకులప్రదీపా! దీనరక్షణపరాయణా!

సీ॥ దైత్యురాలగు ఘోరతాటకి వధియించి,
గాధేయుజన్నంబు గావలేదె?

కడుక్రూరులైన యా ఖరదూషణులఁ జంపి
మానుల వెతలను మాన్పలేదె?
వాలిని వధియించి వనచరరాజ్యంబు
సుగ్రీవునకు నిచ్చి సురలుమెచ్చ
రావణకుంభకర్ణదనుజులను జంపి
సీతను గాపాడి ఖ్యాతిఁ బడయ

తే॥ గీ॥ సద్గుణాంబుధి నా విభీషణుని బ్రోచి,
యమరగణముల రక్షించి తౌర నీవు;
నన్ను గావంగ భరమె? యో నలిననేత్ర!
పంకరుహగాత్ర! దశరథవరతనూజ! ॥

కృష్ణా! వ్రజసుందరీమనోరంజనా!

సీ॥ కటుఁ బిన్నవయసునఁ గాళియాహిని ద్రొక్కి
గోపబాలురకు మేల్గూర్పలేదె?
కంసాసురుని జంపి కంసాత్మజునిగాచి
వసుదేవు కష్టము ల్బాపలేదె?
ద్రౌపదివలువలు రచ్చలోఁ గోల్పవఁ
బడఁలిమానంబు గాపాడలేదె?
సురలోకకంటకు నరకాసురుని ఘోర
సంగరంబున ద్రుంచి భంగపడిన

తే॥ గీ॥ వనిత బృందంబుఁ జెఱనుండి పాపలేదె?
నిన్ను నెరనమ్మియుంటి నాపన్నివార
ణుండ వను బిరుదు వహించి యుండలేదె?
చెఱ విముక్తునిఁ జేయఁగాఁ గరుణలేదె? ॥

పాదశబ్దంబులు వినంబడుచున్నవి. ఎవరో వచ్చుచున్నట్లున్నది. ఆహా! నిద్రాదేవి ప్రసన్నమగుచున్నయది. (అని పడుకొనును.)

(ప్రవేశము) సుమిత్రుఁడు.

నేటికిఁగదా సమయముదొరికినది! నాయజమానుండగు వసంతభట్టు కారాగృహాధికారిగా నియమింపంబడిననాటంగోలె, నే నెట్లయిన నాతనిమోసపుచ్చి చెఱసాలబీగంబుల నపహరించి, స్నేహితుఁడగు విక్రమసింహుని చెఱనుండి విడిపింప యత్నించుచుండ, విక్రమసింహుని పూర్వజన్మసుకృతమువల్లను, నేఁడా మతిమంతుండగు వసంతభట్టు చక్రవర్తితో ప్రసంగింపఁ గరుఁగుచుఁ గాలవశంబున బీగంబుల నింటియొద్దనే విడిచిపోవుటచేతను, నాకీ తాళపుఁజేతులు లభించినవి నేఁడివ్విధంబుననైన నీచెఱసాలతాళముఁ దీసి విక్రమసింహుని విడిపించెదను. అక్కార్యంబు నిరాటంకముగా నిర్వహించుకొనుటకు, దగుసాధనంబులతో వచ్చితిని ఈ సారాయిబుడ్లు కావలివానికిఁ ద్రాగ నిచ్చి యాతనికి మత్తెక్కినపిదప నాపని నెఱవేర్చుకొనియెద.

(ఆలోచించి) ఒక వేళ నాతనికి మత్తెక్కకున్న నెవ్విధంబుననైన నాతఁడు నాబొట్టునుఁ జూచునట్లు జేసెద. తురకలు తిలకంబునుజూచిన నాకిపై చుదురుగాన నతం డట్లొనర్చును. నే ధరియించిన తిలకమువిషసంయుక్తంబగుటచే నాతండు మడియును. నేను నాకార్యముకొనసాగించుకొనెదను. (అని లోనికిఁ బోవును.)

(ప్రవేశము—కావలివాఁడు)

కావలి:— లోనికి వచ్చునది యెవరు?

సుమి:— నేను వసంతభట్టుగారి పరిచారకుఁడను.

కావలి:— అయిన నిక్కడికింతరాత్రియం దేలవచ్చితివి?

సుమి:— మా యజమానుఁడు మీరు మెలఁకువగా నుండిరో లేదో చూచి రమ్మనెను.

కావ:— అయిన సరేగాని నీచేతిలోని సీసా లేమిటి?

సుమి:— ఇవి సారాబుడ్లు.

కావ.—ఏమి హిందువులు సారాఁ దాగెదరా?

సుమి.—ఔను కొందఱు త్రాగెదరు.

కావలి.—(తిన్నగాఁజూచి) నీవు హిందువుఁడవుగావు ఆబుర్లు నాకిమ్ము దాహము మిక్కుటముగా నగుచున్నయది. (అని కలియఁ బడును.)

సుమి.—ఆగు. ఆగు. నేను హిందువుఁడనే. ఇఁక నాబొట్టుచూడుము.

కావలి.—(బొట్టుఁజూచి) నీవు బొట్టు లేకున్న హిందువుఁడవుగావుగదా. (అని బొట్టునాకి తన్నుకొని క్రిందపడి చచ్చును.)

సుమి.—అట్లా చావు ముండాకొడకా! ఇఁక నేను తాళముఁదీసి పోయెదను. (అని తాళముఁ దీసి పోవును)

విక్ర.—(లేచి) ఏమి! ద్వారంబులు తెఱువఁబడి యున్నవి. ఇది యార్తరక్షణపరాయణుఁడగు వైకుంఠేశుని మహిమయై యుండుట తథ్యము. (కావలివానిఁజూచి) ఏమీ! వీఁడు విగతజీవుఁడై పడియుండెను! (ఆలోచించి) ఔరా! విక్రమహార్యక్షంబులగు సుక్షత్రియుల పక్షమువాడ నయ్యు కుక్షిపోషణార్థము మానాభిమానంబుల నీటఁ గలిపి, తురుష్కులఁ గొల్చి తన్మూలంబున భ్రాతృహత్య సంపాదించితిని. అమ్మహాపాపవిశేషంబునఁ గారాగృహప్రాప్తుండనై తుద కిట్లా వైకుంఠేశుని కృపచే విముక్తుండ నైతిని. ఇప్పటికైనను బుద్ధిఁ దెచ్చుకొని దేశహితార్థమై తిరుగవలయును. కావున మొన్నటి సంగరంబునఁ బరాభూతుండైన రామదేవుని నెయ్యదకుం బోయి యాతనిని మఱల యుద్ధంబునకుఁ బురికొల్పి తత్సేనలకు సాయం బొనరించి తురుష్కనాథుని మదం బడఁగించెదను.

(నిష్క్రమము.)

ద్వితీయరంగము.

ఎడారి.

(ప్రవేశము) సన్యాసివేషధారుఁడయిన విక్రమసింహుఁడు.

చం॥ తపనుఁడు వేఁడిఁజొచ్చెఁ బరితాపముహెచ్చెను శాంతి నొందఁ బా
దపముఁ గనంగరాని యతి దారుణమైన యెడారిసీమలన్
గపటవు మాసివేషమును గైకొని క్రుమ్మరు చుంటి నింత యా
తపమున కోర్వలే నకట తథ్యము దుర్మరణంబు నాకగున్॥

ఆహా! యెంతటి ధనధాన్యసత్వ సంపన్నులనైన వింతగ వాతల పొంతఁ జేర్చునో విధీ! యెంత గొనరించితివి!

శా॥ జన్మస్థానముఁ బాయఁ జేసితివి నీచంబైన దాస్యంబున
స్సన్మానం బొనఁగూర్చి గొంతట చమూనాథుండనై యందునుం
డ న్మద్బంధుల మిత్రివర్యులను పీడంజేసి సంతృప్తిలే
కున్మాదాంబుధి డించి యోగివరుగా నుండంగ నిర్మించితే॥

(ఆలోచించి) సరిసరి! నిన్ను దూరవలసిన దేమున్నది, స్వయంకృతాపరాధంబుగదా!

తే॥ గీ॥ సర్వసామాన్యకుక్షిరక్షణకుఁ బరులఁ
గొలుచు దుర్బుద్ధి మనమునఁ దలఁచుటేల
తలఁచినను స్వమతస్థులు ధరణిపతులు
గలిగియుండియుఁ దురకలఁ గొలుచుటేల?

హా! జలాలుద్దీనుచక్రవర్తీ! నీ వున్నంతకాలము మా కెట్టి యిక్కట్టులును సంఘటిల్ల లేదుగదా! 'పాపీ చిరాయు' వన్నట్లీ విష కలిత మానసుండగు నల్లాయుద్దీనుం డెంతకాలం బీ పవిత్రంబగు హిందూదేశంబును బరిపాలింప నున్నాఁడో "అహింసా పరమో ధర్మ"

యని సర్వభూతంబులయందును వాత్సల్యపూరితహృదయులగు షట్చ క్రవర్తులచేఁ బాలింపఁబడిన పావనోదారంబగు నో యార్యావర్తమా! గో నరహత్యలం దాఱితేఱిన ముష్కర తురుష్కులచేఁ బాలింపబడు చుంటివిగదా!

అబ్బా! యేమి! యీతురుష్కులొనరించు ఘోరకృత్యంబులు!

సీ॥ ఏవైపుఁ జూడగన్న నావైపు బ్రహ్మాన
క్షత్రిలనోట మాంసంబు గ్రుక్కుచుండు
నేవంక వీక్షింప నావంక గోవులఁ
గటకుఁ గత్తులచేత నఱుకు చుండు
నేవీధిఁ గాంచిన నావీధి స్త్రీలను
బలవంతముగఁ జెఱఁ బట్టుచుండు
నేయింటఁజూచిన నాయింట బాలిక
లెందఱుండిన దొంగిలించుచుండ్రు
తే॥గీ॥ మద్యమదమాంసముల నెక్కి మత్తుఁజెంది
యూళ్ళపైఁబడి యిండ్లను గొల్లఁబెట్టి
సాధుజనులకు నెన్నియో బాధలిడుచుఁ
బ్రజలపాలిటిదైత్యులై ప్రబలు చుండ్రి.

సమదరిపుగజసింహా! నారసింహా! తొల్లి బల్లిదులై భారతమాత యుల్లంబు దల్లడిల్లజేసి, దేవలోకంబును భీతిల్లంజేసి, దైత్యవల్లభులు ప్రబలియుండ ముల్లోకంబులు రక్షింప నరావతారధారుండవై దైత్యవల్లభుల తలల డొల్లనేసి, యెల్లరి సిలుగుల నెల్లఁ బాపి యుల్లంబులు రంజిల్లునట్లొనర్చినట్లే తురుష్క వధియింప నీవైన నవతారం బెత్తరాదా? దైవమా! హిందూదేశస్థితి యెంతవఱకుఁ దెచ్చితివి!

సీ॥ సత్యవ్రతులు హరిశ్చంద్రాది షట్చక్ర
వర్తు లేలిన యట్టి భరతభూమి

రాజ్యతంత్రనిపుణాగ్రణి చంద్రగుప్త భూ
పాలుఁ డేలిన యట్టి భరతభూమి
యద్వితీయ కరుణాయత్తచిత్తు డశోక
నరనుం డేలిన భరతభూమి
దుర్నివార ప్రదీప్తమ పృథ్వీరాజభూ
వరుఁడుపాలించిన భరతభూమి

తే॥ గీ॥ అట్టి దిప్పుడు సకలశాఖ్యములు వీడి
యనృతవాదులు, గోసనహంతకులు, కు
మతులు, దుర్మార్గవర్తనమతులు, తురక
పాసనులచేతఁ బాలింపఁ బడుచు నుండె.

సీ. ఏదేనఁ గనుగొన్న హృద్విదారిణములౌ
నాహవంబులఁ బడి యడలు మోఘు
లెచ్చోటవీక్షింప విచ్చుకత్తుల బూని
దేశపుత్రుల తలల్ ద్రెంచు తురక
లేసీమఁ గాంచిన భాసురంబగు రాజ్య
ముల వీడి యడవుల నిలుచురాజు
లే టొంకిఁ బాడగన్నఁ గూడుగుడ్డలు లేక
క్షామదేవతపాల సమయుపేద

తే॥ గీ॥ లేగృహంబున జూచిన నెంద టెంద
టిందుబింబాస్య లాహవమందు నిహతు
లైన నిజనాథులకయి శోకాబ్ధి మున్గి
ముండసగతిఁ గానలేకను గుందు చుండ్రి॥

అబ్బా! యేమి చండకిరణుండగు ప్రచండమార్తాండుఁ డెట్లు దహించు చున్నవాఁడు!

సీ॥ పూర్వాహ్ణ మందుండి భోజనంబే లేక
పరితాప మొందు క్షుద్బాధితుండ

ముష్కరాధములు తురుష్కుల నిందుండి
వెడల నంపఁగఁ బాటుపడెడువాఁడ
స్వాతంత్ర్యవృత్తిమై పరనృపాలుర వీడి
దేశహితార్థమై తిరుగువాఁడ
రసపుత్రులకు మహారాష్ట్రులు పంపిన
సందేశ మర్పింపఁ జనెడువాఁడ

తే॥ గీ॥ వారలకుఁ మైత్రిఁ జేకూర్పఁ బాటుపడెడు
క్షత్రియుని మీఁద నా నీ ప్రచండతాండ
వంబుఃజూపించు టేలొకో యంబుజాప్త
అకట! పిచ్చుకపైని బ్రహ్మాస్త్ర మనఁగ॥

ఆ పొడగట్టునది చిత్తూరుప్రాంతకాంతారం బయి యుండ నోపు. అనతిదూరంబున నుండు పల్లియకుం జని తదుపరి చిత్తూరును బ్రవేశించెదను. (ఆలోచించి) చిత్తూరున కేగిన నేమిప్రయోజనము?

ఉ॥ దేవగిరిప్రభుండు సువిధేయత నంబుజమిత్రవంశజుం
డౌ వసుధాధినాథునకు నంపిన లేఖల మార్గమధ్యనే
పోవిడి చోరవర్గమున మూషమతిం జని వేగ నాచితోడ్
భూవిభు నెట్లుఁ జేరుదును పోయిన నాతని కేమిదెల్పుదుర్.

కావునఁ బోకున్న నెంతప్రయోజనమో పోయిన నంతే ప్రయోజనము. ఒకవేళఁ బోయినయెడలఁ బ్రచ్ఛన్నవేషధారుండ నగు నా కేమియైనఁ గీడు మూడకపోదు. ఎట్లును పోకతప్పదు. ఆపురియందు జిదానందయోగివేషంబున నుండి క్రమక్రమమున రసపుత్రశూరులతో నెయ్యంబొనఁ గూర్చుకొని వారిద్వారా మదభీష్టంబు నెరవేర్చుకొనియెద. (నిష్క్రమము)

శ్రీరస్తు.

రసపుత్రకదనము.

ద్వితీయాంకము.

ప్రథమరంగము.

డిల్లీపుర బాహ్యసీమ.

(ప్రవేశము) వసంతభట్టు.

ఆహా! యీ యల్లాయుద్దీను చక్రవర్తి నన్నెట్టి ప్రాణాపాయకరంబగు పనికిఁ బ్రయోగించెను! ఘోర కాంతారమధ్యస్థితంబై, యభ్రంకషోత్తుంగధరాధర పరివేష్టితంబై, యనుపమవిక్రమ కళాసమన్వితులమని విఱ్ఱవీగు రసపుత్రులశౌర్యవిజృంభణవల్లికి బట్టుకొమ్మయై యని వర్గనిర్భేదితప్రాకారద్వారసమన్వితమైన చిత్తూరుదుర్గంబునఁ బ్రవేశించుట కెనయగు భూమ్యంతర రహస్య ద్వారములును, ఆయుధాగారములును, అర్థకోశంబులును, చతురంగబలసమృద్ధియు, గూఢచారుల నైపుణ్యంబును, మొదలగు విషయంబుల నెప్పటి కప్పుడు చక్రవర్తికిఁ దెలుప యత్నింపవలయునుగదా. ఇందుల కాతండు నాతోఁ గపటకలహంబుఁ గల్పించుకొని నన్నుఁ గారాగృహంబున నున్చి క్రిమ్మఱ నిన్నరేయి విముక్తినిఁ జేసెను. (ఆలోచించి) రసపుత్రుల పాలి కరుగుట సింగంబుల మధ్యకు మదగజంబు పోవునట్లగును. ఈచక్రవర్తితోఁ జెలిమి సంపాదించుకొనుట పాముతో నెయ్యం బూన కూర్చుకొనునట్లే. ఈపర్యాయము చక్రవర్తికోర్కె నెరవేర్చినట్లయిన

నాకు మంత్రిత్వము సిద్ధించును. కావున నెల్లయిన రసపుత్రులకడ కేగి మద్వాక్చాతుర్యనైపుణ్యంబున రాజపుత్రరాజ్యసంరక్షణ కర్తయైన భీమసింగుకు గన్మ్రబామి చక్రవర్తికోర్కె సాఫల్యం బొనరించెదను.

ద్వితీయరంగము.

భీమసింగు మందిరము.

(ప్రవేశము.) భీమసింగు, బాదూల్ సింగు.

భీమ.—శూరాగ్రేసరా! చక్రవర్తికడ కరిగివచ్చితివిగదా. అందలి విశేషంబు లేమి? చిత్తూరు దండయాత్రవిషయమై చక్రవర్తియుద్దేశంబు నెఱింగితివా?

బాదూల్.—మహారాజా! "సజ్జనసామాన్యుండగు జలాలుద్దీనుచక్రవర్తిని వధించి తాను సింహాసనాధ్యక్షుండైన నాటంగోలె నల్లాయుద్దీనుండు దుర్మార్గుండై రాజ్యాధికారమగ్నీభూతచేతస్కుండై ప్రజల నెంతయో కష్టంబెట్టుచు ముఖ్యముగా నందు హిందువుల నెనలేని యిక్కట్టుల పాలొనరించుచు గోనరహత్యాలం దారితేఱిన భటవర్గంబుల దేశంబునందంతట వ్యాపింపఁజేయుచు బ్రహ్మావర్తస్త్రుల మహమ్మదీయమతావలంబకు లగునట్లు బలవంతబెట్టుచు నందులకు సమ్మతింపనిచో శిరచ్ఛేదనంబుల నొనరించుచుండు"నని ప్రజ లాతని సర్వకాలసర్వావస్థల యందును దూషించుచుందురు. ఇట్టి పరమనీచుండగు రాయభార మంగీకరించు టెట్లు? చిత్తూరు దండయాత్రవిషయమై ప్రశంసించునప్పుడు తనకట్టి దురుద్దేశంబు లేదనియు రాజపుత్రులు తనకు సోదరప్రాయు లనియు నొక్కి వక్కాణించినప్పటికి మన మాతని మాటలు విశ్వసింపరాదు. కావున మన మనవరతము యుద్ధసన్నద్ధులమై యుండవలయును.

సేవకుఁడు—(ప్రవేశించి) మహాప్రభూ! ద్వారముకడ నెవ్వరో వేచి
యున్నారు. మీదర్శనం బడయఁగోరుచున్నారు.

భీమ—సేవకా! తత్క్షణ మాతనిం గొనిరమ్ము.

(సేవకుం డరిగి వసంతభట్టుతోఁ బ్రవేశించును.)

వసం—(అంజలి బద్ధుండై)

చ॥ శరణము, పయోజమిత్రకుల సాగరచంద్రమ! భూధవేంద్ర! దు
ష్టరిపుమదేభభంజన! విశాలయశోధన! భూషితాంగ! సు
స్థిరనుతసత్త్వవర్తన! సుధీనుత! యార్తజనప్రపోషకా!
నిరుపమశౌర్యధైర్య ధరణీధరరాజమ! భీమసింగమా!॥

భీమ—(తనలో)

చం॥ వినయవివేకము ల్పొరలి, వేడ్కనుగూర్చు సుభాషణంబులన్
దనరు విభూతిరేఖల విధంబును గన్గొన ధారుణీసురుం
డనుటకు సందియంబు వల దైనను నీతనిదైన సచ్చరి
త్రను గ్రహియించి, యీఁ దగు ధర్మమొనర్చియుఁబంపఁగావలెన్॥

(ప్రకాశముగా) పురుషవర్యా! భానుకుల ప్రదీప్తులు శరణాగత
త్రాణబిరుదాంకులు గదా.

ఉ॥ భంగ మొనర్చి నిన్నుబహుభంగుల గాసిలఁజేసె నెవ్వఁడో
భృంగినినైన వాని గరువంబు దురంబున రిత్తబుత్తు సా
రంగధరుండు సాయమయి రాని, భయంబున భూమిఁ జొచ్చనీ
నింగికి నేగనీ, నలిననేత్రుఁడు ధాత్రికివచ్చి పోరనీ॥

కావున

తే॥ గీ॥ వలదు వలదిఁక భయఁపడవలదు, నీకు
నభయహస్తంబు నొసఁగితి నంతరంగ

మందు నన్యంబుఁ దల్పకుమయ్య! నీదు
చరిత దెలియంగఁ జెపుమి నిశ్చయముగ నిట॥

వసం——మహారాజా! భవద్భుజాస్కంధంబులచే రక్షితుండనగు నాకు నేమియుఁ గొఱంతలేదు. మచ్చారిత్రంబును విశదీకరించెద నాలింపుఁడు.

సీ॥ ఉగ్రజన్ముండ మహారాష్ట్రులందు నే
నధిప! యుదరపోషణార్థ మకట!
పాదుషాకడఁ గొల్చి వంగివంగి సలాము
లొనరింపు చుండి నామనము నందు
నతఁ డొనరించు దుష్కృతములు సహియింపఁ
జాల కాతని కొల్వు లీలవీడి
నసపుత్ర రాజ్యసంరక్షణకర్త వౌ
భవదీయ సుగుణప్రశస్తి విని
తే॥ గీ॥ మిమ్ముఁ గొల్వంగ వచ్చితి మీ ముఖార
విందదర్శనమును జెంది డెందమందు
ముదము నందితి నంతయే మదిని వేఱు
భీతి నా కేల? మీకడ వేచి యుండ॥

భీమ.——(లేచి) మహాత్మా! మీ రుగ్రజన్ములా?

ఉ॥ పావనమైన మీచరణపద్మములంటఁగ నెల్లపాపముల్
పోవిడిలెఁ, మనంబు కడు మోదమునొందెను; జన్మమంతయుం
బావన మయ్యె; మీ రిటకు వచ్చుటచే సుదినంబు నేడు; భూ
దేవకులాగ్రగణ్య! భవదీయమనోరథ మిచ్చువాడ నే॥

భాదూల్.——(లేచి) మహారాజా!

శా॥ నాకుంజూడఁగ దోఁచుచున్న దది యన్యాం బీతనింగూర్చి మీ
రీ కంజాసనువత్ర పల్కులకు నెక్కింత్తైన సంకోచమున్
లే కిట్టీ పగుఁ గొల్వునందొనఁగ జెల్లెన్ గాక మీ కింతయున్
లోకుల్విన్నను దూషితం బగును మీలో నేమి యుంకించిరో ॥

మఱియు నీతండు తాను బ్రహ్మకులోద్భవుం డని చెప్పినంతమా
త్రమున నాతని గుణగణ జాలమును గులగోత్రములును నిక్కంబుగా
నరయక మన జలవద్విరోధియగు చక్రవర్తి పాలనుండి యేతెంచిన నీ
తని పై వేషముఁ గనుఁగొని కొల్వునందుండ నియమించుట పాడియా ?
అదిగాక నాముఖ్యోద్దేశము నాలకింపుఁడు.

చ॥ అనిశము నా ఽప్పుక్షితితలాధిపుకొల్వునఁజేరి, దేశ మం
దునగల గుట్టుమట్టులను ధూర్తు డునై సకలంబు దెల్పి, స్వే
చ్ఛను విడనాడి, నీచత విచారణసేయని ఘాతుకుండునా,
మనుజునిఁ గొల్వులో బదులుమాటలఁ జెప్పక చేర్పవచ్చునే ॥

వసం.—భీమసింగ్ మహారాజా ! పిన్నవయస్కుండగు నీతని పల్కులు పాటింపవలసినవి కావు. నే నల్లాయుద్దీనునిఁ జేరి దేశద్రోహం బు సంపాదించితినని యీతని యభిప్రాయము. అట్లెన్నఁడుఁ దలంపవలదు. స్వోదరపోషణార్థంబాతనిఁ గొల్చితినని యిది వఱకే విన్నవించుకొని యుంటిని. మఱియు నేను మీకొనరించు సాయము ముందుముందు మీరే యెఱుంగగలరు. చక్రవర్తి గుట్టుమట్లు నాయొద్ద నుండుటచే మీరాతనినవలీలఁ జయించు నట్లొనర్చెదను.

భీమ.—ధీరో త్తమా! బాదూల్ సింగ్జీ!

చం॥ వెఱవకు మంటి నీతని యభీష్టముఁ దీర్పకతప్పదింతటన్
సరసిరుహాప్త వంశజులు న్యాయవిశారదు లార్తరక్షకుల్

వర శిబిచక్రవర్తి తన పక్కనుమాంసము గోసియిచ్చి పా
వురమును గావ డేగకు పరిభూషితుఁడై యశము స్వహింపఁడో ?

కావున భూమ్యాకాశంబు లేకంబులైనను గావచ్చును గాని నేనాడినమాట దప్పువాఁడనుగాను. మధ్యాహ్నకాలం బతిక్రమించి నది. ఇఁకఁ గొల్వు చాలింతము.

తృతీయరంగము.

—* లక్ష్మణసింగు గృహము *—

(ప్రవేశము:— లక్ష్మణసింగు కూర్చుండి యుండును.)

(ప్రవేశము వసంతభట్టు.)

లక్ష్మ—(లేచి)

కం॥ ధరణీసురతిలకమ ! యి
త్తఱి నిట నిశయందు నెంతొ త్వరితగతిఁ వ
చ్చిరి మీర లెట్టికార్యము
నరసితిరో తెల్పు డింక నధికప్రేమన్.

వసం— రసపుత్రకుమారా ! నే నిట్లతిత్వరితగతి నీ సకాశమునకు
బున వచ్చుటకు ముఖ్యకారణం బొండుఁ గలదు.

తే॥ గీ॥ అరసివచ్చితి నేఁడు రహస్య మొకటిఁ
బ్రాణముల నీయఁగల్గు నపాయ మొనరఁ
గలదు మీ కర్థరాత్రిని, గాన మిమ్ము
శేషవిధములఁ గడఁగి రక్షింపఁ గలను.

లక్ష్మ—భూసురవర్యా ! అంతప్రాణోపద్రవకరమైన రహస్యపిశేషము
లుండెనా ?

వసం— అవును, నిశ్చయముగా మిమ్ము రక్షింపవలసి యంతటి యుపాయకరములగు విశేషంబులే యున్నవి.

లక్ష్మ— అయిన నా రహస్యవిషయంబు లేవియో యెఱింగింపరా ?

వసం— నే నీ నిశాసమయంబున నరుదెంచినది యావృత్తాంతము నెఱింగించుట కేగదా.

లక్ష్మ—మంచిది.

వసం— బాదూల్ సింగు మీ కత్యంతాప్తుఁడుగదా !

లక్ష్మ— అందులకు సందేహ మేల ? మా కతండు కేవల మాప్తుండు గాకపోయినను నతని రాజభక్తియు సన్మార్గత్వంబును విచారించి యాతని నాపుత్రునికంటె నెక్కువ ప్రేమతోఁ జూచుకొనుచున్నాము.

వసం— ఏమీ ! యాతండు రాజభక్తుండుగా ! (నవ్వును.)

లక్ష్మ— ఆతండు రాజభక్తుండేగాక యాతని మించు విశ్వాసపాత్రుండీ రసపుత్రశూరులలో నింకొకఁడు లేఁడు.

వసం— అంతటి ప్రభుభక్తుండును, విశ్వాసపాత్రుండు నగుటచే నాతండు మీపైఁ గుట్రలను బన్నుచున్నాఁడు.

లక్ష్మ— ఏమీ ! యాతండు మాపై గుట్రలనుబన్నుచుండెనా ? ఎవరిని గూడి ?

వసం— మీకు బలవద్విరోధి యగు చక్రవర్తిని గూడి.

లక్ష్మ— ఆతఁ డెవ్విధంబున నెడదూరమున నున్న చక్రవర్తితోఁ గుట్రలు చేయుచుండెను ?

వసం.— ఉత్తర ప్రత్యుత్తరంబుల ద్వారా
లక్ష్మ.— ఇది సత్యమేగదా?
వసం.— అవును. ముమ్మాటికి నిది సత్యమే.
లక్ష్మ.— (క్రోధముతో) ఓరీ! పతంగవరకులకలశోభధిబడబానలా!

ఉ. మోసమొనర్ప నెంచి మము, భూవిభు మ్లేచ్ఛునితోడఁ గుట్రలన్
 జేసి, మరేమిలాభమును జెందెదవో రసపుత్రపాంసనా!
 దోసమటంచు నెంచవుకొ? ద్రోహి! కృతఘ్నుఁడ! క్రూర! యిట్టులం
 జేసెదవంచు నెప్పుడును నీయెడ వేఱొకభావముంచమే.

వసం.— ఇంతటితో నేమైనది? మిమ్ము నెవ్విధంబుననైన నిర్మూలించి మీశిరంబును గోటిరయుక్తంబుగాఁ జక్రవర్తికిఁబంపసంసిద్ధుండైయున్నవాఁడు.

లక్ష్మ.— ఏమీ! దుర్మార్గా! బాదూల్‌సింగూ!

ఉ. శిరముందు్రించి తురుష్కనాథుకడకుం జేర్పంగనుంకించితే?
 నరజన్మంబును నెట్లుఁ బొందితివి? నీ నైపుణ్యమేమందు మీ
 పురి బాజారుల సంచరించు శునకంబుంబోలవే, నేఁటితో
 సరి నీ కాయువు సుమ్ము భద్రమిక నీచా! నిన్నుదున్మాడెదన్.

అయ్యా! యేవిధంబుననైన మనమా రాజద్రోహినిఁ బట్టు నుపాయం బాలోచింపవలయు.

వసం.— కుమారా! నేనిదివరకే వానింబట్టువెఱవరసితిని. ఆతండును, మఱికొందఱు కుట్రకారులును నీపురియందుండు పాడుగృహంబునకువచ్చి కుట్రలఁజేయుచుందురు. ఈరేయి మనమువారికం టఁబడకుండుగా నరిగి వారినిబంధింపవచ్చును. నేఁడు భోజనంబైన తరువాత మీరుమాగృహంబునకు విచ్చేయుఁడు, కావలయుసన్న ద్ధులసము సేవకులను గొందఱను వెంటఁదీసికొని పోవుదము,

లక్ష్మి— ఈసంగతి యేరికిని దెలియఁ గూడదు కావున మన ముభ యులమే పోవుదము.

వసం— మంచిది. మీరు తప్పక మద్గృహంబున కరుదెంచవలయు. మనము వారిని వేయి భీమసింగు మహారాజునకప్పగించుదము.

లక్ష్మి— అట్లను. సత్వర మట్లొనర్పవలయు. మీరు సిద్ధంబుగా నుండుడు.

వసం— అట్లనే యొనరిచెదను.

(నిష్క్రమము)

చతుర్థరంగము.

చిదానందమఠము.

(ప్రవేశము:— చిదానందయోగి)

చం॥ పరివిమలవీరభోజ్యమగు రాజకులంబున నుద్భవించి, నే
భువిని విరాగివేషమును బూనియుఁ గ్రుమ్మరి దేశదేశముల్
చివరకు రాయబారినయి, శీఘ్రగతిం జనుదెంచి రాజపు
త్రవిభుని దుర్గమందలరఁ దాల్చగ నయ్యెను యోగివేషముల్.

చిత్తూరు నెప్పుడు చేరుదునాయని నిరీక్షించి నిరీక్షించి తుదకు, జేరనయ్యెను. రామదేవుండొసంగిన యుత్తరంబులు మార్గమధ్యంబునఁ జోరవర్గవశీకృతములౌటచే నాతనిసందేశమును భీమసింగు మహారాజున కెఱింగించుటకు వీలు లేకుండెను. అయినను రసపుత్రవీరులతో నెయ్యంబు సంపాదించితిని. నాశిష్యవర్గంబులఁ బనిచి చిత్తూరునం

గల రహస్యవార్తల వారిద్వారా యెఱుంగుచుంటిని. ఈరాత్రి వసంతభట్టు లక్ష్మణసింగును డిల్లీకి ఖైదీగాఁ దీసికొనఁబోవుటకు సిద్ధంబుగా నుండెనని నాశిష్యులు తెలియఁజేసిరి.

(ఆలోచించి) ఏమీ! బాదూల్‌సింగు బ్రాహ్మణవేషంబున వచ్చుట కాలస్యంబయ్యెను.

(బాదూల్‌సింగు ప్రవేశము. బ్రాహ్మణవేషముగ)

తే॥ గీ॥ వందనము వందనము చిదానందయోగి
వర్య! ధీనిధి! సన్మార్గవర్తనుండ!
భావికాలవివేచనపరుఁడ! గురుఁడ!
పరమభాగవతోత్తమా! బ్రహ్మతేజ!

స్వామీ! నన్నీ యర్ధరాత్రియందు బ్రాహ్మణవేషంబున రమ్మనుటకుఁ గతంబేమి?

చిదా—బాబా! నీ వాయుధపాణివై వచ్చితివా?

బాదూల్—ఎందులకు? నేనెవరినైన వధింపవలెనా? స్వామీ! మీ రెవ్వరోయిట్టి వేషంబుననుండుటకుఁ గారణంబెద్దియో యెఱింగింపఁ జేయఁ బ్రార్థించుచున్నాఁడ.

చిదా—నేనెవరినైనది కతిపయదినంబులలో మీకే తెలియఁగలదు. అయినను నీ వడిగితివిగానఁ జెప్పెద వినుము.

ఉ॥ ఉత్తరహిందుదేశమున నుత్తమరాజకులోద్భవుండనై
చిత్తురురాజ్యరక్షణకుఁ జేయుచునుంటిని సాయమెంతయో
యిత్తరి నిట్టివేషమున నిచ్చటనుండగఁ గద్దు కారణం
బిత్తఱిఁ జేయనున్నపని యెంతయు దుర్లభమౌను మిత్రమా॥

కావున నేఁజెప్పినట్లాచరించితివేని నా ప్రాణంబులకైన హానిఁ జేసి నిన్నుఁగాపాడెదను.

బాదూల్—ఏమీ! మీరు క్షత్రియులా! అట్లయిన మీ కత్యంత విధేయుఁడనై కార్యము నిర్వహించెదను.

చిదా—అట్లయిన ధైర్యంబవలంబించి నన్ను వెంబడింపుము. ఈ మాఱుమూలలన్నియుఁ గడచి గమ్యస్థానము సమీపించితిమి.

(తెరయెత్తఁబడును. పాడుగృహమునందు లక్ష్మణసింగు వసంత భట్టు నిలుచుండియుందురు.)

ఆయగుపడునదే మనకుఁ గావలసిన పాడుగృహము, నేను 'జయకాళి' యనునప్పుడు నీ ఖడ్గం బుపయోగించుము. అంత వరకు దాఁచియుంచుము. నీ విచ్చట నుండుము. వారువచ్చిరేమో చూచివచ్చెదను. (కొంచెము లోపలికిఁబోయి మఱల నెప్పటి స్థలంబునకువచ్చి) కుమారా! వా రిచ్చటనేయున్నారు. నేను వారి సంభాషణంబును వినివచ్చెద. నీ విచ్చటనే యుండుము.

(అనికొంచెము ముందుకునేగి పొంచియుండును.)

లక్ష్మ—అయ్యా! వారింకను రాలేదు. కారణమేమైయుండును? నేఁ డాకవేళ వారు రాకుందురేమో. నిరర్థకముగా నన్నేలఁ దోడ్కొని వచ్చితిరి?

వసం—కుమారా! వారువచ్చెడి కాలమైనది. బాదూల్‌సింగ్ రేయి మిమ్ముల నిర్మూలింప సిద్ధుండై యున్నాఁడుగదా! వానిచేఁ బట్టుకొనఁడ మెలఁకువగా నుండుడి. భయపడవలదు.

లక్ష్మ—భయమా! నాచేతఁ గత్తియున్నంతవఱకు నాకేమియు భయములేదు, వినుము,

శా॥ చేతన్ ఖడ్గముఁ బూని ఘోరరిపులం జీకాకు నొందింపఁ, ని
ర్భీతిన్ దేవవిభుండు రుద్రుఁడు వడిన్ విధ్వంసి నిర్వాంగ, సం
ప్రీతిన్ సంగరమందుఁ దూల్పఁ గలరే! పృథ్వీస్థలిన్ రిక్షలై
భీతిం జెందరు వారిజాప్తకులజుల్ పృథ్వీసురా! ధీధనా!.

వసం.—కుమారా! వారు కుట్రలఁ జేయుటకు నిశ్చయించిన వత్తురు లేక యూరిబైటనుండు మామిడితోటకైనఁ బోదురు. అచటి కేమయిన వెళ్ళియుండి రేమో.

లక్ష్మ.—అట్లయిన మన మచ్చటికే పోవుదము.

వసం.—అట్లనే పోవచ్చునుగాని నాకొఱకు సేవకుండొకఁడు రావలయు, వాఁడు వచ్చెనేమో చూచివచ్చెదను. (అని బైటికివచ్చును.)

చిదానందయోగి (బాదూల్ సింగుతో)

బాబా! బ్రాహ్మణుఁడు వచ్చుచున్నాఁడు ప్రక్కకు పోవుదము. (అట్లు చేయుదురు.)

(ప్రవేశము—ఆనందుఁడు.)

వసం.—ఆనందా! విశేషము లేమి? అన్నియు సిద్ధము జేసితివా!

ఆనం.—అన్నియు సిద్ధముఁ జేసితిని. బండివాఁడును, శంకరుఁడును, తోటయొద్ద నాయుధపాణులై తయారుగానున్నారు. చక్రవర్తియొద్ద నుండి పాండురంగనాథుండు వచ్చియున్నాఁడు. మీ కెవ్వేవో యుత్తరములఁ దెచ్చినాఁడు. అతఁడు గోకులమఠములో జ్ఞానానందస్వామి యొద్ద నున్నాఁడు.

వసం.—మంచిది. ఉత్తరము లాతనియొద్దనే యుండనిమ్ము. రేపు చిత్తూరునందలి వార్తలాలకించి యాతఁడు ఢిల్లీకి వచ్చును.

నీవు పొమ్ము. (లక్ష్మణసింగు కడకువచ్చి) కుమారా! వారు తోఁటలోనికి వచ్చిరఁట. మన మచ్చటికిపోదము. (అని ప్రక్క తెరలోనికిఁ బోవుదురు.)

చిదా.—కుమారా! వీ రూరిబైట తోఁటలోనికి బోవుచున్న వారు. మనము వీరిని వెంబడించి పోదము. (అని యింకొక ప్రక్క తెరలోనికిఁ బోదురు. చెట్లతెర వ్రాలును.)

(ప్రవేశము:— వసంతభట్టు, లక్ష్మణసింగు).

వసం.—కుమారా! వారు వచ్చిరేమో చూచి వచ్చెదను. వారికంటఁ బడకుండ నీ రీ బంసిలో నెక్కుడు.(అని వెలుపలికి పోవును.)

లక్ష్మ.—హా! దైవమా! నిశాసంచార మెన్నం డెఱుంగని నే నీ బ్రాహ్మణుని మాటలునమ్మి సహచరసమేతుఁడై యున్న సీతని వెంట నేకతంబ యేల వచ్చితిని? ఈతని రహస్యాలోచనలను జూడ నీతఁ డెద్దియేని కృత్రిమఁ దలపెట్టెనని స్పష్టమగుచున్నది.

(ప్రవేశము —వసంతభట్టు.)

లక్ష్మ.—

చ॥ పరులు, మదీయమస్తమును: బంపఁగ నుండిరి చక్రవర్తికిన్
సరగున నంచుఁ జెప్పి "తృణంబున వారిని నేఁడె పట్టి భూ
వరునకు నప్పగింత" మని బాలకుఁడన్ ననుఁ దెచ్చి చంప భూ
సుర! తలపెట్టితే యకట! సుంతయు ద్రోహమటంచు నెంచవో!

వసం.—నేను నిన్నిప్పుడు ఢిల్లీకి ఖైదీగాఁ గొంపోవుచున్నాను. నీవు పౌరుషము గల రాజపురుషుండవైతి వేని నిన్ను నీవు గాపాడుకొనుము. పారిపో నెంచితివా నీప్రాణంబులు దక్కవు. (అని కత్తి జళిపించి లక్ష్మణసింగును మెడఁ బట్టుకొనును. వెంటనే

లక్ష్మణసింగును కత్తిఁదీయును. బండినడువ సిద్ధంబైయుండును.
(ఆయుధపాణి అయిన శంకరుఁడు ఆనందుని ప్రక్కన నుండును.)

చిదానందయోగి (తెఱలో)

చ॥ త్వరపడు మోకుమార! మనబాలకు లక్ష్మణసింగు నిప్పుభూ
సురుఁడు వసంతభట్టు మది సుంతయు జంకక డిల్లికిం సరా
సరిఁ గొనిపోవుచుండె నిఁక సత్వర మా రసపుత్రుఁ గావుమా

బాదూల్‌సింగు (తెఱలో)

చం॥ నిలునిలు మోదురాత్మ! కడుసీచపథస్థుఁడ! బుద్ధిలేదె? ని
శ్చలత వధింప నెంచితివె? జంకక లక్ష్మణసింగు నిప్పు నిం
(ప్రవేశించి)
బలి నిడు దీక్షపాణమునఁ బట్టెడబోకు వసంతభట్ట! స
త్కులమున నుద్భవించితివె! క్రూర! నిశాటుఁడ! బ్రాహ్మణాధమా!
(అని వసంతభట్టును దన్ని క్రిందబడవేయును. బండివాఁడును
సేవకులును బారిపోవుదురు.)

చిదా.—

చం॥ కరుణ యొకింత లేక జయకాళి! ధరామరు జంపుమీా వెసన్
(బాదూల్‌సింగు వసంతభట్టును జంపును.)

లక్ష్మ— (బాదూల్‌సింగుకడకు వచ్చి)
కం॥ అపనీసురుఁడవొ! నరుఁడవొ!
భువనములను నేలువిష్ణుమూర్తివొ! సాక్షా
చ్ఛివుఁడవొ! నాపాలిటిదై
తవొ! యిచ్చితివయ్య! ప్రాణదానము నాకున్॥

నేను కృతజ్ఞతాపూర్వకముగా నిచ్చు నీ ఖడ్గరత్నంబును స్వీకరించుము. (అని బాదూల్ సింగునకు ఖడ్గంబిచ్చును)

బాదూల్ — అయ్యా! నే నెవరైనది రేపు దర్బారునందు మీకే విశదంబగును. మీరీ రేయి మాతో వచ్చి చిదానందయోగి మఠంబున నిద్రించి రేపుదయంబున మీభవనంబున కేగుఁడు.

చిదా — (బాదూల్ సింగుకడకు వచ్చి) కుమారా! పాండురంగనాథుండఁట, జ్ఞానానందస్వాములవారను పేర గోకుల మఠంబున నున్నవాఁడఁట, వసంతభట్టునకుఁ జక్రవర్తియొద్దనుండి యుత్తరంబు లెవ్వియో తెచ్చినాఁడఁట. మనము వానిని గూడ నిర్మూలించి లేఖల సంగ్రహించుదము.

(అందఱు నిష్క్రమము.)

పంచమరంగము.

లక్ష్మణసింగు మహారాణా దర్బారు.

(ప్రవేశము:- లక్ష్మణసింగు, భీమసింగు, ప్రతాపసింగు, జయసింగు, అజేయసింగు, దుర్గసింగు, సమరసింహుఁడు, సాగరసింహుఁడు.)

లక్ష్మ — భీమసింగు మహారాజా! రసపుత్రశూరులారా! మనచిత్తూరు దుర్గంబుపైఁ జక్రవర్తి దండయాత్ర విషయమయి యథార్థస్థితి నెఱుంగఁగోరి మిమ్ము సభకు రావించితిని. తద్విషయమై యావద్వృత్తాంతము నిన్నటిరాత్రి మాకు విశదమయినది. బాదూల్ సింగు గోరాసింగు లేలనో నేఁ డింకను రాకుండిరి.

(ప్రవేశము):— గోరాసింగు, బాదూల్ సింగు, బంధితుఁడైన పాండురంగనాథుండు.)

గోరా—రాణాగారూ! భీమసింగుమహారాజా!

ఉ॥ ఎవ్వని సత్పథుండని గ్రహించియు నుంచిరో కొల్వు నందు మీ
రెవ్వని వాక్సమత్కృతిని నెప్పుడు గొప్పగఁ జెప్పుచుందురో
యవ్వసుధామరాంకమున కాతుర కాధిపుఁ డంపు లేఖలఁ
దివ్వన జేర్చుచుం డితఁడు నిత్యము సంయమివేషధారుడై।

ఈతండు పాండురంగనాథుం డఁట. చక్రవర్తికడ నుండి కొన్ని యుత్తరములను దెచ్చి వసంతభట్టున కొసంగుటకు జ్ఞానానందులనా రను పేరుతో గోకులమఠంబున నుండి నిన్న రేయి మాచే బట్టు వడెను.

భీమ— (పాండురంగనాథుని జూచి) నీ విందుల కే మనియెదవు?

పాండు—అయ్యా! నేను మీ కెట్టి ప్రత్యుత్తరంబును జెప్పను. మీ యిష్టము వచ్చినట్లుఁ జేయుడు.

భీమ— గోరాసింగ్జీ! అయిన వీనిని దక్షిణము తాణాకుఁబంపుము.
గోరాసింగ్జీ! వసంతభట్టెట్టివాఁ డనుటకు సందియము బాడము చున్నది.

గోరా— మహారాజా! ఆవసంతభట్టింతటివాఁడనుట కీయుత్తరంబులే సాక్ష్యంబులు. (అని యుత్తరము లిచ్చును.)

భీమ— (ఉత్తరమును బుచ్చుకొని) ప్రతాపసింగ్జీ! యీయుత్తరముఁ జదువుము.

ప్రతాప— (ఉత్తరముఁ బుచ్చుకొని)
డిల్లీ పాదుషా యల్లాయుద్దీనుఁడు ప్రియ మిత్రుండగు వసంత భట్టునకు వ్రాయుసంగతులు. నాడు నీతో నేనుకపటకలహము గల్పించుకొని నిన్నుఁ జెఱసాలయందుంచి మిత్రుల విముక్తుని

చేయు టాదిగాఁ గలుగు విషయము లింతవరకు నేరికిని దెలియ వు. నీవు రాజపుత్రులయొద్దఁ జేరి వారి నెట్లైనఁ గను బ్రాముటకు సకలప్రయత్నంబుల జేయుచున్నావని చారులచే విని చాల సంతోషించినారు. మఱియు జగ్గారుదండయాత్రవిషయమై యసత్యంబనివారికి నొక్కి చెప్పి వారలేమఱియుండు నట్లొనర్ప వలయు నీవు లక్ష్మణసింగురాణాను మోసపుచ్చి ఢిల్లీకిఁ బైదీగాఁ దీసికొనివచ్చుటకు నుద్యమించుచుంటివని దెలిసినది. సాధ్యమైనంతవఱ కాతనిని జీవముతోనే తీసికొని రావలయు.

ఇట్లు నీమిత్రుఁడు,
అల్లాయుద్దీనుఁడు.

లక్ష్మ— భీమసింగుమహారాజా! రసపుత్రశూరులారా! వసంతభట్టు మనకొల్వునఁ బలుటక్కరియై వర్తించు కతన మన మాతండ ట్రివాఁడని గ్రహింపలేకయుంటిమిగాని నిన్నరాత్రి

సీ॥ "మర్మజ్ఞుఁడగుచు బాదూలుసింగిట కొంద
ఱనిఁ గూడు గుట్రకై యనిశ" మంచు
"నిన్ను దాఁచియుఁ దల క్రిన్నసఁ జక్రవ
ర్తికిని బాపుదురు కానుకగ" ననుచు
నన్నుఁ గొంపోయి యానిశీథి నెక్కనిఁ
జెఱఁబట్టి ఢిల్లీకి నరుగఁ గోరి
శకటంబు నెక్కించి సరగునఁ గొంపోవ
సాగుచోఁ గత్తి హస్తమునఁ బూని

తే॥ గీ॥ నేను దప్పించుకొనఁ బ్రయత్నించునపుడు
నాదుప్రాణంబు లపహరింపం గడంగ
ఖడ్గ మెత్తిన యంతలో ఘనుఁ డొకండు
వచ్చి యాతనిఁ జంపి కాపాడె నన్ను

అట్లు నాకు ప్రాణదానం బొసంగిన మహాత్ముఁ డెవ్వఁడోగదా!

బాదూల్—(లేచి)

ఉ॥ మోస మొనర్చి మిమ్ముఁ గొనిపోవఁగ దంగిన బ్రాహ్మణాధముణ్
భూసుర వేషధారి నను బోరి జయంబున దర్ప మొప్పఁగా
గాసిల జేసి కత్తి కెరఁగా నొనరించినవాఁడ నేనె మీ
రాసమయంబునం దొసఁగి నట్టి కృపాణ మిదే ధరాధిపా!॥

భీమ—(లేచి, బాదూల్‌సింగును కౌఁగిలించుకొని)

శా॥ నానాభంగుల గన్నుఁ బ్రామి, మనరాణాగారినిం బట్టి యా
భూనాథాధముపాలి కంపి కపట సమ్మోదంబుఁ జేకూర్పఁగా
హీనాత్మం డిలఁబెట్టి నట్టి ఖలు నాపృథ్వీసుతుం జంపి, యీ
రాణావంశము నిల్పఁ బెట్టితె కుమారా! నీవు శౌర్యోద్ధతిన్॥

అని తనచేతిలోని హార మతని మెడలోఁ వేయును.

లక్ష్మ—భీమసింగుమహారాజా! సభికులారా! ఈయుత్తరంబులను బట్టి విచారింప తప్పక యల్లాయుద్దీనుఁడు మన చిత్తూరుదుర్గంబుపై దాడివెడలుట నిశ్చయ మని దోఁచుచున్నది. దీనికిఁ దగు ప్రతికృత్యం బేమై యుండును?

భీమ—లక్ష్మణసింగ్జీ! ప్రతికృత్యం బేమియున్నది? తురుష్కనాథుఁడు మన దుర్గలక్ష్మిని వశపఱచుకొనఁ జనసమర్థుండగునట్లు దుర్గపరివేష్టితం బగు పరిఖలను శత్రుహృచ్ఛేదనంబు లగున ట్లొనర్పవలయు. గోపురప్రాకారాట్టాలకంబులను బ్రతిపక్షునిచ్ఛేదితంబులగునట్లు బలపఱచవలయును. చతురంగబలంబుల నెల్లను యుద్ధంబున కాయత్తపఱచవలయును.

గోరా—రాణాగారూ! ఆ యల్లాయుద్దీనుండు సకల సైన్యసంధాన సమేతుండై

సీ॥ గగనప్రచుంబితాగ్రసమేత ధాత్రీధ
రముల మిక్కిలి ప్రయాసమున దాటి
క్రూరసత్వవిహార ఘోరమహా దుర్గమా
రణ్యభూములను ధైర్యమున దాటి
భీషణ ధ్వానమహోర్మికరాంబుధితుల్య
కూలంకషము లవలీల దాటి
తీవ్రాతపవ్యాప్త దీప్త విస్తీర్ణ సై
కత తలంబుల మహోగ్రతను దాటి;

తే. గీ॥ అసురదుస్సాధ్యమైన దుర్గమును నిశిత
ఘోరశస్త్రవిద్యాప్రదక్షు లగు మనకు
సాంద్రమాతృభూమి యగు చిత్తూరుదుర్గ
రాజమును ముట్టడింప దుస్సాధ్య మగు నిజము॥

జయసింగు—ధాత్రీధవాగ్రణీ! గోరాసింగు నిశ్చయించిన విధంబున నా తురుష్కనాథుండు చిత్తూరుదుర్గంబును ముట్టడింప నసమర్థుండను మాట నిక్కంబు. కాక యాతండు మార్గమధ్యాగతంబులై యనితరోపాయసాధ్యంబు లగు నాటంకంబులను లక్ష్యముఁ జేయక దాఁటి వెడలినయెడల మొట్టమొదట రాజపుత్రస్థానంబున కీశాన్యప్రదేశ సంరక్షణకరంబు లగు "నాలివార్ భర్తపుర" దుర్గంబుల గడచికదా రావలయును.

ప్రతాప—రసపుత్రక్ష్మాతలాధ్యక్షాగ్రణీ! రిపుక్షోణీశుం డగు నల్లాయుద్దీనుండు.

మ॥ సకలారణ్యనదీమహీధరభయాశ్చర్యప్రదక్షోణి ను
త్సుక మొప్పారఁగ దాటి దేవగిరినాథుం డేలు దుర్గంబు భం
గ కృతంబుం దగఁ జేసి నింక మనదుర్గశ్రేష్ఠముం బట్ట సై
నిక సంఘంబులతోడ దాడి వెడలు న్నిక్కమ్ము ముమ్మాటికిన్॥

సమరసింహుఁడు—భూధవచంద్రమా! ప్రతాపసింగు వారుప్రిన్విన ట్లాతండాల్వాయు భక్తపుర దుర్గంబులఁ జయించినను, వీరాధివీర వాస్తవ్య పాత్రంబులగు జకుపురి ఢోల్‌పురి దుర్గరాజంబుల స్వాధీనం బొనరించుకొని ప్రాణములతో బదుకుట యసత్యము.

దుర్గసింగు— రాజాగ్రణీ!

సీ॥ వడి దేవగిరికోట స్వాధీన మొనరించు
కొన గడంగు నపుడు కొంతసేన
ఢిల్లీనగరముపై ఢీకొన్న మొగలాయి
కోట్ల జయించుచుఁ గొంతసేన
తనపైన దిరుగఁబడిన తురుష్కుల ఘోర
సంతతు లడచుచుఁ గొంతసేన
అవసిధపులను బాదాక్రాంతులను జేయఁ
గోరి జయించుచుఁ గొంతసేన

తే॥ గీ॥ ఇట్లు నిజసైన్యసంఘంబు లెల్ల సంగ
రంబు లందునఁ గోల్పోయి డంబుదక్కి
దుర్బలుండైన తురకనాధుండు వేగ
వచ్చి చిత్తూరు ముట్టడింపఁ గలండె?॥

సాగరసింహుడు:—భూపాలచూడామణీ. దణసిహాతిశేషంబులగుస్వల్ప సైన్యంబులతోఁ గల్లాయుద్దీనుండు స్వశక్తి పరశక్తుల గ్రహింపక ధైర్యంబునఁ జిత్తూరుదుర్గంబుపై దాడివెడలుట ముమ్మాటికి నసత్యంబు. అట్లుగాక యతండు మార్గమధ్యంబు నందలి దుస్తరకార్యంబుల నెల్ల నిర్వహించుకొనియో లేక శైలారణ్యానదీ ప్రదేశంబుల దాఁటియో కొంతవఱకే తెంచినను చిత్తూరునకు త్తరంబున నుండు ఫీరభూమిని గడచి రావలయును. అచ్చటి దుర్గంబులఁ జయించుట కల్ల. అట్లుగాక యతండారావళీపర్వత

పంక్తికిని బీరప్రదేశంబునకు మధ్యనుండు గిరిగహనమార్గం
బులనుండి రానుంకించిన దత్ప్రాంతవాస్తవ్యులగుభిల్లవర్గంబుల
నిర్మూలించి వచ్చుట దుర్లభంబు.

బాదూల్ — క్షోణీతలాధిపా !

శా॥ అక్షీణోగ్రతరప్రతాపమున జన్యక్ష్మాతలంబందు శ
త్రుక్షోణీధవగర్వభంజనసమర్థుల్ సూర్యవంశోద్భవా
ధ్యక్షుల్ శ్రేష్ఠ యటంచు మ్లేచ్ఛవసుధాధక్షుల్యొండెఱుంగుట గదా
కక్షుంబూనియు నాతఁ డింక మనదుర్గప్రాంతముం జేరునే॥

ఒకవేళ నామూర్ఖుం డత్యాశాయుత్తచిత్తుండై చిత్తూరుదుర్గం
బును ముట్టడించినను దురుష్కసైనికులు

సీ॥ జలరాశితుల్యమై శత్రుహృద్భేద్యమై
పొంగారుపరిఖను బూడ్పఁ గలరె?
యతివిశాలంబులై యభ్రంకషంబులౌ
ప్రాకారములను గూల్పఁ గలరొకో?
బుధజననిర్మిత భూమ్యంతర రహస్య
మార్గంబులను గ్రహింపఁగల రొకో?
ప్రజ్వరిల్లు రసపుత్ర శరాగ్నియందు భ
స్మీభూతములుగాక చెలఁగఁ గలరె?
తే॥ గీ॥ కాన భయ మేల మన కింత? ప్రాలుసుతులఁ
గనవె చిత్తూరుపురలక్ష్మి? కదనమునకు
సర్వసిద్ధులమై శత్రుసైన్యసంఘ
ములను గెల్వంగ యత్నముల్ సలుపవలయు॥

అజేయసింగు:—

రాజేంద్రా! బాదూల్ సింగు చెప్పిన ప్రకార మాయల్లాయు
ద్దీనుఁడు మనపై దాడి వెడల కుండుట యసత్యంబు. ఒకవేళ సాహసించి

వచ్చినను మన దుర్గంబును స్వాధీనపఱచుకొనునని కలలోనైనఁ దలంప వలదు.

(ప్రవేశము-చిదానందయోగి)

చిదా.—మహారాణాగారూ! భీమసింగుమహారాజుగారు! రాజపుత్ర యోధులారా!

చం॥ బవరము డాయ వచ్చె రిపువార్ధితరంగము లేకమై మహా
రవమున వచ్చుచుండె నికఁ బ్రజ్ఞలు పల్కుటకాదు వారి నా
పవశమె మీర లివ్విధిని వ్యర్థులకై వడి మిన్నకుండినన్
ఁవరకుఁ జేటుకాలమునఁ బంతిలు వారలు నిష్ఫలంబుగన్॥

మ॥ (పంచపాది)
కరవాలంబును జేతఁ బట్టినది సంగ్రామస్థలిన్ దోర్బలా
కరులై శత్రుల రూపుమాపుటకునై కాదే విచారింపగన్
ధరణీపాలురు దేశరక్షణకు ముక్ సంగ్రామరంగంబు లం
దురకాక్షేశుల నోడఁజేసి జయముం బొందంగలే దొక్కొ- మీ
కరవాలంబులు రిత్తఁబుచ్చి రిపులన్ ఖండించలే రేలొకో॥

మీర లందఱును సమరసిద్ధులై యుండవలయును. చక్రవర్తి సకలసైన్యంబులతోఁ జిత్తూరుపై దాడివెడలి నాఁడు.

(ప్రవేశము-సేవకుఁడు)

మహారాజా! ఎవఁడో తురకవాఁడొకఁడు వచ్చియున్నాఁడు.

భీమ.—తురకవాఁడు వచ్చియుండెనా? త్వరలోఁ నాతనిఁ గొనిరమ్ము.

(ప్రవేశము-తురకవాఁడు.)

తురక.—భీమసింగు మహారాజా! అల్లాయుద్దీను ఫాదుషాగారు మీతోఁ గొన్నిమాటలు జెప్పు మని నన్ను బంపెను.

భీమ—మంచిది. అయిన వారిప్పు డెచ్చట నున్నారు.

తురక—ఇప్పటికి సుమారు పదునైదు క్రోసుల దూరంబులో నున్న వారు.

భీమ—రసపుత్రశూరులారా! వింటిరా యల్లాయుద్దీనుండు మనపై దాడివెడలి వచ్చినాఁడఁట.

గోరాసింగు—రాజేంద్రా! యల్లాయుద్దీనుండశేషసైన్యసమేతుండై రానిండు.

సీ॥ రిపుసైన్యరక్త వార్నిధియందుఁ దరిఁజేరి
రిప్వసనే సంచరించు వాఁడ
పంచ మహాపాతకపంతులౌ రిపులను
దండధరుండనై చెండు వాఁడఁ
బ్రతిపక్షకాలసర్పవ్రాతములను బ
క్షీంద్రుండనై వధియించు వాఁడఁ
గరినా శాత్రవ్రాతగాఢాంధకారంబు
భానుండనై రూపు మాపువాఁడ
తే॥ గీ॥ సందియం బేల నిశితశస్త్రంబుఁ బూని
శాత్రవానీకములు భయాశ్చర్యచిత్తు
లై నిజాయుధముల వీడి యతిరయమునఁ
బాఱిపోవంగఁ జేతునేఁ బార్థివేంద్ర॥

జయసింగు—క్షోణీధవేంద్రా! రిపుక్ష్మాతలాధ్యక్షాధముండైన యల్లాయుద్దీనుండు సకలాక్షౌహిణీ సమేతుండై బెదురులేక కదనంబున కరుదెంచినాఁడు. రాజపుత్రయోధవీరులచే రువ్వంబడిన శిలాప్రవర్ష ఘాతంబులనుండియు శరాగ్నిజ్వాలలనుండియుఁ బ్రతికియుండినఁగదా దుర్గంబును స్వాధీనంబొనరించుకొనుట!

ప్రతాప—ధరాతలాధిపా! తురుష్క-నాథుండు యవన, పారశీక, తురుష్క-, మ్లేచ్ఛ సేనలతోఁ గోటను ముట్టడింప నిండు. నేను మత్సైన్యసమేతుండనై

క॥ అక్షీణబలంబున జ
న్యక్షోణీతలంబు నందు నరివర్గములన్
శిక్షితులను జేసెద నిట
లాక్షుని వలె నుగ్రమూర్తినై సత్వరమే.

సమరసింహుఁడు—రాజాగ్రణీ! తురుష్కాధిపుండు నరగున నరుదేరునుగా! తురుష్కులు చంద్రధ్వజు లని యాచంద్రార్కంబు సహాయభూతుండై సంగరంబునకు విచ్చేసినను నశేషనిస్తంద్రప్రతాపంబున నాచంద్రధ్వజులను జంద్రసమేతంబుగాఁ బరాభూతులఁ జేసెదను.

దుర్గసింగు—రాజపుత్రాధిపా! తురుష్కనాథుండు యుద్ధంబునకు రానిండు.

ఉ॥ బాకునఁ గ్రుమ్మెదన్ రిపుల వ్రచ్చెద మత్కరవాలధారఁ బ
ద్మాకర మందు మత్తగజ మాతురతం బడి వే మృణాళముల్
భీకరలీలఁ ద్రుంచెములఁ బ్రీతిని జేయు గతిం దురుష్కులన్
డీకొని మస్తముల్ దునిమి నేఁ జరియించెద సంగరంబునన్॥

సాగరసింహుఁడు— రాజపుత్రాధిపాగ్రణీ! తురుష్కసైన్యవార్ధితరంగంబు లేకమై చిత్తూరుపై పొరలి రానిండు. నిమిషమాత్రంబున మత్ప్రతాపభీకర ప్రభాకీలలచేఁ దురుష్కసైన్యవ్రాతంబును నామమాత్రావశేషం బొనరించెద.

బాదూల్—రాజపుత్రభూపాలచూడామణీ! ముష్కరాధ్యక్షుం డగు నాతురుష్క క్షితితలాధ్యక్షుండు స్వపక్షవిపక్షప్రతాపదక్షతా

భేదంబు గ్రహింపక సుక్షత్రియానీకంబులపైఁ గత్తుం బూని సకలాక్షౌహిణీసమేతుండై జన్యక్షోణీస్థలంబునఁ బ్రత్యక్షంబు గాంచెదు.

సీ॥ దుర్మార్గమతులైన తురకాధములఁ బట్టి
సింహంబు గ్రసించు పేర్పువాఁడ
రణకుతూహలుతో తురకసైన్యముల యందు
జచ్చర పిడుగునై చెలఁగు వాఁడ
ఘోరున నెదురైన ముష్కరాధము లందు
బ్రళయానలము భంగి గనలు వాఁడ
మృత్యుదేవతఁబోలె మ్లేచ్ఛసైనికు లందఁ
జేరి దిగ్బలిని మనంపఁ జేయువాఁడ

తే॥ గీ॥ కదనకేళిని నిశిత ఖడ్గముంబూని
తెగఁబడి రిపుల మస్తముల్ ద్రెళ్ళ వేసి
సాగరాంబుధి నీదియు భంగఁ వలఱతు
పాదుషా భీతచిత్తుఁడై పఱవఁగ॥

అజితసింగు— నృపాలతిలకమా! శాత్రవానీకంబులు చిత్తూరును ముట్టడించిన నేమి? ద్వాదశార్కులంబోలు మా భ్రాతృద్వాదశ ప్రభాకీలలఁబడి శత్రుకుమాధీశుండు మఱలఁ బ్రతికివచ్చినగదా దుర్గలక్ష్మిని స్వాధీనం బొనర్చుకొనుట!

చిదానందయోగి—రసపుత్ర భూమండలాధిపా! యా తురుష్కశుండాలంబులు మండితాఖండభూతులగు ప్రచండమార్తాండవంశోద్భవులపై దండు వెడలిన నేమి?

సీ॥ రణవనీస్థలిని గోరాసింగ మార్చిన
యవనమదేభంబు లవనిఁ బడవె?

బాదూల్ కరేంద్రంబు ప్రిథనభూమినిఁ జొచ్చఁ
దురకమృణాళముల్ దూలిపోవె ?
దుర్గశార్దూలంబు దురమునఁ జెల రేగఁ
శాంతికమృగముల్ బరుగు లిడవె ?
ఉగ్రప్రతాపసూర్యుని శరాగ్నిని మ్లేచ్ఛ
సైన్యశలభతతుల్ సమసి పోవె ?
తే॥ గీ॥ చక్రవర్తియెగాదు భూచక్ర మేలు
కమలనాభుఁడు వచ్చి సంగర మొనర్ప
భంగఁబుత్తురుమీర లెభ్భంగి చక్రి
వర్తి చిత్తూరు దుర్గంబు బట్టఁగలఁడు ?

భీమ.— (తురుష్కుని వంకకుఁ దిరిగి) తురుష్కనాయకా ! అల్లాయుద్దీనుఁడేమని చెప్పుమనెను ?

తురక.— మహారాజా ! చక్రవర్తిగారు మీతో నిట్లుఁ జెప్పుమనెను. " ఏల మీరు వృథాజనవినాశముఁ జేసికొనెదరు ? మాకు బాదాక్రాంతులై కప్పము నిచ్చునట్లొడంబడి రేని దుర్గంబును ముట్టడింపకయే పోవుదుము. అట్లొడంబడ రేని మీ దుర్గంబును నిర్మూలించి మహారాష్ట్రులను బోలె మిమ్ముఁ బాదాక్రాంతులఁ జేసికొనెదను. "

భీమ.— (కోపముతో) ఏమీ ! చక్రవర్తికిఁ బాదాక్రాంతుఁడను గావలెనుగా ?

సీ॥ ప్రళయదావానల జ్వాలావృతోగ్రసం
గ్రామసంచార శంకరనిభుండ
దారుణారాతి ఘోరారణ్యసముదగ్ర
పటుతరచటుల వైశ్వానరుండ

సమరకాంతారసంచర భీకరారి మ
త్తేభసంహార సింహేంద్రనిభుఁడ
సమదగర్వోన్మత్త శాత్రవకుంభినీ
ధరగర్వభంజన సురసమంచ
తే॥ గీ॥ నిట్టి రవికులశ్రేష్ఠుఁడ, గట్టిడి యను
తురకనాథున కోడి చిత్తూరు నందు
మానధనమును గోల్పోయి హీనమతిని
కప్పమును గట్టువాఁడ నా యొప్పిదముగ॥

అల్లాయుద్దీనుఁడు మద్యపానమదమాంసప్రమత్తుండై

సీ॥ సుక్షత్రియులు తాను జుల్కనగాఁ జూచు
పుడమి నేలువులంచు మురసినాఁడో
మా కోడ రణకేళి మానినీమణులతోఁ
సరసమాడుట యంచు సరసినాఁడో
మారణభేరుల భూరిశబ్దంబులు
వాద్యంబు లని పొరబాటు వడెనో
మా కోటఁ బట్టుట మఱి దేవగిరికోటఁ
బట్టుట యంచు విభ్రమమువడెనొ;
తే॥ గీ॥ దర్పమునఁ జిత్తోడ్ కోటపై దాడివెడలఁ
గడఁగి వచ్చునో పోడఁగనుగాత మత్ప్ర
తాపభీకరశౌర్యాగ్ని దశదిశలను
బ్రజ్వరిల్లంగ వేగమే భండనమున॥

తురుష్క—అయ్యా! ఏల యీప్రల్లదంబులు! తురుష్కనాథుం డమితకోపస్వభావుండై వచ్చిన వారింప మీరసమర్థులు. నా మాట లాలించి యాతనితో సంధియొనరించుకొనుఁడు.

భీమ— తురుష్కనాథుండు రానీ! పురహరగరుడగమనసరసీరుహాసనసురవరామర ప్రభువు లందఱు దురమున కరుదేరనీ!

ఉ॥ దారుణఖడ్గరత్నముల దాల్చి రయంబున మేన నెత్తురుల్
పాఱుచు నున్నమట్టునకు భండనభూమిని బోరునార లే
తీరున భీతచిత్తులయి తేజమువీడి నిరాశఁబూని చి
త్తూరుపురంబునన్ రిపుల దూరగ నిత్తురొ రాజపుత్రికుల్.

నీవు మీ పాదుషాతో నిద్దియే చెప్పుము.

తురక—చిత్తము. (నిష్క్రమము)

భీమ— పతంగవరకులవీరులారా! మీమీవిక్రమములఁ జూపుబోవు సమయం బాసన్నం బయినది.

సీ॥ ఎన్నినోములపున్నెంబు లేర్పడఁజేసి యే
పుణ్యసీమను మీరుబుట్టినారొ?
నేత్రోత్సవమొనర్చు గోత్రమహారణ్య
పుణ్యనదులకు నెద్ది పుట్టినిల్లు?
సకలకళాభూము లకలంకముగఁ గాంచు
నేభూమినోము ఫలించె మించి?
యెల్ల సస్యంబులఁ గొల్లలుగా నిడి
యేమాతమిమ్ము బోషించుచుండె?
తే॥ గీ॥ అట్టి రసపుత్రభూమి హితార్థ మాజిఁ
గలుకుతురకలతోఁ బోరి త్వరితగతిని
బాఱఁద్రోలియు స్వాతంత్ర్యపరులగుటకు
సాయశక్తులఁ గడగుడీ శౌర్యమొప్ప॥

మఱియు

కం॥ చిత్తూరు రాజ్యలక్ష్మినిఁ
జత్తమునం దిడియు దురముఁ జేయుడుమీరల్

బిత్తరి పాఱకుడి మదో
న్మత్తులఁ దుగకాథములను మాన్యానువేళన్.

గోరా—

ఉ॥ ఆరయ దోయజాప్తకుల మందుదయించియు నెల్లవిద్యలన్
నేరిచి సుప్రతాపగుణసీరధులంచును బేరునొంది చి
త్తూరురమాహితార్థమయి ధూర్తులమై తలలూడిపోయినన్
బోరుదుమయ్య మొండెములఁ బూని రణంబున భూధవేంద్రమా॥

బాదూల్— రాజేంద్రా!

ఉ॥ వచ్చిన యుద్ధమందు బడిచచ్చుట యుండెను లేక మ్లేచ్ఛులన్
వ్రచ్చుఁ గడంగి సత్వరమె పాఱఁగ దోలుట నొండెగాని వె
న్నిచ్చియుఁ బాఱువారమె! మహేశుఁడు ధీరత శూలపాణియై
వచ్చిన, దేశరక్షణకు పౌరుషకీర్తులు రిత్తబుత్తుమే?॥

భీమ— గోరాసింగ్జీ! నీవు సర్వసైన్యంబులను యుద్ధంబునకు సిద్ధము జేయుము. సభికులారా! కాల మతిక్రమించినది. ఇఁకఁ గొల్వు ముగింతుము.

రసపుత్రకదనము.

తృతీయాంకము.

—* ప్రథమరంగము. చిత్తూరుకోట ముట్టడి *—

(ప్రవేశము) కోటపైని రసపుత్రవీరులు-క్రింద తురుష్కసేనలు:—

(ప్రవేశము) రహింనూనుఖాను, అల్లాయుద్దీనుఁడు:—

రహి—మహాప్రభూ ! రసపుత్రవీరుల జయించి దుర్గమును వశపఱచుకొనుట దుష్కరము. రాజపుత్రయోధులచేఁ బ్రయోగింపఁబడిన ఱాతిగుండ్లవలనను, బాణముల వలనను, సలసలకాఁగుచున్న నూనెవలనను మనసైన్యము మూఁడుపాళ్ళు సమసినది. ఇంకొక్కపాలు మిగిలియున్నది. సైన్యములన్నియుఁ గూడి యారునెలలనుంచి ప్రయత్నించినను కోటను బట్టుకొననసమర్థులయినవి. ఇప్పుడు కొద్దిసైన్యముతోఁ గోటను బట్టుటకల్ల. కావున మఱలి మనఢిల్లీకిఁ బోవుట యుక్తము.

అల్లా—అరెరే! ముట్టడిమాని పోవుదమా? ఎంతమాట లాడితివి? వ్యర్థముగా వచ్చినదారిని మఱలి పోయిన బాగుండదు కావున నీవా రసపుత్రులపాలి కరిగి పద్మినీదేవిని జక్రవర్తికి నర్పించిన కోటముట్టడి మానిపోవుదునని చెప్పుము.

రహి—వా రందుల కంగీకరించకున్న

అల్లా—పోనీ యాపె నొక్కసారి చూపించినను సరే. ముట్టడి మాని పోవు నని చెప్పుము.

రహి.—అందులకు సంగీకరించనిచో

అల్లా.—దాని కయిష్టపడి లేని కోటను బొడ్డాసర్చి వారి స్వతంత్రతఁ జేకొను మనిఁ జెప్పుము.

(రహిమాన్, అల్లాయుద్దీన్, తురుష్కసైన్యము నిష్క్రమము.)

(ప్రవేశము) భీమసింగు, గోరాసింగు, బాదూల్ సింగు, ప్రతాపసింగు, దుర్గసింగు, జయసింగు, సమరసింహుఁడు, అజేయసింగు, సాగరసింగు.

భీమ.—గోరాసింగ్జీ! తురుష్కసైన్యములు కోటముట్టడి మానుటకుఁ గతం బేమి?

గోరా.—మహారాజా! కారణం బేమియుండును. మనధాటికి నోర్వఁజాలకయే.

(ప్రవేశము సేవకుండు.)

మహారాజా! యెవరో తురకవాఁడు మీకు సందేశంబుఁ దెచ్చినాఁడు.

భీమ.—ఏమీ! తురుష్కుండు సందేశముఁ దెచ్చినాఁడా! సత్వర మాతనిఁ దోడ్కొనిరమ్ము.

(సేవకుఁడు నిష్క్రమము)

(ప్రవేశము) రహిమానుఖాను భీమసింగునకు సలా మొనరించి

రహి.—భీమసింగు మహారాజా! అల్లాయుద్దీను చక్రవర్తిగారు మీకు రాయబారముఁ బంపినారు.

భీమ.—ఏమీ! చక్రవర్తి రాయబారంబుఁ బంపెనుగా!

గోరా.—అప్పు డాతని కండలు జట్టును, నందకుండిన గాళ్ళునుగదా.

ప్రతా.—ఇంతటి పౌరుషవంతుఁడైన యాతండు దుర్గంబును ముట్టడింపనేల?

దుర్గ—ముట్టడింప నేమి! యాంతనికి మనోగర్వాంధకారము కన్నుల కెగదట్టినది గదా.

బాదూల్—ఆకుటిలుం డింత సరియైన రాయభారము: బంపునని నాకుం దోంచదు.

జయ—ఆ మూర్ఖునిచర్య యిట్టిదే కాంబోలు. మిన్నుమన్నెఱుంగక క్రొన్నన శత్రువులపై వచ్చుటయు వారిని జయింప నశక్తుండైన రాయభారంబులం బంపుటయు.

సమర—సంగరకాలమధ్యంబున రాయభారులం బంపుట శూరజన లక్షణంబని యాతం డెంచియుండును.

అజేయ—కాకున్నం దురుష్కులేల! రసపుత్రుల జయించు టేడ!

సాగర—పాపమాబుద్ధిహీనునకు దురాశ దుఃఖదాయకంబని యెఱుంగ లేదు కాంబోలు.

భీమ—రసపుత్రవీరులారా! యేల మీ వృథాభాషణములు. రాయభారం బేమని పంపెనో తెలుసుకొందము. (రహిమాను వంక తిరిగి) మీచక్రవర్తి రాయభారం బేమని పంపెను?

రహి—మహారాజా! తనకు మీపయి నేమియు ద్వేషములే దనియుం బద్మినీదేవిని దన కర్పించినం గోటముట్టడి మాని పోవువాఁడ ననియు

భీమ—(క్రోధముతో)

శా॥ ఓరీ! మ్లేచ్ఛకులాబ్ధిబాడబమ! గర్వోన్మత్త సంప్రాప్త! దు
ర్వారోగ్రప్రకటప్రతాపవిభు భార్యారత్నముం గోరెఁగా?।
మీరాజాధమచక్రవర్తి; పురలక్ష్మిం బట్ట నుంకించియున్
భీరాత్ముం డయి రాజపుత్రుల శరాగ్నిం దప్పుఁడా టొప్పునే?॥

గోరా—ఉ॥ కారులుగూయసాగితివిగా! తురకాధమ! దుర్మదాంధుఁడ
వీరపతివ్రతామణిని వెంబడి చేకొని పోవ నెంచనే?
ధీరత నిట్టి వార్తలను దెచ్చితె? వానికిఁగాదు, నీకు నేఁ
గోరి యొసంగుచుంటి నిదె కొమ్ము ముదంబున మృత్యుకన్యకన్॥

జయ—ఓరీ కలుషభాషణా! నీనాలుకను వేయిచీలికలుగా నఱికినను పాపంబులేదు సుమా.

ప్రతా—కం॥ ఏలా దుర్మతి! వచ్చితి
వీలాటి కఠోరవార్త లిట్యోడఁ జెప్పన్?
జాలు నిఁక నిన్ను మత్కర
వాలంబున భూవనితకు బలినిత్తు వెసన్॥

సమర—రాజా! సంశయంబేల? ఈదుర్మార్గుని గతప్రాణునిఁ జేసెదను.

దుర్గ—కం॥ భయ మొక్కింతయు లేకయె
రయమున నీవార్త నిటుల రాఁ దెచ్చితె! ని
న్ను యమునిఁ జేర్తు నిపుడు సం
దియ మిఁకఁ బడబోకు దుర్మతీ మూఢాత్మా॥

అజేయసింగ్—ఇంకను వీని ప్రాణములతో నుంచితిరా?

బాదూల్—

శా॥ హిందూరాజ్యరమాలలామసుతులన్, హేయంబుగా దాస్యమం
దుం దృప్తింబడ ద్రోసి దుష్కృతములన్ ఘూర్ణింతునై చేయు నా
నిందార్హాంసు తురుష్కనాథుకడ దుర్నీతుండవై చేరి యీ
సందేశంబును దెచ్చినాఁడవుర? నీచా! కాలునిం జేర్తునిన్॥

సాగర—ఒకవేళ నారాజ్యాంధకారుం డిట్టి కుటిలసందేశంబుఁ బంపి నందులకేమి గాని, తగుదునని ధైర్యంబునఁ దెచ్చిన నీతల వేయి వ్రక్కలఁ జేయకుండుట యుత్తతిదోషంబని నిశ్చయంబైనది.

భీమ.— ఉ॥ దుర్గము బట్టనెంచెఁగద దోర్బలశాలు నిభంగి బోంగి స
న్మార్గధురీణులైన మము మార్గొకని దుర్గముఁ బట్టలేఁడె? దు
ర్మార్గుఁడు, చక్రవర్తి; పలుమాటలిఁకేలను పొమ్ము పొమ్ము నిన్
దుర్గతి పాలొనర్చెదను దోసముగల్గును దూతవౌటచే॥

శూరాగ్రేసరులారా! మనమితని దూషించవలసినదేమియున్నది ఈతండు తన సేవకాధర్మం బనుసరించినాడు. (రహిమానువంక దిరిగి) రాయభారము సవిస్తరముగాఁ జెప్పుము.

రహి.— మహారాజా! అందులకు మీ రంగీకరింపనిచో మీదుర్గంబును భగ్నం బొనరించువాఁడనని చెప్పుమనెను.

భీమ.— నీవు మీ చక్రవర్తి యొద్దకు వెడలి పోయి, యివ్విధంబునఁ జెప్పుము.

సీ॥ అజన్మమరణంబు నాహవకేళియే
యన్నపానములు మా కగునటనుము
దుష్టుల శిక్షించి శిష్టుల గాచుటే
సితకంకణము ముంజేతి కనుము
మానాభిమానముల్ మాతాపితలు పౌరు
షము ధైర్యమును సహజంబులనుము
నిత్యసత్యము మాకు నియమంబు ధర్మమే
మార్గంబు క్రూర దుర్మార్గ యనుము

తే॥ గీ॥ మానవంతుఁడైన యెడల మాటలుడిగి
కత్తి బట్టియు మాతోడఁ గదనమందుఁ
బోరి యశమును గాంచు మో మూర్ఖచిత్త
మ్లేచ్ఛకులపాంసనాధమ! తుచ్ఛ! యనుము॥

రహి.— మహారాజా! యింకొక సంగతి కద్దు. అట్లుగాక మీ రాపె నాతనికిఁ జూపించినను సరే యతఁడు కోటముట్టడి మాసి పో

పును, అందులకు నంగీకరింపకేని మీకోటను నిర్మూలించుట నిశ్చయము.

భీమ— రసపుత్రశూరులారా! యిందులకు మీ రేమనియెదరు?

గోరా— ఇందుల కామె యనుకూలించిననే

జయ— ఆమె యిందుల కంగీకరించుటకల్ల

ప్రతా— ఆపతివ్రతాశిరోమణి తనపవిత్రగాత్రమును తురుష్క-ధాత్రీధవునికిఁ జూపు ననుమాట యసత్యము.

సమర— ఆమె యీకృత్యంబున కాయత్తపడునని కలలోనైనఁ దలంపవలదు.

దుర్గ— ఆపవిత్రచరిత్రయేడ! యీముష్కరాధమునకేఁ దనదివ్యసుందరాకారంబుఁ జూపించు టేడ!

అజేయ— ఆమె ప్రాణత్యాగంబునకైన నంగీకరించునుగాని యిట్టి నీచకృత్యంబున కొడంబడదు.

బాదూల్— పద్మినీదేవి యిందుల కిష్టపడుననియా మీయభిప్రాయము.

సాగర— తురుష్కులనామంబైన విననొల్లని యాపతివ్రతాశిరోమణి యిట్టి కార్యంబున కనుకూలించుటకల్ల.

భీమ— (ఆలోచించి) రహిమానుఖానుతో

నీవుపోయి రేపుదయంబునఁ జక్రవర్తినొంటరిగా రమ్మనుము.

(రహిమాన్ నిష్క్రమము.)

బాదూల్— రాజా; ఏల తొందర పడితిరి? పద్మినీదేవి యిందులకంగీకరించుననియా యుంకించితిరి,

భీమ.— ఇందులకాపె యంగీకరింపకున్న నద్దంబున నాపె ప్రతిబింబ
మును జూపింపవచ్చునుగదా.

గోరా.— అవు నట్లే కనుపఱుపవచ్చును.

ద్వితీయరంగము.

పద్మినీదేవి యంతఃపురము.

(ప్రవేశము పద్మినీదేవి.)

పద్మి.—

ఉ॥ భండనభూమియం దుభయపౌరుషముల్ కనుపింప సేనలు
ద్దండతఁబోరుచుండె. బగతంత్ర మసంగ నెఱుంగ నట్టియా
మండిత కాంతిభూతులగు మా రసపుత్రచమూవరాళి కా
యండజవాహనుండొసగు నంతసుఖంబు జయంబు నిమ్ముగన్ ॥

ఆహా ! ఈహిందూస్థానము తురుష్కవాతం బడుట వలనఁ
గల్గినదురవస్థ యింతయంతని వేనోళ్లఁబన్నగేశ్వరునికైన నెన్నశక్యమే ?

సీ॥ అన్యకన్యకలఁ బెండ్లాడుటకతననే
బాల్యవివాహముల్ ప్రబలమయ్యెఁ
బరకామినులబట్టి చెఱబట్టుకతననే
స్త్రీలకు ఘోషా విధానఁబడియె;
కల్యంబు లెల్లను గాల్చుట కతన మ
హాకావ్యతతు లెన్నొ యడఁగి పోయె;
భరతపుత్రులు కులభ్రష్టులౌ కతననే
తురకల జనసంఖ్య పెరుగఁదొడగె ;
తే॥ గీ॥ ఘూమదేవత చాల రేఁగు కతన జనులు
తిండికై దాస్యనీరధి దిగుచు నుండ్రి;

కతిపయ తురకలఁ గొల్చుట కతిపయ దేశ
భాష నేర్చుచు నెల్లరు వ్యగ్రులైరి ॥
తే॥ గీ॥ అకట! పురుషులు పారతంత్ర్యాభిలాషు
లగుటచే స్త్రీల స్వాతంత్ర్య మణఁగుసంటె
స్త్రీలస్వాతంత్ర్య మడఁగుట చేతవారి
కెల్ల నుత్తమవిద్య నశింపవలసె ॥
(ప్రవేశము) భీమసింగు, చింతాక్రాంతుండై

పద్మిని— నాథా! (లేచి)

చ॥ దినదిన ముండుసన్నిముఖు తేజము నేఁడుఁగనంగరాదు కా
రణ మరయంగలేను రణరంగమునం గలవార్తలన్నియున్
మనమునఁ దల్చి యిట్టు లసమానవిచారపయోధి మున్గి రో
యని రసపుత్రశూరులు జయంబున మ్లేచ్ఛుల నోడఁజేసిరా!

భీమ— కాంతామణీ!

తే॥ గీ॥ జయము నందంగలే దపజయము నంద
లేదు మాసము లారుగా మ్లేచ్ఛకోట్లు
దుర్గమునుబట్ట యత్నించె క్షుదకు రాయ
భార మంపెను వసి చక్రవర్తిమాకు ॥

పద్మి— మనోహరా! మీరా రాయభారంబునకంగీకరించితిరా!

భీమ— (ఆత్మగతము) దైవమా! చిక్కనబెట్టితివే! ఈపెకు రా యభారం బంగీకరింప లేదనిన మఱల యుద్ధంబు జరుగునని మిన్నకుండును అంగీకరించితిమని చెప్పిన రాయభారం బెద్దియో యడుగును. రాయభారంబుఁ దెలియఁజేసిన నేమి యసందర్భము వచ్చునో (ఆలోచించి) ఎట్లును జెప్పక తప్పదు. (ప్రకా

శముగా) ప్రేయసీ! రాయభార మంగీకరించితిమి (అని తలవంచుకొనును.)

పద్మి— ప్రాణనాయకా! ఏమిట్లు చింతాక్రాంతులైతిరి? రాయభారంబు విధిలేక యంగీకరింపవలసివచ్చినదా?

భీమ— విధికర్తృంబుగా నైన నేమి, నాయంతనైన నేమి, సందేశంబును స్వీకరించితిమి.

పద్మి— నాథా! అ యన నది యెఱింగింపరా?

భీమ—

ఉ॥ అంబురుహాయతాక్షి! విను, మా తురకాధిపుఁ డంపె రాయభా
రంబు నదెట్టులన్న నినుఁ గ్రన్నన నాతని కిత్తుమేని దు
ర్గంబును వీడిపోవు నికఁ గామిని నిన్ను నొసంగకున్న దు
ర్గంబును బాడొనర్చి వడిగా రసపుత్రుల గెల్చువాఁడనన్॥

ప్రథమంబు నాతండిట్లుఁ బాప రసపుత్రులెల్లరు కోపోద్రేకులై యట్టి సందేశముఁ దెచ్చినవానిని వధింప యత్నింప నేను వారించితిని. అంత నాతం డింకొకవిధంబునఁ దెల్పెను.

పద్మి— ఔరా! యీతురుష్కపు రక్కసుఁడెంతఁ దలపెట్టెను. తొల్లి రావణుండు సీతను దొంగిలిపోయెనని యీతండు నన్ను దొరతనంబున గొంపోవ నెంచెనుగాని పరకాంతాపహరణంబున రావణుండు ప్రాణంబులఁ గోలుపోయెనని దలంచలేదు కాబోలు నాథా! రెండవ తెఱం గెద్ది?

భీమ— కాంతామణీ! భవదీయజగన్మోహనాకారం బొక్కసారి చూపి నేత్రోత్సవం బొనరించిన నాతఁడు ముట్టడి మానిపోవు ననీ. ఇందులకు మే మనుకూలించితిమి

పద్మి— ప్రాణనాథా! కాంతలకు స్వాతంత్ర్యము లేకపోవుటచేఁగదా నా కీకొఱగానికత మీ సంఘముల కనుభవించి నాకవమానంబు సంభవిల్లఁ జేయఁ దలంచితిరి.

భీమ— సాధ్వీమణీ! ఇట్లున్నయెడ వల దనుము. నీదివ్యమోహనాకారం బన్యులకు నగుపడుటయు నాకుమాత్ర మవమానకరము గాదా? (వినుము)

తే॥ గీ॥ తాత ముత్తాతలాదిగాఁ దనరుపేరము
లన్ని యెన్నాళ్ళనుండియో యున్నయట్టి
మన స్వాతంత్ర్యత విడనాడి మనఁగవలసె
వచ్చునోయని చింతిలి వల్లె యంటి॥

పద్మి— నాథా!

తే॥ గీ॥ కలలయందైనఁ బరునిఁ గాంచి యెఱుఁగ
నెద్ది యందైనఁ బరులు నన్నుఁగన లేరు
కాన నేనొక్క మ్లేచ్ఛుని కంటఁబడుట
కల్ల యనువాఁడు చూచుట కల్ల కల్ల॥

స్వాతంత్ర్యాభిమానంబునకై యగ్నినుదకమన్నను నురికెదను గాని నేనొకనికంటఁబడి యాతని మనంబున దుర్బుద్ధి నంకురింపఁ జేయనొల్లను.

భీమ— ప్రేయసీ! నీవాతని కంటఁబడి యవమానంబు నొందకున్న పోనిగాని యద్దమందు నీప్రతిబింబ మాతనికిఁ జూపెదవా?

పద్మి— ప్రాణేశ్వరా! ఆతఁడు కేవలము నన్నుఁజూచిన నొకటియు లేక నాప్రతిబింబమును జూచిన నొకటియునా?

భీమ— తరుణీమణీ! నీ పిందములకుఁ బ్రతికూలింపఁదగదు. అట్లుఁ బ్రతికూలించిన స్వాతంత్ర్యముకొఱకు మరలఁ బోరాటము నివ్వ

టెల్లును. ఏల వృథాజనవినాశనమును, ధనవ్యయము నొన రించుకొనవలయు?

పద్మి—నాథా! భర్త్రయానుజ్ఞ మీమాట పాతివ్రత్యలక్షణంబుగాను. కావుననందులకు నే నంగీకరించితిని. నా కతఁడు బొడఁగట్టకుండ నాప్రతిబింబం బతనికిఁ గనుపఱుపుఁడు.

భీమ—రేపు సూర్యోదయంబున నే భవత్ప్రతిబింబ సందర్శనార్థంబు చక్రవర్తి రాఁగలఁడు.

నీవిట కరుదెమ్ము. చాలకాల మైనది. నేఁ బోయెదను. (నిష్క్రమణము)

తృతీయరంగము.

రాజపుత్రుల సభ.

(ప్రవేశము)- భీమసింగు, గోరాసింగు, జయు, ప్రతాపసింగ్, సమర, దుర్గ, అజిత, బాదూల్ శింగు, సాగర, కాంప్పాజీ యుందురు.

(ప్రవేశము-భయకంపితుఁడై యల్లాయుద్దీనుఁడు.)

భీమ—చక్రవర్తిగారు! విచ్చేసితిరా? అదిగో పద్మినీదేవిని జూడుడు.

అల్లా—(భయముతోఁ దడఁబడుచు బాగుగఁజూచి) భీమసింగ్ మహారాజా మీరు నాకొసఁగిన మర్యాదలకుఁ జాల సంతోషించినాను. మీధర్మగుణమును నెన్న నేరికిశక్యము? కాకున్న నొంటిగావచ్చిన శత్రురాజునకు నెంతయో మర్యాద నెవరు చేయుదురు?

(సింగులు చక్రవర్తిని గత్తులతోఁ గొట్ట యత్నింతురు)

భీమ—చక్రవర్తిగారు! నేను మీచేతఁ బొగడఁబడుసంతవాఁడనా? (సింగులవైపుజూచి) రసపుత్రు లధర్మము నొడిగట్టుకొందురా?

చక్రి—ఇఁక ముందు మీరును నేనును స్నేహభావంబున నుందుము.

భీమ—మంచిది. మీయిష్టానుసారముగ నట్లేయుందము. (సింగులవైపుఁజూచి) అధర్మప్రవర్తనము మానుఁడు.

చక్రి—అట్లను. ఇదివఱకు మీయెడ నధర్మముగానే ప్రవర్తించితిని. క్షమింపఁ వేఁడెదను.

భీమ—ఇంనులకు క్షమింపనేల? మీరలిఁక యధర్మంబునుమానుఁడు.

(అనుచు చక్రివర్తియు భీమసింగును ముందుకుఁబోదురు.)

(తెరవాలును)

(అంతలో నల్లాయుద్దీనుయొక్క సైనికు లాకస్మికంబుగ వచ్చి భీమసింగును బట్టుకొందురు.)

భీమ—(రోషభయాశ్చర్యంబులతో)

శా॥ ఔరా! క్షుద్రకులేంద్రమా! సమదగర్వాంధా! తురుష్కాధమా
మా రాజన్యులు నిన్నుఁ జంపుటకునై మార్కొన్నఁగా పాడితో
క్రూరా! తత్పలమందితి న్వడి సఖా! కొంపోవ నుంకించితే
ఛీ! రమ్మా నిను కాలుసన్నిధికి సక్షీణోగ్రితన్ బంపెదన్॥

అల్లా—ఓరీ రాజపుత్రాధమా! నిన్ను డిల్లీకి ఖైదీగాఁ బట్టుకొనిపోవుచుంటిమి. పద్మిని నొసంగితివేని నిన్నువిడిచెదము.

భీమ—(క్రోధముతో)

ఉ॥ ఓరిమహోగ్రకల్మషుఁడ! యోరి పరాక్రమహీన! క్రూర! యీ
ధారుణి సూర్యవంశజులు ధర్మముఁదప్పరు రంచు నెంచి యీ
తీరున మీ వెలుంగకయె తెంపునఁ గారులు కూయసాగితే?
వారక నిన్నునిం జదివి భారముఁదీర్చెద భూమిదేవికిన్.

అల్లా—చాలు, జాలు, ఆట్లు పద్మినినోసంగవుగా! నిన్ను డిల్లీకిగొంపోవు చుంటిమి. (అని చేతులుగట్టి దీసికొనిపోదురు.)

చతుర్థరంగము.

భీమసింగుని చెఱసాల.

(ప్రవేశము) భీమసింగు. (విచారముతో)

సీ॥ సింహంబునైనను సింహనాదమొనర్చి
సంహరించెదు భీమ సింహబలుఁడ
మదకరీంద్రమునైన నెదిరించి విదలించి
తుదముట్టఁజేసెడు దోర్బలుండ
ఖడ్గినైనను వాడి ఖడ్గంబునను గడి
కండలోనర్చెదు ఖడ్గధరుఁడ
బెబ్బులినైనను సిబ్బరంబునఁ బట్టి
తబ్బిబ్బుఁజేయు ఘూర్ణాకృతుండఁ
తే॥ గీ॥ గాలవశముననో కాక కర్మవశము
చేతనో చెఱసాలలోఁ జేర్పఁబడితి
వంచనమొనర్చు నా మ్లేచ్ఛ పంచకముల
పంచఁ బంజాననంబు లైవడిఁ దలంప.

నలినీకళత్రపవిత్రకులదుగ్ధవార్ధిచంద్రా! రామచంద్రా! సద్గుణ సాంద్రా! భవద్వంశసంభూతుండ నగు నన్నీ కారాగృహ విముక్తునిఁజేయ భరమా? హా! చిత్తూరుపురవరేణ్యమా! సకల కళాపరిపూర్ణుం డగు హిమాంశుండు తన చంద్రికలఁ బ్రచురింప రజితపుసీరుచే మెఱుఁగిడ బడినట్లుఁ గన్పట్టు నీ కలధౌతమయ సౌధంబుల. గన్నులారఁ గని ముదంబందు స ద్భాగ్యంబు నా కింతటితో సరియేనా? దిగంతవిశ్రాంతకీర్తి

వంతులగు భవత్ప్రియ తనూజులను నిశ్శాంత సంతోషస్వాంతుండనై పరిపాలించు దశ నేఁటితో సరియేనా? పుట్టువుం దొట్టి భవదశేషకరుణా దత్తసర్వ సస్య ఫలంబుల ననుభవింపుచు మాతృరక్షణ పరాయణ వీరుఁడాంకితుఁ డనగుట యీదినంబుతో సరియేగదా? నేత్రోత్సవదాయకంబులగు నీశాఖోపశాఖలు సుమపల్లవఫలకలితంబులగు నానావిధ మహీజ సందోహవృక్షోద్యానవనంబులందు విహరింపుచు నిరంతరముఁ గుతూహలుండనగుట నిక ముందు నేను నోఁచుకొనలేదుగదా? హా! నిన్నుఁ గని ముదంబందు నేత్రయుగ్మంబు దుర్మార్గుండైన చక్రవర్తి తీయనుండెను సుమా! నవరత్నస్థాపితంబగు కోటీరంబు ధరియించు నీశిరము నేఁడా ముష్కరతల వరుల కరవాలంబులకు గురియగునా?

హా! పద్మిని! నీ యధర మందస్మితంబగు నీముఖారవింద మరందంబు గ్రోలుట కిఁక నే నోఁచుకొనలేదు సుమా! భవద్వియోగానల సంతప్త మానసుండనై నే నిబిడాంధకార బంధురంబగు చెఱసాలలో వసటనొందు దుర్వార్తనాకర్ణించి యెంతసంతాపఁ బడుచుంటివో గదా! హా! పతివ్రతామణీ!

పద్మిని! శ్రవణానందసంధాయకం బగు నీమృదుమధుర భాషణంబులచే సముదానందకందళిత హృదయారవిందుండ నగు భాగ్యం బీనాఁటితో సరిగదా? ఏముష్కరుండు నీదివ్య సుందర విగ్రహ ప్రతిబింబ సందర్శనోద్భవ కామోన్మాద పిశాచ గ్రస్తుండయ్యెనో యాదుర్గుణాంధునిచే నీప్రియభర్త మృత్యు దేవతా వశీకృతుండుగాఁ జేయఁ బడినఁ దత్పతి వియోగ దుఃఖవార్ధిఁ దరియించుటకు నీకొండు సాధనంబు లేదుగదా! ఛీ! యేమి బేలనై వడి వాపోవుచుంటిని! ఓరీ! ఘాదుమా! ఘాదుమా! విశ్వాసఘాతుకా! భ్రష్టాగ్రేసరచక్రవర్తీ! నిష్ఠురా!

యీఘోర సంగరారణ్య సంచార పంచాననంబగు నీభీమసింగునువధించునది? ఇదిగో, యమపాశతుల్యంబగు మద్బాహుపాశంబులచే నిన్ను విగతజీవునిఁజేసెదను. పృథాపౌరుషమా! యేల నాయందు నిల్చెదవు? క్రోధమా! నీకు వేళాయెను స్థానంబు నిప్పుడేదీ? ఆశాపిశాచమా! నీదారిని నీవు పొమ్ము. ఇంక నెక్కడి చిత్తూరు రాజ్యము! స్వాతంత్ర్య లక్ష్మి! యిక నీకుఁదగువారి ననుసరించుము. హా! పద్మినీ! హృత్పద్మినీ! నీ వసామాన్య పురుషునినైనఁ నిగ్రహింపం బోసరించుకొనిన యెడల నిట్టిదుస్థితి నొంద కుందువుగదా! నీసుందరప్రతిబింబమును బయటకుఁ జూపిన ముఖులును కిట్టి యవస్థ రాకుండును గదా? ఛీ! విచారమా! మనుజుల గోల జయుం జేరితివి. ఐహిక సౌఖ్యాభిలాషమా! యిక నీ వస్పృశ్యురాలవగుము. స్వర్గమా! నీవు కరతలామలకము వంటిదానివిగదా. (ప్రవేశము) అల్లాయుద్దీనుఁడు) ఆహా? మనుజుల నగరిలో యమపాతకి వచ్చుచున్నాడు. ఔరా! యూరకే డెట్టిదుర్భాషలాడునోగదా? పంచ మహాపాతకయుక్తంబగు నాతని ముఖంబును జూడఁగూడదు. నేత్రములారా! యిక మీదృష్టిని విసర్జింపుఁడు. శ్రవణకుహరములారా! యిక మీశక్తిని విడువుఁడు.

(ప్రవేశము:— అల్లాయుద్దీనుఁడు, రహిమాన్ ఖాన్)

అల్లా.— ఓరీ! కాఫర్ రాజపుత్రా! నీకుఁ బ్రాణములపై నాశగల దేని పద్మినిని మాకర్పించుము.

భీమ.— ఓరీ! కామాంధీభూతచేతస్కుఁడా! యింతవరకు నీవు మానాభిమానములుగల వీరపురుషుండ వనుకొంటిమి గాని యిట్లు దుష్కార్యకర్తవై యుండవని యెన్నండును దల్పలేదు. రస పుత్రులకు మానాభిమానములేతలిదండ్రులని యెఱుంగుము,

మ: పరభార్యామణి నిష్కళంక యనుచున్ భావంబునం దెంచవో
పరువా యిట్టుల గోరజూచితివి యోపాపాత్మ! చండాల! నీ
శిరముం ద్రుంపక సాగనంపితిమిరా చింతింపలేవేల? న
త్తరుణిం బద్మినిం జూడవచ్చినపుడో సంభ్రమతా! ముష్కరా!
చేత ఖడ్గంబుం బూని శౌర్యవంతుండవైతివేని మాతోడి ధర్మ
యుద్ధం బొనరించి జయంబు నొందుము.

"నిన్నుం జంపెద" నని నంత మాత్రమున నీతుచ్ఛప్రాణంబుల నాశపడి వీరపతివ్రతామణియగు పద్మిని నర్పించి సూర్యకులంబునకుం గళంకంబు దెత్తునని కలలోనైన దలంపవలదు.

అల్లా — ఆస్తునా మంచిది (రహిమానుఖానుతో) రహీం! ఎఱ్ఱగాం గాల్చిన యినుపకడ్డీలచే నీతని కన్నులను బొడిచివేయుము.

(రహిమాను కాల్చిన యినుపకడ్డీలను దెచ్చి భీమసింగుకండ్లు పొడువుటకు సిద్ధుడైయుండఁగా సేవకుఁడు ప్రవేశించి)

సేవ — మహాప్రభూ! ఎవరో రాజపుత్రుండు మీకు సందేశము దెచ్చినాఁడు.

అల్లా — రాజపుత్రుడు సందేశము దెచ్చెనుగా? రహిమాన్! రాజపుత్రుండెవరో రాయబారము దెచ్చినాఁడు. వధ నాపుము.

(రహిమాన్ అట్లుచేయును.)

(ప్రవేశము) దుర్గసింగు.

అల్లా — రాజపుత్రా! ఆకుర్చీపై కూర్చుండుము. (దుర్గసింగు కూర్చుండును.)

దుర్గ— చక్రవర్తిగారూ! మహారాణీగారు మీకు రాయభారంబు బంపిరి.

అల్లా— ఏమని పంపిరి ?

దుర్గ— "భీమసింగు మహారాజుగారిని విడిచెదరేని భర్తసంరక్షణార్థము పద్మినీదేవిగారుమిమ్ము వివాహమాడ నిశ్చయించుకొనిన దని

అల్లా— వహ్వా! నన్నుఁ బద్మినీదేవి పెండ్లి యాడునుగా? శబాస్ మంచిది. ఇంకేమని పంపిరి.

దుర్గ— అందులకు మీ రనుకూలించితేని—

అల్లా— అనుకూలించ కేమి? నే పశుపాట్లన్నియు నాపెకొఱకేగదా?

దుర్గ— అమెను సాగనంపుటకు రాజపుత్రస్త్రీలందఱు పల్లకీలలో నెక్కివత్తురు. వారేడువందలకన్న నెక్కుడుగా వత్తురు.

అల్లా— (తనలో) ఏడు వందలమంది వచ్చెదరుగా! వీరికందఱకు దగు పరిభవం బొనరింపవలయును. (ప్రకాశము) అయిన

దుర్గ— వారు ఘోషాస్త్రీలుగాన మీ సైనికులలో నెవ్వండును వారికి గనుపించఁగూడదు. వారందఱికిఁ బ్రత్యేకముగా డేరాలను వేయించవలయును.

అల్లా— మంచిది. తరువాత!

దుర్గ— పద్మినీదేవిగారు తనభర్త నొక్కసారి కలసికొని మాట్లాడి తదుపరి మీయధీన యగును. ఇందులకు మీ రంగీకరించవలయు. ఇదియే సందేశము;

అల్లా.— సరే మంచిది. పద్మినీదేవిని సాధ్యమైనంత త్వరలోఁ దీసి కొనిరండు.

దుర్గ.— అల్లానే శీఘ్రకాలములోనే తీసికొని వత్తురు. ఇక నేను సెలవు పుచ్చుకొనియెద. (నిష్క్రమము)

అల్లా.— రహేమాన్! చూచితివా! రాజపుత్రులు మనధాటికి వెరచిరి పాపము వార్లు మొదటనే పద్మిని నిచ్చిన నింతయవస్థఁ జెంద కుందురు గదా! నేఁడు నాకు పద్మిని పొందు లభించునుగదా? నే నింక నలంకరించుకొనుటకుఁ బోయెదను. నీవును రమ్ము.

(అని యిద్దరు నిష్క్రమింతురు)

(తెరలో పల్లకీమోత) (ఒక పల్లకీ భీమసింగునకడకు వచ్చును)

పల్లకీమోయువాడు.—

భీమసింగుమహారాజుగారూ! పద్మినీదేవిగారు' అల్లాయుద్దీనుని పెండ్లాడిమైనను మిమ్ము రక్షించుటకు నిశ్చితురాలైనది. మిమ్ము నొక్కసారి చూచిపోవచ్చినది:

భీమ.— ఆ! ఏమి! పద్మినీ యల్లాయుద్దీనుని బొంద నిశ్చయించి నదిగా? ఓరా! స్త్రీ లెంతటిసాహసురాండ్రు, ఛీ! ఆదురాత్మురాలి మోము నేఁ జూడ నొల్లను.

గోరా.— (పద్మినీవేషముతో) మహారాజా! నేను గోరాసింగును మీరీపల్లకీయందుఁ గూర్చుండి పారిపొండు.

భీమ.— (గోరాసింగును గాగలించుకొని) గోరాసింగ్జీ!

ఉ॥ వంచనఁ జేసి నన్నుఁ జెఱఁబట్టిన వంచకులైన వారి వం
ఛించియు నీవు నన్నిటుల శీఘ్రమె మ్లేచ్ఛులబారినుండి ర

క్షించితివయ్యా! యిప్పు డట కేగుము పట్టుము చక్రవర్తిని
ప్రోంచుము శత్రుసైన్యముల, దోర్బల సింహప్రతాప సింహమా!
(అని భీమసింగు పల్లకియెక్కి పోవును)

(తెరలో) మోసము. మోసము. భీమసింగు పారిపోవుచున్నాడు.

గోరా.—ఓరీరి తురుష్కపాంసనులారా! ఎందుబోయెదరు! రండు. సన్నెదుర్కొని పోరాడుడు. (అని తెరలోసి కిరిగి పుంల గాయములచే నిండిన దేహంబుతో వచ్చి)

ఉ॥ ఎక్కడజూచినన్ దురకలే, కనుపట్టద రంతెగాని నా
కిక్కడ రాజపుత్రుడొక డేసియుఁ గన్పడ డేమిచిత్రమో!
(దేహమును జూచుకొని)
అక్కట! దేహమంత రుధిరావృతమయ్యెను, గాయముల్ కడున్
స్రుక్కఁగఁ జేయుచుండె నిఁక సుంతయుఁ గాలుఁ గదల్పఁజాలనే!
(అని నేలపైఁ గూర్చుండి)

ఉ॥ బాధ భరింతునే? పిడచ బారుచునున్నది నాల్క యుత్తరిన్
సాధనమొండు లేదు రణసాగరముం దరియింప నింక స
య్యో! ధృతిఁబాసితిన్ మరణయోగము దాపగునో! చితోడ్డరమా
నాథునిఁజూచు భాగ్య మయినన్ లభియింపదొ నాకు దైవమా!॥

హా! కుమారా! బాదూల్‌సింగ్జీ! నిన్నింకఁ గాంతునో, కాంచనో. (అని పడుకొని యించుక మూర్ఛాగతుండగును.)

(రహిమాను ప్రవేశము)

రహి.—ఏమీ? ఈ రాజపుత్రయోధుండు మూర్ఛల్లినట్లున్నాఁడు. ఇతనిమాటలు గమనింప నీతఁడు బాదూల్‌సింగునకు దండ్రియై యుండునోపు. ఇదియే సమయము. ఈతనిని వధించెదను. (అని సిద్ధుం డగునంతలో)

(తెరలో) బాదూల్‌సింగు—

ఓరోరి తురుష్క సైనికులారా!

చం॥ పరుగిడనేల? భండనము బ్రాహ్మణహింసగ దోచలేదొకో!
కఱకుకశారధార నరుకంగను గోవులుగారు క్షత్రియుల్
పరరమణీలలామలను బట్టుట కాదిక మమ్ముఁ బట్టుటల్
గరువముజూపి కొల్లగొనగాఁ బురికాదిక మత్ప్రతాపమున్॥

రహి—ఎవరో రాజపుత్ర యోధుండు వచ్చుచున్నాఁడు. ఆలస్యముఁ జేసిన నా ప్రాణములు దక్కవు. (అని గోరాసింగును ఖండించి పారిపోవును.)

గోరా—హా! కుమారా బాదూలుసింగ్జీ!

(ప్రవేశము— బాదూలుసింగు)

బాదూలు—ఏమిది! "హా. కుమారా! బాదూలుసింగ్జీ" యనునార్త ధ్వని వినవచ్చినది. ఒకవేళ నాజనకుని కేమైన ప్రాణాపాయము సంభవించి యుండలేదుగదా? ఆయనకా ప్రాణాపాయంబు సంభవించుట!

ఉ॥ భండనభూమియందుఁ గరవాలము బూని యరాతివీరులన్
జెండుచు నిల్వ నప్పురుషసింహుని ఘోరశరాగ్ని కోడఁడే!
యుండెజయాహానుం డను నద్రిజనాయకుఁడైన నిమ్మహీ
ఖండమునందు మజ్జనకు గర్వ మడంపఁగఁ జాల రెవ్వరున్॥

గోరాసింగును జూచి (ఆయనపై బడి)

కం॥ జననీజనకులు బాల్యం
బున నే మృతినొందఁ గన్నపుత్రుని వలెఁ బెం
చిన వాత్సల్యపయోనిధి.
ననఘా! నిను వీడి భువిని యెటు మనఁగ నైతిన్॥

కం॥ జనకా! మానముబూని, క
దనభూమిని బడియు నీదుతనయుఁ డొ నె
క్కనిమిషమైనను మాట్లా
డను నీ కిష్టంబు లేదొ లలితగుణేంద్రా ॥

హా! తండ్రీ! సుప్రతాపగుణరత్నాకర! శౌర్యరాశీ! దండధరున్నైన భండనంబున మార్కొని దండింతునని జేయు నీప్రచండశూరత్వంబీ ముండకొడుకులచే ఖండింపఁ బడెనుగా!

సీ॥ రిపుగజంబుల నెల్ల ధృతిబూని చెండాడు
నీప్రతాపకంఠీరవంబ!
యరివర్గకాననాంతరము దిగ్భ్రమ మొందఁ
గంప మొందించు ప్రకంపనుండ!
యరివార్ధి చిత్తూరుపురలక్ష్మిపైఁ బొర్లి
రాకుండఁ జేసిన రక్షకుండ!
పూర్ణవిజయచంద్రుఁ బొడగాంచి పొంగు కృ
పాకరశౌర్యరత్నాకరుండ!
తే॥ గీ॥ వారిజాప్తకులోద్భవుల్ ముఖసరోజ
ములను ముకుళించి యాహవాంబుధిని రుధిర
భూషితుండవై యస్తశైలాంబుజాబంధు
వట్లు గ్రుంకితే తండ్రీ! చీకట్లు గ్రమ్మ.

(ప్రవేశము — రసపుత్రులు)

బాదూలు సింగ్జీ! పరలోకగతుండైన వానిదలంచి పరిపరివిధంబుల విలపించిన లాభంబేమి? ఈవధకు గారణభూతుండైన రహిమానుని ద్రుంచవలయునుగదా.

బాదూల్ — ఏమి! యీవధకు రహిమానుఖానుఁడా కారణభూతుఁడు

చ॥ కలుషమదేభమైన తురకీ రిపు నారహిమానుఖాను నాఁ
కలిగొను సింహమల్లు పటు గంతిడి వక్షముఁ జీల్చి గుండియల్
కలఁచెద (గోరాసింగును జూపించి) జీవముల్ విడువఁ గల్గిన తం
ద్రికి రక్తతర్పణం
బుల నిడి తృప్తిఁ జేతు రణభూస్థలిసాక్షిగ సర్వసాక్షిగన్ ॥

రసపుత్రులారా! మీరీయసను నెంచేని దాయుఁడు.

(నిష్క్రమించును.)

(రసపుత్రులు గోరాసింగును దీసికొని పోవుదురు.)

బాదూల్ సింగు రహిమానుఖానును దరుముకొనివచ్చును.)

బాదూల్.—— ఓరీ!

ఉ॥ బాల్యమునందె హీనకులబాలుఁడవై దరిఁ జేరి చిత్తచా
పల్యుని మ్లేచ్ఛనాథుని నపారముదంబున డించి "కోర్కెసా
ఫల్యము జేయువాడ"నని ప్రజ్ఞలు నల్కిన పంద! యుద్ధకౌ
శల్యము జూప వచ్చితివె? చంపెద నిన్నుఁ గుఠారధారచేన్.

సీ॥ దొంగవై పాంథుల దోపించు టిదిగాదు
శూరత్వమును జూపు పోరుసుమ్ము
స్త్రీలోలుడవగుచుఁ జెలఁగుట కాదిది
రాజపుత్రునితోడ రణము సుమ్ము
క్షుద్రాత్మకడ ముఖస్తుతులు సేయుట కాదు
దండితూ క్షత్రియుద్ధంబు సుమ్ము
కాంతామణుల పొంత గంతులేయుట కాదు
మృత్యుదేవత చెంత నృత్య మిద్ది

తే॥ గీ॥ అగరు కస్తూరి గంధంబు లలది యంతి
పురములో భూషితుండవై పొంగుటయును

గాను రక్తపరిసాధిత కాయుఁడ వయి
యమనదనముఁ జెందుట సుమ్ము కుమతి వినుము॥

(యుద్ధ మొనర్చి వధియించును) (నిష్క్రమించును).

(కొందరు తురకవారు ప్రవేశించి రహిమాన్ ఖాను శవమును దీసికొని పోదురు)

(ప్రవేశము— అల్లాయుద్దీనుఁడు, నాజరుజంగు)

అల్లా—నాజరుజంగ్! మనసైన్యమంతయు నశించినది. సేనానాయకుండగు రహిమానుఁడు చచ్చినాఁడు. మనమిక హతశేషులైన తురుష్కసైనికులతోఁ బారిపోవుటయే యుచితము.

నాజర్—చక్రవర్తిగారూ. నేను మీచెంత నున్నంతవరకు మీకు యెట్టియాపదను రానియ్యను.

అల్లా—నీ వట్లేయనెదవు. ఇదివర కున్న నీవు యుద్ధంబొనరింపుము. నా దారిని నేఁబోయెదను. బ్రతికియుండిన నింకొకసారి రసపుత్రుల మదం బడంపఁగలను.

నాజర్—(తనలో) ఈసారి కింత యైనది. ఇంకొకసారి యుద్ధమునకు వచ్చునఁట. (చక్రవర్తిని పట్టుకొని) నామాట లాలకింపుఁడు శత్రులచే జయింపఁబడి పారిపోవుటయుచితము గాదు. నాప్రాణముల నిచ్చియైన మిమ్ము రక్షించెదను.

(తెరలో, బాదూల్ సింగు)

ఉ॥ తుర్కాధవు నోంటిఁ జేసి చెరసాలను బెట్టిన యంతలోన మా
యోధవరుల్ భయంపడి పయోజముఖిం దగ నిత్తు రంచు నే
భూధవపాంసనుండు మది బొంగెను యాతని జూపుడీ వెసన్
సాధనఁ జేసి దున్మెదను, సంతస మందగ రాజపుత్రకుల్॥

(ప్రవేశము బాదూల్ సింగు)

ఓరీ! తురుష్కాధమా! కంటబడితివిరా!

(అల్లాయుద్దీనుపై కేగి)

ఉ॥ ఆజిని ధైర్య మూని వసజాస్త్రకులోద్భవశూరకోటికిన్
తేజము వీడజేయఁ గడు తెంపునఁ బోరఁగఁ జాల కిట్టులన్
సాజములైన భీరగుణసంపదలన్ మునుగంగఁ బాడియే?
గాజులు చేత నేసికొని ఖడ్గము వేఁ ద్యజియింప నేలొకో?॥

(అని పైకి బోవును)

నాజరు—(బాదూల్ సింగున కడ్డమువచ్చి) మిత్రమా బాదూల్ సింగ్జీ!

బాదూలు—(అది వినకయే చక్రవర్తి నుద్దేశించి)

ఉ॥ ఓరి మదాంధకార! మదనోజ్జ్వలతాపము హెచ్చ హెచ్చఁగా
వీరపతివ్రతామణిని భీమమృగేంద్రుని ప్రాణనాయికన్
గోరఁగలేదె! ఏల నిటఁ గుందుచు సంగరసీమఁ బాసితో
కోరికమీరి గొమ్ము యిదిగో యిడుచుంటిని మృత్యుకన్యకన్ ॥

(అని మరల చక్రవర్తిపై కేగును)

నాజరు—(మరల నడ్డము వచ్చి బాదూలుసింగును బట్టుకొని)

మిత్రమా! నాఁడు నీవు చక్రవర్తికి రాయభారం బిడ నేతెంచి నప్పుడు నాతో నెనర్చిన మైత్రిని దలంచి మిన్నకుండు వాడను గాను. నాప్రాణంబులనైన ధారవోసి చక్రవర్తిప్రాణంబులఁ గాపాడెదను. నాతో బోరి నన్ను జయించి చక్రవర్తిపైబొమ్ము. కాకున్న నీప్రాణములు దక్కవు.

బాదూల్—మిత్రమా! నాజరుజంగ్జీ! మంచిది. నిన్ను జయించియే చక్రవర్తిని వధింతును. యుద్ధమునకు రమ్ము.

(ఇరువురును కత్తియుద్ధము నొనరించుదురు)

(తెరలో)

చ॥ ఇను డపరాంబురాశి నిదియే వడిఁగ్రుంకెను మ్లేచ్ఛ సైనికుల్
రణమహి బాసిపోయిరి దురంబున నోర్వఁగలేక భీతులై
వనరుహమిత్రవంశజు లపారముదంబున ముగ్గి రాజనా
గ్దమని నృపాతిరేకమునఁ గ్రన్నన యుద్ధము నాపుఁజేసింతటన్ ॥

బాదూల్ — మిత్రమా! ఎంతపోరిన నిరువురము సమానుల మైతిమి. నేఁడు నీవుండ బట్టి చక్రవర్తి ప్రాణములు నిల్చినవి. యుద్ధము నాపుటకు ననుజ్ఞయైనది. ఇక నేఁబోయెదను.

నాజరు — మిత్రమా! నన్ను జ్ఞాపకము నుంచుకొనుము.

(బాదూలుసింగు నిష్క్రమము)

అల్లా — (నాజరుజంగును కౌఁగలించుకొని) నాజరుజంగ్జీ! నేను నీవు నా కొనరించిన మేలునకుఁ దగినమేలును జేయఁగలనా! మన మీ భద్రగజ మెక్కి ఢిల్లీకి పోదము.

రసపుత్ర కదనము.

చతుర్థాంకము.

ప్రథమరంగము:—సభామందిరము.

ప్రవేశము—భీమసింగు, లక్ష్మణసింగు, దుర్గసింగు, బాదూల్‌సింగు, అజేయసింగు మొదలగువారు.

భీమ—రసపుత్రవీరులారా! తురుష్కులు నిశ్శేషముగా బరాజితులైరి. సమరభూమియందు ధైర్యంబునుజూపి శాత్రవుల నుక్కడించిన యోధాగ్రేసరులకుఁ దగు బహుమానంబు లొసంగితిమి. కాని (లేచి బాదూల్ కడ కరిగి) బాదూల్‌సింగ్జీ!

మ॥ మనచిత్తూరురమా స్వతంత్రమునకుం బ్రాణంబు లర్పించె నీ
జనకుం డాహవకేళియందు మది నంచన్నోపకు దుఃఖంబు, నీ
కు నితాంతప్రియుఁడైన తండ్రి మఱినాకున్ మిత్రుఁడా నెంతయున్
దనువుల్ రెండగుగాని యిర్వురము నెంచన్ మిత్రమా యొక్కటే॥

మఱియు నో రాజపుత్ర యోధులారా!

క॥ సంగరమున మనగోరా
సింగడఁగిన కొఱంతమనకుఁ జేర్పని బాదూల్
సింగున కొసంగితిని జతు
రంగబలాధ్యక్షతను నిరాటంకముగన్॥

బాదూల్ — భీమసింగుమహారాజా! మీకు నాపైఁ గల్గు ప్రేమా విశేషంబున నాకీసర్వసైన్యాధ్యక్షత్వము నొసంగితిరి. కాని సన్నుతించిన యోధాగ్రేసరు లెందరీసభను లేరు? అయినను నే నందఱికంటె నధికుఁడనని గర్వపడనవసరము లేదు. ఏలయన

తే॥ గీ॥ మిత్రులందఱికంటెను మించి యధికు
డౌచు నుండంగ నెంచువాఁ డనవరతము
నందఱికిని విధేయుఁడై నట్టులేని
తన మనోరథమీడేరు ధరణియందు॥

తే॥ గీ॥ దీనిభావము గ్రహింప లేనివార
లించుక మహద్దశ ననుభవించిరేని
యింతఁగాల్చుక మన నోడలంతఁ గాల్చు
కొనుచు గర్వాంధులై నశిం గోలుపోరె?

భీమ — సభికులారా! మన రాణా లక్ష్మణసింగునకు స్వయముగాఁ బరిపాలించు వయస్సు సమీపించినది. కతిపయదినములలో స్వపరిపాలన మొసంగ నిశ్చయించితిని. (లక్ష్మణసింగుపైపుఁ దిరిగి) కుమారా! లక్ష్మణసింగ్జీ! నేఁగరపు వాక్యంబుల శ్రద్ధతో నాలకించి తదానుసారంబుగ వర్తింపఁగలవు.

చ॥ ధర జననాథు లెప్పుడును ధర్మము దప్పక కూర్మిఁ గల్గియుఁ
నరులకు నెల్ల సౌఖ్య మిడి న్యాయముఁబూని కృపాసముద్రులై
దురితవిదూరులై రణకుతూహలులై ప్రజలెల్లఁ దమ్ము భూ
వరులని మెచ్చ రాజ్యముఁ బాలనసేయుచు నుండఁగావలెన్॥

చ॥ ప్రజలకు గల్గు నాపదలఁ బాసి దురాత్ముల శిక్ష సేయుచున్
సుజనుల సన్నుతించి నిజసోదరబృందమువోలెఁ జూచుచున్,
భుజబలశక్తిమై రిపులఁ బోరున మార్కొని, ధైర్యమూని ది
గ్విజయమునొంది దేశమునకు గీర్తివహించియు నేలఁగావలెన్॥

ఉ॥ అన్నవిహీనులౌ జనుల నన్నసమృద్ధులఁ జేసి సత్వసం
పన్నుల సన్నుతించి మహిపాలకతోడను మైత్రిమై దురా
పన్నుల భీతిఁదీర్చి పరపాలురు మిక్కుటమైన పన్నులం
గ్రన్నన దీసి యెల్లరను గష్టనివృత్తులఁ జేయఁగావలెన్॥

ఇట్లు రాజ్యంబుల నేలువారు సర్వజనసన్నుతులై దైవము కంటె నెక్కుడుగాఁ జూడఁ బడుదురు. అట్టి మహీపాలుఁడు కాలవశమున స్వర్గస్థుఁడైనను మృతప్రాయులగుదురు యిట్లుగాక కొందఱు,

మ॥ అరయన్ జాలరు ధర్మ కార్యముల గర్వాంధత్వసంప్రాప్తులై
కరుణన్ లేశమునైన లేక ప్రజల గష్టాత్ములం జేయుచున్
బరులన్ బాధలఁ బెట్టుచుండి భువి దుర్మార్గత్వమగ్నాత్ములై॥
ధరణీపాలుర క్రూరచిత్తులగుచున్ దా మేలరే రాజ్యముల్?

అట్టి పుడమిపతులు దుర్గుణాంధులై తామొందెడు స్వల్పసౌఖ్యములకే వీక్షింపుచు నిరంతరము ధనధాన్య సంపన్నుల గృహంబుల దోపించుచు చోరాగ్రేసరులై ప్రజల కెంతయో యవమానంబొనగూర్తురు. అట్టి నిరర్థక రాజనామాన్వితులను జను లనిశంబును దూషించుచు వారెప్పుడు మృత్యుదేవతపాల బడుదురా యని యెదురు చూచుచుందురు.

ప్రవేశము:—విక్రమసింహుఁడు

భీమ—పురుషవర్యా! మీరెచ్చటనుండి యెక్కడంబున నిచ్చటి కరుదెంచిరి? మీరెవ్వరు?

విక్ర—భీమసింగు మహారాజా! మచ్చారిత్రం బతి విచిత్రంబు.

తే॥ గీ॥ జయపురిని క్షత్రియుండనై జనన మొంది
యస్త్రశస్త్రాది విద్యల నన్ని నేర్చి
బొట్టకోసమై యాజయపురిని వీడి
చక్రవర్తిసిఁ గొల్వంగఁ జనితి నచట॥

క: అంత జలాలుద్దీనుఁడు
సంతసమున నాకు నొసఁగె సైన్యాధిక్యం
బెంతయు సన్మానంబును
బంతంబునఁ గాంచినాఁడ పార్థివ చంద్రా!॥

ఉ॥ అంతట గొంతకాలమున కాతురకాధిపుఁ డంపెఁ బుత్త్రునిన్
సంతసమొప్ప దేవగిరినాథుని దర్ప మడంప వెంటనే
నెంతయు సైన్యసంఘముల కెల్ల ముదంబున నాయకుండనై
వింతగఁ గూర్చితి న్జయము వే యువరాజున కాహవంబునన్॥

అట్లా యువరాజైన యల్లాయుద్దీనుఁడు విజయోన్ముఖుండై పిన తండ్రియైన జలాలుద్దీనుని వధింప యత్నించి యకార్యంబున నా సాయం బరసెను. అందులకు నే నంగీకరింప కుండుటచే యెట్టకేలకా దారుణకృత్యం బొనరించిన యల్లాయుద్దీనుఁడు నన్నుఁ గారాగృహప్రాప్తుని జేసెను. నే నచ్చటనుండి పలాయితుండనై రామదేవుని కొల్వు జేరి యాతఁడు మీ కంపిన లేఖలను మార్గమధ్యంబున బోఁగొట్టుకొని యీపురిఁ జేరి చిదానందయోగి వేషంబున నుంటిని.

భీమ—ఏమీ! చిదానందయోగి యన మీరేనా! అయ్యో, మీరు మాకెంతయో సాయం బొనరించితిరి. అందుకు ప్రత్యుపకారం బేమి యొనర్పగలను?

విక్ర—మహారాజా! మీరు నాకేమియుఁ బ్రత్యుపకారముఁ జేయ వలదు. నన్ను మీకొల్వులో నుంచుకొనుటయే చాలును.

భీమ—శూరోత్తమా! అవ్విధినే మాయొద్ద నొకసైన్యోపనాయకుఁడవై యుండుము.

ప్రవేశము—యుద్ధభటుఁడు.

భటు—మహారాజా! చక్రవర్తి సేనలన్నియు నొక్కుమ్మడి నాకస్మికముగా వచ్చి మనకోటను ముట్టడించినవి.

భీమ—ఏమీ! చక్రవర్తిసేనలు కోటను ముట్టడించినవిగా! రసపుత్రులారా! వింటిరా! ఆశ్చర్యము!

విక్ర—రాజాగ్రణీ! ఇందుల నాశ్చర్యమే మున్నది? అల్లాయుద్దీనుఁడు తాను బరాజితుండైన కతమున బ్రజలాడు దూషణవాక్యంబుల విని లజ్జాక్రాంతస్వాంతుండై యెవ్విధంబున నైన మనల జయించి కీర్తినొందుటకు మనపై దాడివెడలి వచ్చినాఁడు.

భీమ—ఓరీ! చక్రవర్తి సైన్యము లెంత సమృద్ధిగ నున్నవి?

భటు—మహాప్రభూ! ఏమని చెప్పుదును? యెటు జూచినను నాలుగైదు గడియలవరకు వ్యాపించియున్నవి.

భీమ—(ఆలోచించి) యోధాగ్రేసరులారా! ఈమారు మనదుర్గంబు నిర్మూలం బగుట తథ్యంబు.

బాదూల్—మహారాజా! మీనోటనుండి యెప్పుడును వినని మాటలు వినవలసి వచ్చినవి. మనఁ బ్రాణంబులున్నంతవరకు రాజపుత్రులు దురంబున సురాసురుల నైనను గర్వభంజితులను జేయుదురని మీకుఁ దెల్లంబేగదా.

భీమ—అవును, నిశ్చయమే. యెట్లును మనకీ మారు వీరస్వర్గము తప్పదు.

బాదూల్—రాజా! అందుల కొవంతయుఁ గుందవలదు.

భీమ—అట్లు మన మెల్లరము గతించిన మన యువతీమణులకుఁ దురుష్కులవలన మానభంగంబు నివ్వటిల్లునుగదా.

బాదూల్—రాజా! సాధ్యమైనంతవరకు దుర్గము తురుష్కుల పాలఁబడకుండునట్లు యత్నింపుదము. అంతకుమించి మనవిధి రాజపుత్రస్త్రీల కెల్లరకును "జోహారు" విధికృత్యంబు.

భీమ — ఆహా! దైవమా! తుదకు రాజపుత్రస్త్రీలక్ష్మికి దురవస్థనొసగూర్చెదవా? రసపుత్రయోధులారా! చిట్టచివరకీ చిత్తూరు రాజ్యలక్ష్మికి కష్టదుర్దశ రానున్నది' (తనలో) ఇక్కట్టున కాదు పోకు బాదా క్రాంతుండైన— (ప్రకాశముగా) చిత్తమా! యేమనుచుంటివి! ఎట్లైనను మనకు యుద్ధంబు తప్పదు. బాదూలుసింగ్లీ! సిపు సైన్యముల నాయత్తపఱపుము. రసపుత్రులారా!

తే॥ గీ॥ ప్రాణములపైని ప్రీతిని బారద్రోలి
పోరుడీ మీరలాహవ భూమియందుఁ
బడిన మీయందు నొక్కఁడేపమను వార
లందుఁ బడుగురు నొకతూరి యవనిఁ బడరె?

తే॥ గీ॥ యెదురుగా మృత్యుదేవత యొదవుచున్న
దనుచు నేనుదీయకుఁడి యుద్ధమందు మూల
దాగినను మృత్యుదేవత తప్పగలదె?
వీరవరులార! రసపుత్రశూరులార!

ఇక సత్వరము మీరెల్లరు యుద్ధసన్నద్ధులై యుండుఁడు.
(నిష్క్రమము)

ద్వితీయరంగము:— సమరరంగ సామీప్యప్రదేశము.

ప్రవేశము:— భీమసింగు.

భీమ.—

చ॥ మనసు కలంగ సాగెను బ్రమాదము సంభవమౌనో యిప్డు నా
కనులకు నెల్లవస్తువులు కాంతివిహీనము లౌచునుండె నా

తనయులఁ దల్చినప్పు డమితంబగు సందియ మొందఁ గల్గుచుం
డెను రణరంగముల్ విడిచి నేనిట వచ్చిన దాది యేలొకో ! ॥

సీ॥ భూమ్యంబరంబులుఁ బొరలుచు రక్తసి
క్తములైన యట్లునేఁ గాంచె నిపుడు
దశదిశలను బ్రతిధ్వను లెసంగిన యట్లు
చిత్తంబు దిగ్భ్రమాయత్తమయ్యెఁ
దగుసనుగాహవముల్లె నర్తీసులై తల
క్రిందుగా నడచు నట్లిందుఁ దోఁచెఁ
బంధుహాయ వారిజాక్షుల రోదన ధ్వనుల్
శ్రవణకుహరములఁ బ్రబలమయ్యెఁ
తే. గీ॥ ప్రళయ దావాగ్ని యెల్లెడఁ బ్రజ్వరిల్లి
సకలమును దగ్ధమొనరింప సాగినట్లుఁ
దోఁచె మిన్నదో మన్నదో తోఁచ దిప్పు
డివ్విధం బాతకును హేతు వేదియగును.

(ఆలోచించి) నేను దక్షిణవైపు కోటకొమ్మలను గాపాడుచుంటినే! ఈనిర్జనసీమ కెట్లు రానయ్యెను? (యోచించి) రిపుసైన్యధాటీ పలాయితుండనైతినా? అట్లేలనగును? యేదియో విషయము నాలోచింప వచ్చితిని. (ఱొమ్మునఁ జే యిడి) హృదయమా! యేమనుచుంటివి! "దుర్గంబు తురకల కధీనంబైన నీవేమిచేయఁగలవాడ" వనియా? ఆ! ఏమి! దుర్గంబు మ్లేచ్ఛులకా యధీనంబగుట? అట్లెన్నంటిను సంభవింపదు. (ఆలోచించి) జయాపజయంబులు దైవాధీనంబులు గాన నొకవేళ నట్లైన చిత్తూరు రాజ్యలక్ష్మి పరాధీనంబైన నేమిచేసెదను? రసపుత్రశూరులు తురుష్కులను కోటలోనికిఁ బ్రవేశింప నిత్తురా? భానుకులప్రదీప్తు లెల్లరును రణనిహతులైన గదా శత్రువులు దుర్గమును వశపరచుకొనుట! ఒకవేళ నట్లెల్లరు సమరమందు సంఘమరణము నొందిన రాజపుత్రస్త్రీల కెల్లర కా తురుష్కులచే మానభంగంబుసంభ

ల్లగలదు. ఔరా! రసపుత్రస్త్రీలకు మానభంగంబు చేస్తూరనుగా? వారియెడ మానభంగింబుఁ దలపెట్టుట మండుచున్న దావానల జ్వాలలను బిగియారఁ గౌగిలింప డాయంజనుట గాదా.

(తెరలో)

ఉ॥ దక్షిణదిక్కు కుడ్యములు ధారుణిఁ గూలఁ దొడంగె శాత్రవా
ధ్యక్షులు కోటగోడఁ బ్రయాసముతో నెగబ్రాకు చుండి రా
దక్షిణ దిక్కుకుడ్యములఁ దాఁ గతిధీరతఁ గాచు భీమహా
ధ్యక్షుమ సంగరంబున విహార మొనర్చుట లే దదేలొకో?

భీమ—(ఆలకించి) ఏమీ! దక్షిణదిక్కు!! ప్రాకారంబులు సంరక్షించుచున్న నన్నుఁ గానక సైనికులిట్లు బలుకుచుండిరి. నే లేకుండుటఁ జూచి యాతురుష్కులు ప్రాకారంబులమాపు మాపఁ గడంగిరి. ఓరోరి తురుష్క సైనికులారా! యిదియే వచ్చుచుంటిని. ఇఁక మీ ప్రయత్నములు సాగవుసుమా. (అనికత్తినెత్తి క్రింద వైచి నిర్విణ్ణుండై)

చ॥ బలరిపుమస్తకంబుల సభస్థలిపై కెగయంగ కంధరం
బులఁ దెగ వ్రేయుచో నయినఁ బోరున మత్తగజాళి తుండముల్
దలఁపడి కోయుచో నయినఁ దగ్గదొకించుక యేని మన్భుజా
బలమది యిప్పడిట్లు కరవాలము నెత్తఁగఁ జాలదయ్యె నీ!
ఇవ్విధి మదీయదోర్బలం బెల్లఁ దరిగెనా! లేక

చ॥ సమరమునందు శాత్రవులఁ జక్కగ నుగ్గొనర్పకిట్లు డెం
దమున మదార్దొసంగతిని దల్చుచు మిన్నక కూరుచుంటి నీ
సమయమునందు గాన "నికఁ జాలు యశో" స్సనివేగ ఖడ్గర
త్నమ నను వీడ నెంచితివె? దాసునితప్పులు కావు మిత్తరిన్.

(కూర్చుండును)

ప్రవేశము:—పురదేవత

పుర— భీమసింగ్జీ! భీమసింగ్జీ!

భీమ—(దిగ్గున లేచి) ఎవరు నన్నుఁ బిలిచినది! (పురదేవతను జూచి యంజలిబద్ధుండై)

ఉ॥ ఆలమునం జరించు భయదాకృతిఁ దాల్చిన భూతరాజ్ఞవో!
కాలవశంబునం జనులఁ గాలునిపాలికి నంపు దేవివో!
వేలకొలంది కోర్కెలిడు పెంచితడీ పురలక్ష్మివో! యికన్
గాళివొ! నీపదాంబుజయుగంబునకు బ్రణమిల్లెదన్ వెసన్॥

(మ్రొక్కును)

పుర—రవికులపుంగవా! నే నెవ్వరినైన నేమి? మదభీష్టంబు సిద్ధింపఁ జేసెదవా?

భీమ—(తనలో) చూడఁబోవ నీమె పురదేవతయని స్పష్టమగుచున్నయది. (ప్రకాశము) తల్లీ! భవదభీప్సితం బెయ్యదియో యెఱింగించిన నాశక్య మగు నేని యొనర్చెదను.

పుర—భీమసింగ్! మన్మనోరథం బెట్టిదైన నేమి? యీడేర్చెదవా?

భీమ—జననీ! భవదీప్సితం బెఱింగకున్న నెట్లు ప్రతిజ్ఞ సేయఁగలను? ఆ యెట్టిదియో యెఱిఁగింపఁ బ్రార్థించుచున్నవాఁడ.

పుర—వీరోత్తమా! సూర్యకులాంబుధి కింతకుఁ గళంకముఁ దెచ్చుచుంటివి! నావాంఛితం బెట్టిదియో యెఱింగించినట్లయినఁ దమ చేతనగునట్లు సమకూర్చువా రెందరు లేరు? నేను నీయొద్దకే రావలసినయవసరమే మున్నది? నాకోరిక నెఱవేర్చెదవా? లేకున్న నింకెవరికడకైనఁ బోయెదను. (పోఁబోవును)

భీమ— తల్లీ! తల్లీ! ఈ నీకుమారునిపైఁ గరుణ వహింపుము.

క॥ విలసిల్లెను రాజ్యంబో
వెలుగిలభూషణములో, నివేదనలో, కో
పిలలో భవసేవితములు
తెలియఁగాఁ జెపుము నాకు దేవీ! సుమతీ.

పుర—కుమారా! ఇది జెప్పినవానిలో నెద్దియును గాదు. నేఁ గోరునది నరబలిగదా.

భీమ—జననీ! నరబలియా? అందున కేమి తక్కువైనది? జరుగుచున్నది మహాసంగరము గదా?

పుర—అయిన నేమి?

భీమ—మనసునకుఁ దృప్తియగునట్లు నరులు దెగుచునే యుండిరి. అందారగింపఁగూడదా?

పుర—కుమారా! నేను ప్రేతభూముల సంచరించు భూతపిశాచవర్గములోఁ జేరియుంటినని యా నీ యభిమతంబు?

భీమ—అట్లయిన నోమాతా! నోరులేని జంతువుల బలి నొసంగుట నా యధీనముగాని నేను నరపాలకుఁడనైన మాత్రమున నస్మద్దేశమునందు సమానహక్కులతో జనన మొందినవారిలో నేరిని నీకు బలియిత్తును? నేను నరపాలకుఁడగాని నరహంతకుఁడ గానుగదా. నాదేహముపై మాత్రము నా కధికారముగలదు. నన్ను నీ కత్తికెఱగాఁ జేసికొని సంతృప్తి నొందుము.

పుర—భీమసింగ్జీ! వృద్ధాప్యంబు సమీపించిన నిన్నారగించిన నాకేమి తృప్తిగల్గును. నా కొకరిద్దరు గారు. పదునొక్కండ్రు గావలయును. కావున నీకుమారులలో పదునొక్కండ్రను బలినిమ్ము.

భీమ—తల్లీ! నాకుమారులనే కోరితివా! (ఆలోచించుచుండును.)

పుర—భీమసింగ్జీ! తడవయ్యెను. మరల నే నెల్లి దర్శనంబిత్తు.
(నిష్క్రమణము.)

భీమ—ఏమీ! ఇది కలయా! నిక్కువమా? నిక్కువముగాం బుర దేవతయే ప్రసన్నంబైనదా? (ఆలోచించి) ఆహా! నిజముగా నాదేవియే ప్రసన్నంబైనది. ఔరా! ఆమె నా కుమారులలో పదునొక్కండను గోరెనుగదా! రణభూమియందు వారలెగతి నొందున్నారో ?

ప్రవేశము.—శూరసింగు.

భీమ—శూరసింగ్జీ! రణభూమినుండి వచ్చితివి కదా! అందలి విశేషంబు లేమి?

శూర—మహారాజా! యుద్ధభూమియందలి సమాచారము నేమని నుడువగలను. నా దగ్గరాత్రంబునం జక్రవర్తి సకలసైన్య సమేతుండై యాకస్మికంబుగ దుర్గంబును ముట్టడించి మాస త్రయమునుండియు దానిని వశపఱచుకొనవలెనని బహువిధ ప్రయత్నంబు లొనరించుచున్నాడు. ఇట్లనంత విశేషసైన్య సంధానంబులతో నరుదెంచి ప్రథమమునం బన్నైదు దినములవరకును నంభోరాశి కెనయగు నగడ్తను బూడ్చ యత్నించి యెట్టకేలకు సఫలీకృతమనోరథుం డయ్యెను. అట్లమ్మహా కార్యము నిర్వహించుకొని తదనంతరము దుర్గంబున కే దెసం జూచినను నాలుగుగడియల దూరమువరకు వ్యాపించియుండిన చతురంగబలంబును, హయహేషధ్వనులును, గంధగజఘీంకారంబులును, భేరినినాదంబులును, దిగ్గజంబులడలంగ మ్రోగు గుణధ్వనులును గల్గి చూపరుల కపరిమితానందభయదాయకంబై యంభోనిధు లొక్కపెట్టునం బొరలి చిత్తూరుదుర్గమును ముంప వచ్చెనో యనునట్లు రసపుత్రశూరశిఖామణుల కెల్ల

నత్యంత విషాదంబుఁ బొడమఁజేసెను. అంత నూతనముగా సైన్యాధ్యక్షతను వహించిన బాదూల్‌సింగు తెలిఁగంతయు నవలోకించి దుర్గంబున కుత్తర ప్రాకారరక్షణార్థమై రణజిత్ సింగును, ప్రాగ్దిశా ప్రాకారంబులపై సంగ్రామసింగును, నపర దిక్కున దోర్దండమండితప్రభాకరుండగు ప్రభాకరసింగును దగు సైన్యంబులతో నుండ నియమించి తాను నలుదెసల. గను జాగరూకతతో సంచరించుచు: సైనికసమూహపతుల కెల్ల రణోత్సాహం గలిగించుచుండెను.

భీమ—(తనలో) దక్షిణవైపున నేను రక్షించుచుంటిని. (ప్రకాశము) అంతవరకును నే నెఱింగినది. తరువాత.

శూర—తరువాత నో దేవా! తురుష్కసేనాని యగు నాజరుజంగు దుర్గప్రాకారంబులపై నలుదెసల రక్షించుచున్న రసపుత్ర సైన్యంబులఁ గని యెక్కింత నిరాశాయత్తచిత్తుండై మఱల ధైర్యం బవలంబించి మ్లేచ్ఛసైనికుల నొక్కుమ్మడిఁ గోటకొమ్మ లకెగఁబ్రాక నాజ్ఞ యిచ్చెను. అంత నా రసపుత్రులు శితశరాగ్నిం బ్రజ్వరిల్లంజేసి రిపుసేనల నెల్ల దిగ్భ్రమం బొందఁజేసిరి. అప్పుడా తురుష్కసైనికు లెల్లరుఁ గలవరపడునట్లా కదనభూమి నుండి నిలింపావాసంబున కెగురఁ గొట్టఁబడు తురకల శిరంబులఁ గని మత్తేభంబు లెల్ల నున్మత్తసంప్రాప్తంబులై తమ చరణప్రహారణంబుల స్వసైనికానీకంబుల నుగ్గొనర్చుచు తుండంబుల నెత్తుకొని ఘీంకారారవంబు లొనరింపుచు రసపుత్రుల కత్యాశ్చర్యంబును, దురుష్కుల కమితభయంబును జనింపఁజేసెను. అంతఁ గొంతవడి కా యేనుంగు లున్మాదంబు ద్యజించి వాని వాని స్థానంబులఁ జేరిన యనంతర మా మ్లేచ్ఛసైన్యాధ్యక్షుఁ డేలాగో దుర్గంబునకు దక్షిణదిశనున్న కుడ్యంబుల మాత్రముఁ గూల్చిన ట్లానతి నొసంగెను. అంతఁ దురుష్కసైనికు లెల్లరు

దక్షిణావైపు ప్రాకారంబులఁ గూల్పఁబడలఁబడెఁ. అచ్చట నిలు
పఁబడిన తూరాగ్నిసమూహము జేరంకో యందు లేకపోవుటచే
శాత్రవసైన్యంబు దూరి దలఁబడి కోటలోఁ దగ్ధభాగంబుల
నాక్రమించెను. ఇత్తెఱంగంతయు నవలోకించి భవత్పు
త్రులు మహాసాహసింపఁ అగ్నియాస్త్రంబులైన సూక్ష్మములపై
నుంచి ధనుర్విద్యాకౌశల్యము సార్థకంబగునట్లుగాఁ గురుస్యె-
సైన్యనాయకుల నెల్లఁ గృతాంతు నికేతనంబున కంపి తుదకు
సహస్రంబు లనేకస్థానంబులఁ గూలుటచే గ్రిందికి లంఘించి
కత్తియుఁ బూని శత్రువీరుల ననేకుల ద్రుంచి తామును
కీర్తిశేషులైరి.

భీమ — హా! పుత్రరత్నములారా!

మ॥ జననాథాగ్రణి బ్బాద శాత్రవకులశ్ సంగ్రామరంగంబునన్
తనువుల్ బాసిరి మీ పవిత్రపురని స్వాతంత్ర్యమును నిల్పంగ; నా
కు నితాంతప్రియుఁడైన తమ్ము నొకనిన్ క్షోణిస్థలిన్ స్వామి మా
ననిశంబున్ ఘనదుఃఖసింధువున నాహా ముంచె చేనాద్భియున్॥

హా! వరతనూజులారా! తుదకు సంగరము మీ భంగపాటునకే
సాఘటించినదా! నిత్యము భిక్షాటనంబు సల్పి జీవించు నేగర్భదరిద్రుడు
నిశ్చైన జనించిన నిట్టి రణమరణంబు నొందకుండురుగదా! అష్టైశ్వర్యం
బులుఁ గలవారలింట జన్మించి యల్పాయువు లయిన నేమి ప్రయోజ
నము? జనని జనకుల కిట్టి పుత్రశోకం బిచుట కేగదా.

చ॥ కనుపెంచు బిడ్డలం గని యకాలపు మృత్యువువాతఁద్రోయఁగాఁ
గడఁగి మిమున్ రణంబున దగన్ రిపులన్ వధియింపఁ బంపితిన్
జడుఁడ శ్వపాకుఁడన్ సుతుల చావునుగోరిన పాపకర్ముఁడన్
కొడుకులు! నాపయిన్ మిగులఁ గోపముఁ బూనకుఁడయ్య వేఁడెదన్।

హా! పతంగవంశోద్ధారకులారా! నవమాసములు మోసి కని యెంతయో శ్రద్ధతోఁ బెంచిన మీజననియొక్క శోకానల మెట్లార్పఁ గలవాఁడను?

శూర — మహారాజా! ఇన్నియు నెఱింగిన మీరే యిట్లు బేలలై వాపోయిన నింక లోకంబున నిత్యులైన తల్లిదండ్రులవిషయమై యేమి చెప్పఁగలను.

భీమ — శూరసింగ్జీ! తదనంతర మేమైనది?

శూర — తదనంతర మో దేవా! ఇట్లు పదునాలుగురు నొక్కసారి మడయుట వీక్షించి శిథిలశేషంబులైన ప్రాకారంబుల భూమి చదరంబులఁ జేసి కోటలోఁ బ్రవేశింప సమకట్టు ప్రతిపక్ష సైన్యంబులఁ గని రసపుత్రసైన్యనాయకుండగు దుర్గసింగత్యంత కోపావేశంబున మండిపడుచు నిశితాసిపత్రంబును గిఱ్ఱుగిఱ్ఱున ద్రిప్పుచుఁ దనసైన్యంబుతోఁ దురుష్కసైన్యంబులపైఁ జెలరేగి యొక్కొక్క బాణపుంజంబునఁ బెక్కుమందిని దెగవ్రేయుచు శస్త్రాస్త్రవిద్యాపారంగతను వెల్లడిచేయుచుండ మ్లేచ్ఛసైన్యనాయకుండగు హాసనల్లీఖానుఁడు తనసైన్యముల నొక్కమ్మడిని రసపుత్రవీరుల నెదుర్కొన నాజ్ఞనిచ్చి శిథిలప్రాకారరక్షకులైన రసపుత్రుల నెల్ల దునుమాడి మనదుర్గసింగును గూడ స్వర్గమున కంపెను.

భీమ — ఏమీ! రసపుత్రయోధుల దురదృష్టము! తలపడినవారిలో నొక్కఁడైనను గడచిరాకుండెను! తరువాత, తరువాత.

శూర — అనంతర మో ప్రభూ! దుర్గసింగు స్వర్గస్థుఁడౌటఁ గని రణజిత్ సింగు తనసైన్యంబులతో నొక్కపెట్టునఁ దురుష్కుల నెదుర్కొని వివిధగతుల దునుమాడుచు తననామంబును సార్థకపఱచుకొనుటఁ గాంచి రసపుత్రయోధులు శిథిలంబులైన ప్రాకా

రంబుల దాటివచ్చు తురుష్కులను శిలాప్రవర్షంబులచేతను, సలసల కాగునూనెచేతను యమసదనమున కంపిరి. అవ్విధంబునఁ దామొనర్చు సాధనంబులన్నియు వ్యర్థంబులౌటం గని తురుష్కనాయకుండు తోరంపు మాటలఁ దూర్పువైపుననుండు కుడ్యముల ధ్వంసము సేయ నుద్యమించెను. అవియును నిర్మాలంబైన నింక దుర్గమును రక్షించుట దుర్లభంబని తలంచి రసపుత్రసేనలన్నియు నత్యాతురతతో దక్షిణవైపు రక్షించుట మాని తూర్పువైపున కేగిరి. అంత రణజిత్ సింగు స్వల్పసైన్యముతోనే యరివీరుల నెదుర్కొని ఘోరముగాఁ బోరుచుఁ గొంతవడికి విపక్షులచే నిర్మూలింపఁ బడిన సైన్యంబును జూచి యొక్కింతయు భీతిఁజెందక కత్తిని డాలునుఁ బూని తెగబడి రిపుల ఖండింపఁ జొచ్చె. అత్తఱి రణజిత్ సింగుకరవాలధారం గెరిన్మైన తురక సైనికులును, గుంజాలంబుల తుండెంబులును నిన్నియని యెన్న శక్యంబుగాదు. ఇవ్విధం బవలోకించి నాజరుజంగు క్రోధాంధభూతచేతస్కుండై యెవ్విధంబున నైన నారణజిత్ సింగును రణనిహతునిఁ జేయ నుంకించి తానును గత్తియు డాలును ధరించి రసపుత్ర యోధాగ్రేసరునితో ద్వంద్వయుద్ధంబునకుఁదలపడెను. ఇట్లు రసపుత్ర తురుష్కవీరవరు లిరువురును సింగంబులపగిది బోరుచుండ నుభయ సైన్య సంఘంబును సంకుల యుద్ధంబు నాపి చిరకాలములకుఁ జూడఁ గల్గిన యాద్వంద్వయుద్ధంబు నత్యంత కౌతూహలంబున వీక్షించుచుండిరి. తురుష్కులు ప్రాకార నిర్మూలనము మానిరి. రసపుత్రులు తద్రక్షణ మాపిరి. అట్లాయిర్వురు కొంతకాలము పోరిన పిదపఁ దురుష్కయోధుండొక్కింత యలసినట్లుఁదోచిన మ్లేచ్ఛ సైనికు లెల్లరు నాతనికిఁ బ్రోద్బలం బొసంగుచుండిరి. మనసేనలు రణజిత్ సింగు విజయోన్ముఖుండగు నని నిశ్చయించి బిలబిలం ద్రిప్పఁ బడుచున్న

ఖడ్గము యొక్క ప్రచండకాంతులచే నావరింపఁబడిన దేహముతో మధ్యందినమార్తాండునువలెఁ బ్రకాశించుచున్న రజపుత్రయోధాగ్రేసరుని నిశ్చలపద్మనేత్రంబులతో నవలోకించుచుండిరి. అంత నాతురుష్కసేనాపతి ప్రోద్బల పూరితుండై రజపుత్రయోధుని శిరస్సునకుఁ దనవాడికత్తిని గురిచూపి యావచ్ఛక్తితో నొక్కదెబ్బగొట్టెను. ఆదెబ్బతో రజపుత్రుని పని దీరిపోవునని తురుష్కులెల్లరు నత్యంతసంతోషాక్రాంత స్వాంతులై "శహబాస్! శహబాష్" అని కేకలు వేయసాగిరి. రజపుత్రులు ముకుళీభూతముఖాంబుజాతులై యుండ మన రజపుత్రయోధుండా దెబ్బఁదప్పించుకొని మఱల నాతురుష్కుని తనఖడ్గంబుచేఁ గొట్టెను. ఆదెబ్బతో నాతురకని కృతాంతు నిశాంతంబునకరిగియుండవలసినది కాని యాతని శిరస్త్రాణమునకుఁ దగులుటచే మన రజపుత్రుని కరవాలంబు రెండు తునక లయ్యెను.

భీమ— ఆహా! మోసము సంభవించినదే! పిదప నేమైనది?

శూర— పిదప నోరాజా! మనరజపుత్రయోధుం డింకొక యాయుధంబుఁ గానమిని నా కిరాతకతురుష్కుండును నిరాయుధుండైయున్న మన రజపుత్రుని శిరచ్ఛేదంబుచే వధేచ్ఛదనం బొనరించి సంగరక్షోణీతలంబునకు బలి నిడెను.

భీమ— హా! శూరాగ్రేసరా! రణమల్ సింగ్! వయోవృద్ధుండవైన నిన్ను తుదకు నిరాయుధుండవై సమరభూమిని వధింప బడితివి గదా! శూరసింగ్! అంతట నేమైనది.

శూర— దేవా! అంత నారజపుత్రుండు గూలిన జయశబ్దంబులతో దురుష్కులు మఱలఁ బ్రాకారంబులఁ గూల్ప నుద్యమించుచుండిరి. నన్ను బాదూల్ సింగు మీరచ్చటనుండిరో యరసి రమ్మని పుత్తెంచెను.

ప్రవేశము:— బాదూల్ సింగు

భీమ— బాదూల్ సింగ్జీ! సమరభూమిని బాసివచ్చితి వేల?

బాదూల్— రాజా! రాకేమున్నది?

ఉ॥ వ్యర్థములయ్యె బాణములు వ్యర్థములయ్యె శిలాప్రవర్షముల్
వ్యర్థములయ్యె సాధనము లన్నియుఁ గూలెను గోడలెల్లనో
పార్థివచంద్రమా! మనకు వచ్చెను నాశనకాల మక్కటా!
వ్యర్థము సల్పెడు రిపువర్గముతోఁ గదనంబుఁ జేసినన్॥

ఇంకఁ బురుషులెల్లను దుర్గమందుఁ బ్రవేశించుట నిశ్చయము. కావున మనము శత్రుసేనలతోఁ దలపడి ప్రాణములపై నాసను విడిచి పోరుట తథ్యము.

తే॥ గీ॥ జయముమొందెదమో లేక సమరభూమి
బోరి స్వర్గంబు నందగలార మేమొ
కాన జయమందిన సొల్లిన ఘనయశంబు
వచ్చు; గాకున్న మనస్త్రీలు పరిభవంబు
నందగలవారు రిపులచే నిందు నధిప!

ఇట్లు విపక్షులచేఁ బరిభవానలసంతప్తలు గాకుండ మనరాజపుత్రస్త్రీల రక్షింపవలయు.

భీమ— బాదూల్ సింగ్జీ!

తే॥ గీ॥ తురకనాథుని కోట చిత్తూరుపురము
మనస్వాతంత్ర్యము విడనాడి మనుటకన్న
విజయమందిన సరె; లేక విఫలమైన
యెడలఁ జత్తుము దురమున నెల్లరమును.

ఇది ముమ్మాటికిని సత్యంబు ఒకవేళ మనమెల్లరము రణనిహ

తులమైన యెడల మన కాంతామణులు తురకలచే నవమానింపఁ బడుట నిజము. అట్లు మానభంగము బొందకుండు నట్లు

తే॥ గీ॥ మండుచున్నట్టి యొక యగ్నికుండ మందుఁ
ప్రథమమున స్త్రీల నందఱఁ బడఁగఁ జేసి
పురుషు లెల్లరమును యుద్ధభూమియందు
ఖడ్గములఁ బూని మరణింప శుభతరముగ॥

బాదూల్—మహారాజా! అట్లయిన సరేగాని మన మూఁబాలగోపాలంబును బ్రాణంబులు గోల్పోయినఁ జిత్తూరు రాజ్యలక్ష్మి నెన్నటికైనను రాణాసంతతివా రేలుట కల్లగదా!

భీమ—(ఆలోచించి) **బాదూల్**సింగ్జీ! అట్లయిన నక్షత్రియ ప్రాయుండైన నాపుత్రుని నేఁటిరాత్రిగనే పట్టాభిషిక్తునిఁ జేసి హతశేషుండైన మత్కుమారునితో నడవులలోఁ దలదాచుకొని యెన్నటికైన చిత్తూరురాజ్యంబు నేలఁ గల్గుటకుఁ బంపుదము. శూరసింగ్జీ! తదితర రజపుత్ర యోధులనెల్ల యుద్ధంబునాపి మద్భవనంబునకు రమ్మని చెప్పుము. మీరును సత్వరమున వారితోఁ గలసి మద్భవనంబునకు రండు.

తృతీయరంగము: సభామందిరము.

ప్రవేశము:— భీమసింగు, బాదూల్‌సింగు, విక్రమసింహుఁడు, అజేయసింగు, హమీరు.

భీమ—(హమీరు నెత్తుకొని) బాలకా! పతంగవంశోద్ధారకా!

చ॥ జనకుఁడు మాతృరక్షణకు సంగరమందుఁ ద్యజించెఁ బ్రాణముల్
జననియు భర్త వెంబడి విచారపయోనిధిమున్గి వీడెఁ దాఁ

దనువును; రాజ్యమేలగను దక్కితి నీవు సుమీ యొకండవే
ఘనముగ నెన్నఁ దేని రిపుగర్వ మడంచి యశంబు నొందుచున్
కుమారా! అజేయసింగ్జీ!

ఉ॥ నీ విపు డీ కుమారకుని నెయ్యము మీఱఁగఁ గాననోపి వేగ నా
నావిధ దుర్గమోగ్రరిపునాశనములచే బరివేష్టితాలయుం
డై నిలసిల్లుచుం నసమ్యగావళికిన్ నిలయంబునైన యీ
రావళిపర్వతంబులఁ గనంబు సుఖంబున నుండు డిర్వురున్॥

ఉ॥ అన్నకుమారుఁ డాంచితనియంతఁ దాఁక నింతయు నీర్ష్యనూన క
త్యున్నతసత్కృపాపరిమితోజ్జ్వలభాసముఁ బూని యాదుకో
పన్నుల భీతిఁ దీర్పఁగల పంకజనాభుని మీఁద భక్తినై
యున్నగిపంక్తులందు తనయా! మన బాలుని పెంపు డిమ్ముగన్॥

అజే—జనకా! మీ రెల్లరును సమరమున వీరస్వర్గంబుఁ గాంద నేనొక్కం
డ నశేషబాంధుజాలంబునకై శోకించుచు మనఁగలనా?

భీమ—కుమారా! నా పలుకు లాలింపుము. నీవిందుల కంగీకరించవేని
కడు: బిన్నవయస్కుండగు నీబాలుని బోషించువార లెవ్వరు?
కావున మదాజ్ఞ శిరసావహించి చిత్తూరురాజ్యహితార్థ మట్లొన
రింపుము.

అజే—అట్లే మీయాజ్ఞానుసారమున వర్తింతును.

విక్ర—అజేయసింగ్జీ! ఆజ్ఞను శిరసావహింతువు గాని,

సీ॥ అప్పుడప్పుడు తప్పటడుగు లేయుటఁ గాని
తోడిబాలురఁ గూడి యాడ లేఁడు
మాధుర్యమౌ ముద్దుమాటలాడుటె గాని
పల్కరించిన మాఱువల్క లేఁడు

కడుఁగూర్మితోఁ దల్లి యంకమున నుండుటెగాని
దాసీజనంబుల దరికిఁ బోఁడు
అంతిపురమున నశ్రాంత ముండుటెగాని
కానఁ డాదిత్యుని కాంతి నెపుడు
తే॥ గీ॥ చారుసుకుమారు మన్మథాకారసముని
నీకుమారుని క్షుద్రమృగాకులంబు
నైన నిర్జనకాంతారమందు నెట్లు
చేర్చి మెలఁగుమనఁ బోషింపఁ గలవొ!

భీమ.— బాలకా! పుత్రరత్నమా!

సీ॥ మోహనాకారులఁ బోషిగన్న భయమందు
నీవు భిల్లుల జూచి నిలుచు టెట్లొ
అండిబాలుర గూడి యాడఁజంకెడు నీవు
వనమృగంబులమధ్యఁ బరగు టెట్లొ
మలయమారుతమున నిలువఁజాలని నీవు
ఝంఝూనిలంబును నైచు టెట్లొ
హంసధ్వనిని విని యడలెద వీవు సిం
హేంద్రనాదముల సహించు టెట్లొ
తే॥ గీ॥ కన్నడలపాలు సేయ నిన్ గహనములకుఁ
బంపుచుంటిని భూధవపాంసనుండ
శ్రీప్రదం బగు రాజ్యాభిషిక్తుఁడ వయి
వెలయు మెపుడేని తురకల బల మడంచి.

విక్ర.— తండ్రీ! సూర్యవంశోద్ధారకా!

సీ॥ క్రూరమదేభశార్దూలాదిమృగములే
యాటబాలకులు నీ కగునుసుమ్ము
గాఢాంధకారసంగతమహాభ్రగుహాంత
రంబులే నీకు సౌధంబు లగును

సకలకళాపూర్ణచంద్రుండుఁ దేజోని
　　　　ధియు నీకు ననిశంబు దివ్వెలగును
గహనసంచారశృంగార విపినదేవ
　　　　తలె నీకుఁ క్షేముకై తల్లులగును
తే॥ గీ॥ నీదుపినతండ్రియే యగ్రజాను నీకు గురువు
　　　　వివిధశస్త్రాస్త్రవిద్యాప్రవీణుఁ జేయఁ
　　　　గలఁడు నిన్నతఁ డెట్లైన కడగి మీస్వ
　　　　తంత్రరాజ్యంబు నేలుము తనయ! నీవు.

లక్ష్మ— బాలకా! నాపలు కాలకింపుము.
　　తే॥ గీ॥ అయిదువందల యేబదియైన వత్స
　　　　రములనుండియు మీవాడ్ స్వరాజ్య మేలు
　　　　చుండి రసపుత్రులీయెడ నూరకుండి
　　　　దైవవిధి మ్లేచ్ఛులకు నీయఁదలఁచి రద్ది॥

బాదూల్— బాలకా! ఒక్కపర్యాయం బీచిత్తూరుదుర్గంబునుగన్ను
　　లారఁ గనుము.

చ॥ సకలకళావిహీనయయి సత్పతి తన్ను బరిత్యజించి యిం
　　కొకనివశంబుఁ జేయఁగలఁడో యని డెందమునందు గుందు నా
　　వికచపయోరుహాస్యవలె వే కనుపట్టు చిత్తోడ్ పురంబు నీ
　　వకట! కనుంగొనంగలిగి తౌరకుమారక! మెట్టకేలకున్.

భీమ— లక్ష్మణసింగ్జీ! రాజపుత్రశూరులారా! ఈబాలుని మీవాడ్
　　　రాజ్యంబున కంతకుఁ బట్టాభిషిక్తునిఁ జేసెద. ఇందులకు మీ
　　　యభిమతం బేమి?

లక్ష్మ—మహారాజా! మీయభిమతంబే మాయభిమతంబు. సత్వర
　　　మట్లొనరింపుఁడు,

భీమ — (బాలుని సింహాసనమునఁ గూర్చుండఁబెట్టి యాతనిశిరంబునఁ గిరీట ముంచి) బాలకా!

తే॥ గీ॥ అస్త్రశస్త్రాది విద్యల నన్ని నేర్చి
కరకుతుంకలగుమిని సంగ్రామమందు
దుమించి యశముగాంచి చితూరు పురంబు
వశపఱచుకొని యేలు "మీవాడ్" కుమార॥

(అజేయసింగువైపుఁదిరిగి) కుమారా! అజేయసింగ్జీ! ఈబాలుని పట్టాభిషిక్తునిఁ జేసితిని.

సీ॥ సకలదేశంబుల సన్నుతిఁగాంచిన
భరతమాతయె యిందుఁ బ్రథమసాక్షి,
తరతరంబులనుండి తిరుగాడు స్వాతంత్ర్య
దేవియే యిందు ద్వితీయసాక్షి,
ఘోరసంగ్రామసంచారిణి యా మృత్యు
దేవతే యిందుఁ దృతీయసాక్షి,
రసపుత్రశౌర్యవిరాజితంబైన చి
తోడ్ దుర్గ మిందుఁ జతుర్థసాక్షి,
తే॥ గీ॥ సరగ జయలక్ష్మి పంచమసాక్షి యిందు
నిట్లు పంచసాక్షులు గల్గు నీకుమార
కునకుఁ దప్పక త్వాభిమాము నిజు మెప్ప
జేనియును చితూర్ మీకు స్వాధీనమైన॥

అజేయసింగ్జీ! ఇఁక నీ వీకుమారుని గొంపొమ్ము.

అజే—తండ్రీ! అట్లే యొనర్చెద. (పోఁ బోవును)

బాదల్—(బాలు నెత్తుకొని) కుమారా!

ఉ॥ శూరులు పెక్కు రుండియుఁ బ్రశోభితసూర్యకులంబు నంతకున్
దీరనివంకఁ దెచ్చి రని తేకువఁ బూనకు మయ్య! నీవె హా
ధీరత సంగరస్థలినిఁ ద్రెంచి తురుష్కులఁ గీర్తినొంది చి
త్తూరుపురంబుఁ జేకొనఁగ దుర్గమసీమల కేఁగుచుంటివే॥

(అజేయసింగు, హమీరును నిష్క్రమింతురు.)

భీమ—రాజపుత్రయోధులారా! మీమీ సదనంబుల కేఁగి మీ కాంతామణుల నెల్ల రేపుదయంబున "జోహా" రొనరింపు నట్లాడంబరపుఁడు.

(నిష్క్రమము.)

రసపుత్ర కదనము.

పంచమాంకము.

ప్రథమరంగము. పద్మినీదేవి యంతఃపురము.

ప్రవేశము-పద్మినీదేవి.

పద్మి—(విచారముతోఁ గూర్చుండి)

ఉ॥ ఆకమలార్కు నిల్చెరు వివాహస్థలమందు; సుషుప్తినొందకే
వ్యాకులచిత్తనై యుఱు లపారమనోవ్యథ హెచ్చుచుండఁ దే
జోకరవంశజాతులు యశోంచితమూర్తు లహర్నిశంబులున్
నాకొర కుగ్రుతొంచు మరణంబు రణంబున నొందుచుండఁగన్॥

ఆహా! నే నెవ్వరిపాపు మొగంబుఁజూచితినోగాని యెట్టిపల్కులు కర్ణాకర్ణిని దెలియనయ్యెను! దైవమా! ఏల నన్నీత్రిజగన్మోహనాకారినిగా నిర్మించితివి? అన్యసామాన్యస్త్రీవలె జన్మింపఁ జేసిన నన్నానన్యమృగతుల్యుం డగు చక్రవర్తి తనమానస మీనంబును, మద్వీక్షణాంచలముకు గాలముగాఁ గల్గిన మరున కెరఁ జేయకుండునుగదా! ఇందఱు రసపుత్రవీరులు క్రోధానలదహ్యదేహులై యీ మనోభవగ్రహావేశుండగు నా తురుష్కనాథుని సైన్యసమేతంబుగా భూతబలి సేయఁ గడంగి యివ్విధి రణనిహతులు గాకుందురుగదా! నిత్యకళ్యాణ సౌభాగ్యవతియగు నీ చిత్తూరుపురలక్ష్మి భవిష్యదాగమ దుర్ధ

శావలోకనసంజనితభీతచేతస్కురాలై యత్రశూదకసిక్త వక్త్రాంబుజాతయగుట సంఘటింప కుండునుగదా! ఈతురుష్కనాథుండు,

ఉ॥ ఈవిధ నన్యకాంతఁగని యుత్కుశరాసనసాయకాగ్నికిన్
భావము నప్పగించి నృపపాంసనుఁడై పరంబునందు మా
పావనవంశసంభవుల భంగమొనర్పఁగలండె? యెప్పుడున్
దైవము దోసకారులకుఁ దద్దయుఁ దోడయి రాకయుండినన్॥

ఆహా! రేయి యనక పగలనక చిత్తూరురక్షణార్థ మీరసపుత్రులరి వీరులతో నత్యంతఘోరంబుగాఁ బోరుచుండిరట. ఓరా! నేనెంత పాపిష్ఠురాల నైతిని!

క॥ రణనిహతు లైన భర్తల
మనములఁ దలపెట్టి తోడిమానవతుల్ దా
మనిశముఁ జింతాసాగర
మున మున్గుటఁ జూడనేనె మూలంబుగదా!

ఇందఱు సోదరకామినుల దుఃఖంబునకు హేతుభూతంబ నగు నాపై నామృత్యుదేవతకైన దయరాదుగదా! అక్కటా! దురంతచింతాక్రాంతస్వాంతు లగు నా కాంతామణులు నన్నెంతగాఁ దూరుచుండిరో! ఇట్లనిశ మనాథయువతీజన ప్రధూషితంబైన నా సముజ్జ్వలాంగంబు నగ్నియందుఁ బడవేసి పెట్టుట యుచితంబని తోచుచున్నయది. అదియునుఁ గాక సత్యాసత్యము లరయని కుచ్ఛితాత్ములగు ప్రజలచే వ్యాపింపఁ బడిన దుర్వాదంబును నాకర్ణించుచుండి మొండినై జీవించుటకన్న మండుచున్న యగ్నికుండంబులోఁ బడి ప్రాణంబులఁ గోల్పోయి మత్పాతివ్రత్యంబును వెల్లడింపఁజేయుట తప్ప నాకు వేరొండుసాధనంబు తెలియకున్నది. (ఆలోచించి) నేను కృత

నిశ్చయురాలనైన నేమి ప్రయోజనము? ఈ ఘోరకృత్యం బొనరించుకొనుటకు మన్నాథుండు నాకనుజ్ఞ నొసంగవలయును గదా! (హృదయమున జేయిడి) చిత్తమా! ఏల నిష్ప్రయోజనంబుగ నాలోచించెదవు.

తే॥ గీ॥ అగ్నిసాక్షిగఁ బెండ్లాడి యనవరతము
వారిచే సర్వసౌఖ్యముల్ పడయుచుండి
ప్రాణములకంటె ప్రేమానురాగమునను
జూచుకొను భార్యలకు నగ్నిఁ జొరఁగ నాజ్ఞ
నిచ్చువాఁ డెట్టి ప్రియభర్త లెచ్చటైన?

(తల పంకించి) అయినను మన్నాథునకు నాకోరిక నెఱింగించెదను. నేఁ డేలొకో యర్ధరాత్రంబు గడచినను నాథుండు రాకుండెను? ఆహా!

ఉ॥ సుప్తి నెఱుంగ డించుకయు సొంపెసలారఁగఁ బల్కఁడింక సం
తృప్తిగఁ దా భుజింపఁడు తదేక విచారమనస్కుఁడౌచు ప
ద్మాక్షకులోద్భవాధిపుఁ డహర్నిశముల్ రణరంగమందునన్
దీప్తివహించి శాత్రవులఁ ద్రెళ్ళఁగఁ జేయఁ గడంగుటాదిగా॥

శస్త్రాస్త్రవిద్యాపారంగతురాలనైన సంయుక్తవలె నాథునకు సహాయభూతురాలనై రణముఖంబున శాత్రవుల నుక్కడంచు భాగ్యంబు నోచుకొనలేదు. ఆహా! నిద్ర యంతకంత కధిక మగుచున్నది. (పరుండును)

ప్రవేశము—భీమసింగు.

భీమ — (విచారముతో)

ఉ॥ ఎంతటి ఘోరవార్త వచియింపఁగ నే నిటవచ్చితిన్; గటా
సుంతయు వెన్కఁదీయు!! ప్రసూనశరీరని నాదుభార్య న

త్యంతశుభోజ్జ్వలాంగిని "రయంబున మండెడు కుండమందు ని
శ్చింతమనస్కురాల వయి చేరు" మటంచు శిలాత్మధారినై!

ఔరా! భీమసింగ్జీ! నీవు పుట్టుకయందే గిట్టిన నిట్టి కష్టములఁ బట్టువడకుందువుగదా! జన్మించినను యే గర్భదరిద్రునియింట జనించిన నిట్టి నితాంతచింతల నొందకుందువుగదా! సురనుతంబైన రాజకులంబున నుద్భవించి యష్టైశ్వర్యాఢ్యుండ వైతివి. అంతేగాని కడుపునిండ కూడును, గంటినిండ నిద్దురయుఁ గల్గియుండు సమయముఁ గాంచవైతివి. విజయలక్ష్మినిఁ బొందుట దుస్తరంబనియు, రాజ్యలక్ష్మి మ్లేచ్ఛులచే బడుట సత్యంబనియు నిరాశాపూరితహృదయుండవై యర్ధాంగలక్ష్మి సకలస్త్రీసమేతంబుగా నగ్నిలోఁ బడి యాత్మహత్య నొనరించుకొనుచుండ జూచుటకా యింకను జీవించియుంటివి? దైవమా! యింకనైన నీదురదృష్టవంతుండైన భీమసింగున కనుకూలుండవగుట భరమా? రిక్తచిత్తమా! ఇంకను దైవము నీయెడల ననుకూలుండగుననియా తలంచుచుంటివి? ఛీ! ఇంక నాకీ మొండి బ్రదుకేల? (కత్తిఁ బెరికించి)

చ॥ నిరుపమశస్త్రవిద్యలను నేర్చినదాదిగ శత్రుసేనలన్
దురమునఁ దున్మచున్ జయముఁదోడనెగాంచి భవన్మనంబు సం
బరపడఁ దృప్తి గూర్చితిని యెల్లరు; నట్టుల నిప్డు లేదు నా
శిరమును మన్ని తృప్తి నిఁకఁ బొందుము వేగఁ గృపాణరత్నమా!

ఛీ! యేమిరా! తుదకు స్త్రీకృత్యంబునకుఁ దొడగితి! నేనిట్లాత్మహత్య నొనరించుకొనిన రాజపుత్రస్త్రీలకు గానున్న దుర్దశ రాకుండునా? వైరులు చిత్తూరుదుర్గంబును వశపఱచుకొనకుందురా? రసపుత్రశూరులెల్లరును తమతమభార్యలను "జోహా"రొనరించుట కొడంబడునట్లు బుద్ధులు గఱపుచుండిరి. నేనును మత్ప్రియభార్య నందుల కొడంబరచెదను.

(పద్మినిశయ్యకడ కేగి బాగుగఁజూచి)

సీ॥ అవరోధపద్మాకరాంతరంబున ముకు
ళితపద్మవదనయై సతి పరుండె
దరిగనరాని చింతావార్ధి మున్గిన
హృదయప్లవంబుతోఁ బుదిత యుండె,
భూరివిపజ్జలముచ్ఛాదితం బగు
చంద్రాస్యయామిని సతి పరుండె,
ఘననిరాశాభయంకర మారుతమున వ్రా
లిన లతాంగియయి మానిని పరుండె.
తే॥ గీ॥ గాని యెల్లి సూర్యోదయ కాలమందు
నగ్నికుండమునందు దేహమును జేర్చు
సంగతి నొకింతయును దెలియంగ లేదు
సదయనవసితహృదయ లసచ్చరిత్ర!

(అని దగ్గర కేగిన పద్మిని లేచి వందనంబు లొనరించి)

పద్మి— నాథా! నేఁడింత యాలస్యముగా వచ్చితిరి. గతం బేమి? ముఖలక్షణములఁ బట్టి చూడ నేదియో దీర్ఘాలోచనపరులై వచ్చినట్లుదోఁచెడిని.

భీమ— కాంతామణీ! ఈఘోరసంగ్రామములు దాపరించెనో గాని (అని విసుకుకొనును!)

పద్మి— నాథా! నాదెంత పాపిష్ఠిజన్మం బైనది.

సీ॥ నామూలమునఁగదా భూమీధవులుమీరు
కారాగృహంబునఁ గష్టపడిరి,
నామూలమునఁగదా వేమారు చిత్తూరు
పురలక్ష్మి వెతలను బొందవలసె

నామూలమునఁగదా నళినమిత్రకులోద్భ
వులు పెక్కుమంది యాకలనబడిరి
నామూలమునఁగదా నాథులం గోల్పోయి
యెందఱెందఱో సతుల్ గుందుచుండిరి

తే॥ గీ॥ తాత ముత్తాతలాదిగాఁ దనరుచున్న
రాజపుత్రుల స్వాతంత్ర్యరాజ్యమిప్డు
తురకల వశమునను బడ నరుగుచుంట
కూడ నామూలమునగాదె చూడఁజూడ.

కావున నీ దురదృష్టురాలిని బాణిగ్రహణమొనరించుకొనకున్న యిన్నిసిలుగులు సంభవిల్లకుండునుగదా!

భీమ.— ప్రేయసీ! అట్లనెద వేల? ఇంచుక యోచింపుము.

తే॥ గీ॥ జన్మమొందక మున్నె కంజజుఁడు నుదుట
మూఁడు పంక్తుల లిఖియించు పూర్వజన్మ
కర్మ ఫలమును గుర్తించి కమలనేత్రి!
దాని దప్పించుకొన నేరితరము చెపుమ?

కావున నీసంకటంబు లన్నియు నా పూర్వజన్మకృతదోషా విశేషంబులు గాని నిన్ను నుద్వాహం బొనరించుకొన్నందు వలన దాపరించ లేదు.

పద్మి—నాథా! మీరుమన్మానసోపశాంతి కిట్లనుచుండిరి గానినామనో వ్యధను బోగొట్టుకొనుట కొండు సాధనంబు లేకున్న యది.

భీమ.— ప్రాణేశ్వరీ! అంతమనోవ్యథ నొందుటకు గారణమేమి?

పద్మి—నాథా! కారణం బిద్దియని వేరె చెప్పవలయునా? నే నీసుంద రాకారంబున జన్మించుటయే యిందులకు ముఖ్యకారణము! అదికాక ప్రజ లేమనుకొనుచుండిరో తెలియదా?

భీమ— ఎవరివిషయమై?

పద్మి—ఈపాపిష్ఠురాలిని గుంటిచియే!

భీమ—ఏమీ! ప్రజలు నీవిషయమై యేమనుకొనుచుండిరి? త్రిలోక సుందరివనియు, పరమపతివ్రతామణి వనియు,

పద్మి—అట్లనుకొను దినంబులు గడచినవి.

భీమ—ఏమను కొనుచుండిరి?

పద్మి—చెప్పుటకుఁ గూడ దుఃఖమగు చున్నది. ఇంతకు నాపూర్వ ఫల కర్మమిట్లుండ నే జేయునదేమి?

భీమ—ప్రేయసీ! ఏల యీవెడగు మాటలు? ఏ మనుకొనుచుండిరో చెప్పుము.

పద్మి—నేను తురుష్కనాయకుని యధీనంబైతిననియు నంతట మీరా ప్రకుమారుని జయించి నన్నుఁ దీసికొని వచ్చితిరనియు.

భీమ—ప్రేయసీ! దీని కింతగా జింతింప నేల? పలుమాసంబులు నిజ నాథుని నామ స్మరణంబే యన్నపానంబులుగా గడపినట్టి మహాపతివ్రతయగు సీతామహాదేవి విషయమై జను లింతకంటె నెక్కుడు వదంతిని వ్యాపింపఁజేయలేదా?

పద్మి—నాథా! అందులకు శ్రీరాములవారేమి ప్రతిక్రియ నొన రించిరో యెఱుంగరా? భార్యనుఁ బరిత్యజించెను. నాకనుజ్ఞ నిచ్చినచో నే నీ పాపిష్ఠిజన్మంబును ద్యజించెదను.

భీమ—(తనలో) నే వచ్చినపనియు నీపె కోరికయు నొకటియే యయి నది. (ప్రకాశము) ప్రేయసీ!

మ॥ పరిహాసంబున కైన నిట్టి పలుకుల్ పల్కంగ నుంకించ నీ
తఱి నామూధుల దుర్వదంతిని తనూత్యాగంబు పోగొట్టునే?

సరిలే; నిన్నుఁ బరిత్యజించిన భువిన్ సౌఖ్యంబు నే రెద్ది; హా! సరసీజాక్షిరో! యిట్టియుద్యమ మికన్ జాలింపుమా యింతటన్.

మఱియు.

సీ॥ చాల నాసౌందర్యమోలలాడఁగఁ దన
యర్ధాంగియే తెప్పయగును సతిరో!
వంశమహిమలచే వర్ధిల్లుటకుఁ దన
యర్ధాంగి పట్టుకొమ్మగును సతిరో!
భువిని మోహామ వైభవము మరల్పంగ దన
యర్ధాంగి యంకుశంబగును సతిరో!
సకలార్థకామమోక్షముల నొందఁగఁ దన
యర్ధాంగి సాధనంబగును సతిరో!
తే॥ గీ॥ కాన నర్ధాంగివిడనాడి మానవుండు
జగతి నే సౌఖ్యమందఁగఁ జాలు నతివ!
భార్యలేనట్టిమగవాని బ్రతుకుకంటెఁ
గష్టజీవన మికవేరు కలదె చెపుమ?

కావున నేల నీవు కాయంబునుబాసి నన్నుఁ గష్టములఁ బాల్పడఁజేసెదవు?

పద్మి—అయిన నో ప్రాణకాంతా! పురుషునకెట్టి సంకటములు గలిగినను నవి భార్యవలననేకదా కలుగుచున్నవి.

భీమ—తరుణీ! అట్లనెదవేల! సుఖదుఃఖంబుల నందునపుడు సతీపతులిరువురును సమానులేగాని యందునొకరివలన నొకరికిఁగలుగునను మాట కల్ల.

పద్మి—ఇదంతయునేల? నే నీదుర్వాదంతిని వినుచు మనజాలను. అగ్నిప్రవేశంబొనరించి యాదుర్వాదంతిని నిర్మూలించెదను. నా కాజ్ఞ

నొసంగుము. హా! రాజపుత్రస్త్రీలారా! మిమ్మెల్లర విడనాడు కాలము నాకాసన్నంబయినది.

భీమ—(తనలో) నేవచ్చిన కార్యము నెఱవేర్చుట కిదేసమయము. (ప్రకాశము) కాంతామణీ! రాజపుత్రస్త్రీల విషయమై పోదు వను చింతవలదు. వారెల్లరు సంతోషమున "జోహార్" నొనరింతురు.

పద్మి—(భయాశ్చర్యములతో) నాథా! నాకతంబున వారెల్లరు "జోహార్" నొనరింతురా ?

భీమ—సతీమణీ! నీకతంబున నెట్లగును ? వీరాధివీరుల మని పేరు నొందిన వారిజాప్తకులోద్భవులే యందుకు గారణభూతులు.

ఉ॥ వైరులు కోటఁబట్టుకొనువారని నిశ్చయమంది వారలన్
బాఱఁగఁ దోలలేక తమ భార్యలు మ్లేచ్ఛుల చేతఁజిక్క తా
మిఁక నొండనొంటి దీనులను చందముగా రవమాసమంచు "జో
హా"రొనరింపఁగా సతుల కాజ్ఞనొసంగిరి రాజపుత్రికుల్॥

పద్మి—నాథా! తుదకీ రాజపుత్రస్త్రీల కెట్టిదుస్థితి చేకూర్చితిరి!

భీమ—తరుణీ! నేనమిట్లు మనయెడలఁ బ్రతికూలులైన నిట్టి దుర వస్థ రాకుండు నెట్లు?

పద్మి—నాథా! యిట్లు స్త్రీలనందఱిని నశింపఁజేయ గడంగితిరి గదా. ఒకవేళ దైవ మనుకూలుండై మిమ్ము విజయోన్ముఖులఁ జేసిన నేమిచేసెదరు?

భీమ—యువతీమణీ! యింకను మనకు విజయము చేకూరునని యా తలంచుచుంటివి. చేకూరిన నేమి?

తే గీ॥ భార్యలు గతించినను వేఱువడతులను వి
వాహ మాడంగవచ్చును వారిజాక్షు

లకవమానంబు సంఘటిల్లఁగలదేని
మరల మానంబుఁ గొనుట దుస్తరముగాదె॥

(తెరలో ఘంటా-మ్రోగింపఁబడును.)

భీమ— ప్రేయసీ! మూడవ యామము గడచి నాలుగవ యామమారంభించినదని తెలియఁజేయు ఘంటా- మ్రోగింపఁబడుచున్నది. ఇఁక గొన్నిగడియలకు మనకు వియోగకాలంబాసన్నంబగును. భవదీప్సితంబొసంగితిని.

పద్మి— తే॥ గీ॥ ఏఁ గృతార్థురాల నయితి నింక మీకు
ముదముతో నేఁ గృతజ్ఞతాపూర్వకముగఁ
జేయుచుంట నమస్కృతుల్ స్వీకరించి
నన్ను నాశీర్వదింపుఁడీ సన్నుతాంగ!

భీమ— ప్రేయసీ! రాజపుత్రస్త్రీలు జోహారొనర్చుటకు సిద్ధముగ నుందురు. నీవును సిద్ధముగ నుండుము. ఇఁక నేను నిష్క్రమింపెదను. (భీమసింగు నిష్క్రమించును.) (యవనిక వ్రాలును.)

ద్వితీయరంగము. 'జోహారు'

(ప్రవేశము) భీమసింగు, లక్ష్మణసింగు, బాదాల్‌సింగు, విక్రమసింహుఁడు, మఱికొందఱు రసపుత్రయోధులు.

భీమ— రాజపుత్రయోధులారా! రాణా! లక్ష్మణసింగ్జీ!

చ॥ అలరఁ బతివ్రతామణు లటంచు ద్రిలోకములందు సంస్తుతిం
బొలుపుగఁ గాంచి మించు రసపుత్రకులాంగన లెల్ల దుర్దశా

కలితహృదంబుజాత లయి క్రన్నన మన్ననతోఁ గృశానుకీ
లల బడనుండి రిష్టని కలంగకుఁడీ విధివ్రాత దప్పునే ?

లక్ష్మ—భీమసింగు మహారాజా! తదితరస్త్రీజనవిషయమై కలుగు
దుఃఖంబున కేమిగాని,

సీ॥ చంద్రబింబంబు నిస్తంద్రప్రభాసాంద్ర
మందె నే యువతిముఖాంబుజమున
నిరతపాతివ్రత్య మురుధనంబై స్థిరం
బయ్యె నే తరుణీహృదంబుజమున
రమణించు దానధర్మమ్ములు నిలిచె నే
లలితాంగి హస్తపల్లవములందు
సతిసాధుశీలంబు నుతికెక్కె యమరె నే
నలినాక్షి మందయానంబునందు

తే॥ గీ॥ ధరణిఁ గమలాలయోపమ గరిమఁ గాంచె
నేసతీమణి ప్రియవచశ్శ్రీసమితిని
నట్టి మామాత పద్మినీ పట్టమహిషి
కాలుచిచ్చున బడ నోర్వఁగలమె చెపుడీ॥

(తెఱలో)

తే॥ గీ॥ మంగళస్నాతలై శుభమంగళంబు
దెలుపు వాద్యసమేతలై స్త్రీసమూహ
మతిముదంబును జెంది జోహారొనర్ప
వచ్చుచుండిరి నిర్జరుల్ మెచ్చుచుండ॥

భీమ—(విచారముతో) హా! స్త్రీజనంబులారా! మిమ్మెల్లర నింతదుర
వస్థపాలఁ జేర్చిన యీ భూకాంతునకు సుగతిగలదా? (దూర

ముహరికించి) రాజపుత్రశేఖరులారా! ఏమీ చిత్రము? ఇక్కడవల
యుపటి తురుష్కుల నుక్కడింపలేక రాజపుత్రకులాంబురుహా
స్యలనెల్ల సంతాపపెట్టి దుర్మరణముపాలొనర్ప సిద్ధుండయ్యె
నని యీనిత్యుండు సిగ్గుచే క్రోధాగ్నిచే సహస్ర ధారుండై
యేలకో నాపయి దండెత్తి వచ్చుచున్నట్లు దోచెడి.

బాదూల్—రాజేంద్రా! ఏల భ్రమపడెదరు? ఆ వచ్చువారు రాజ
పుత్రాంబురుహాననలు గారా?

భీమ—ఏమీ చోద్యము! ఈతండు సదాగతుండయ్యె దట్లు తాం
గులనెల్ల వాయుసఖున కాహారంబు సంగుటకు నిశ్చితుండయ్యె
నని మీరునాథునకు పొసగా సహస్రరూపుండై దావాగ్ని క్రో
ధాగ్ని దేవతా హస్తంబులయందు ప్రకాశించు ఖడ్గసహస్రంబు
నాపయిబడ వచ్చుచున్నట్లున్నది.

విక్ర—రాజా! యే మీ పెచ్చుపాటు. ఆ వచ్చునవి రసపుత్రాంగ
శ్రేణిగదా.

భీమ—ఆహా! ఈ యర్థాంగలక్ష్ముల కెల్లరకు దుర్మరణంబు జేకూర్ప
నున్న రాజపుత్రుల నెల్ల శిక్షించుటకు యర్థనారీశ్వరుండైన శితికం
ఠుండు పంపిన నిటలనేత్రాగ్నిజ్వాలలు మనపై వచ్చుచున్నవి.

లక్ష్మ—రాజా! ఆ వచ్చువారు సకలసువర్ణభూషణభూషితాంగులగు
రాజపుత్రాంగనామణులు గదా.

(ప్రవేశము) పద్మిని, మఱికొందఱు రాజపుత్రస్త్రీలు.

భీమ—హా! యువతీమణులారా! మీరందరు జోహారొనర్చుచుండ
జూచి మేమెట్లు సహించగలము? (పద్మినీదేవిని సమీపించి
హా! పద్మినీ!

సీ॥ దేదీప్యమానమందిరవాసినీ! నీవు
చీకటి గుహలలోఁ జేరు టెట్లొ?
మృదులశయ్యలపైన నిదురఁ జెందెడు నీవు
రాళ్ళ చిప్పలపైన మెలయు టెట్లొ?
హిమకరకిరణజాలములు నిల్చెడు నీవు
ఘోరానలంబున గ్రుంగు టెట్లొ?
యనిశంబు నాకు నర్ధాంగివౌ నీవు నన్
విడనాడి కడువడి వెడలు టెట్లొ

తే॥ గీ॥ సమదశాత్రవకళంక సంకమును మున్న
పుడమి నే నియమముల నొంది యడలుచుండ
ముందుగా నీవు పోయి యాముష్మికంబు
నొంది సౌఖ్యంబు లందుచు నుండు టెట్లొ?॥

పద్మి— నాథా! సకల మెఱింగిన మీరలే యిట్లు విశిష్టప్రాజ్ఞులవలెఁ బల్కుచుండ నే నేమి పేర్కొనఁగలను? నిశ్చలత్వం బొందిన నా మానసంబును గ్రమ్మఱఁ జలింపఁ జేయకుండునట్లు ప్రార్థింపుచున్నదాన. ఇఁక మూకీభూమ్యంతరనిర్మితంబులగు గుహలలోఁ జేర ననుజ్ఞనిండు. కాలంబతిక్రమించుచున్నది. వైరులు దుర్గంబునఁ బ్రవేశించిరేని మాకు ప్రమాదము సంభవించును.

భీమ— ప్రేయసీ! ఈ ఖలుం డిందులకు మాత్రము సిద్ధుండై యున్నాఁడు.

పద్మి— మనోహరా! నమస్కారములు (పాదములపైబడి లేచును)
(పద్మిని మొదలగు స్త్రీలెల్లఱు నిబద్ధాంజలులై)

పద్మి—

దండకము

శ్రీమజ్జగన్మిత్రవంశాబ్ధి సంభూతురాజేంద్రేందిరాసుందరీరత్న
పాదాంబుజధ్యాన పీయూషపాన ప్రమత్త ప్రచిత్తుల్సదా
దివ్యచారిత్రులత్యంత మానాభిమానాఢ్యులై నిత్యవ్రతస్ఫూర్తి
వర్తించువారల్ జగన్మోహనాకారిణుల్ పెక్కువర్షంబులం
దొట్టి యీరోజుదాఁక౯ విదేశీయులై ముష్కరాధ్యక్షులా
మ్లేచ్ఛసైన్యాళిచే మానభంగార్తి నొక్కింతయు౯ జెందకున్నార
లిస్సాతురుష్కాధినాథుండు దుర్గంబు భగ్నంబుగావింప
యత్నించి, యాందగ్ధభాగంబు నాశంబుగావింపనావొప్పువీక్షించి
యాదిత్యతుల్యప్రదీప్తప్రదుల్ రాజపుత్రాఖ్యులింకెట్టులైనం
బరాభూతులై కోట మ్లేచ్ఛాళికిఁ జిక్కంగాఁబట్టి కాంతా
మణుల్ మానభంగంబు నొందంగలారంచు మమ్మెల్ల జోహా
రొనర్పంగ నాజ్ఞాపనం బీయ మేమెల్ల నిప్పట్టున౯ నీమహా
కీలలంజొచ్చి యత్యంతవిశ్రాంతకీర్తి౯ వహింపంగ నేతెంచి
నామిప్పుడీ వెంతయు౯ వీరలాదిత్యవంశంబునంబుట్టిరే యంచు
విస్తారహాజాలిపై శీతలంబాదఁ బోకింకనిన్నెక్కుడౌ భక్తిమై
ప్రార్థనల్ చేతు మోపావకా! వీతిహోత్రా! నమస్తే నమస్తే
నమస్తే నమః (అందఱు గుహాలోఁ బ్రవేశింతురు).

విశ్రి—(మండుచున్న కొఱవులుఁ పుచ్చుకొని) రాజా! ఇంక మీరీ చితుల కగ్గి నంటింపుడు (భీమసింగునకు కొఱవుల నిచ్చును.)

భీమ—(కొఱవులఁ బుచ్చుకొని) ఔరా! ఏమీ కాలమాహాత్మ్యము. స్వాపరపాలనస్థితానేక దాసదాసీజనయాచక మంత్రి చమూ

పురోహితబాంధవాదరణస్ఫూర్తి వెలయునీదక్షిణహస్తంబుతుద కునసకలరాజపుత్ర సమేతంబులయిన చితులకు నగ్ని నంటించుట కుపయోగింపఁబడ వలసివచ్చినది. హా! వివిధశస్త్రాస్త్రవిద్యా భూషితంబై దుర్మదారిపు కుంభికుంభచ్ఛేదన సాధనంబగు కర వాలంబుధరియించు నీదక్షిణహస్తంబు చివర కబలలచే నిండి యుండిన చితుల వెలిగించుటకునియోగింపఁ బడవలసి వచ్చెను. హా! విధీ! ఎంత కెుూనర్చితివి! (చితుల నంటించును. రాజ పుత్రు లొక పెద్ద బండ నాగుహాద్వారంబున కడ్డము వేతురు.)

భీమ—

* దండకము *

శ్రీకరజ్జగన్మిత్రవంశాబ్ధిరాకాసుధాధాము లౌ పూర్వరాజాత్మజుల్ నిన్ను నభ్రంకషోత్తుంగ ధాత్రీధరవ్రాతముల్ జుట్టునుం గల్గియున్నట్టి పీఠస్థలంబందు నిర్మించి ఘోరారిహృద్భీకరంబౌ యఖాతంబు త్రవ్వించి తత్ప్రాంతమందున్ విశాలోన్నతప్రాభి వర్తించు ప్రాకారముల్ గట్టి యట్టాలకంబుల్ బలిష్ఠంబుగాఁ గట్టి చోద్యంబుగా గొప్ప ప్రాసాదముల్ దివ్యదేవాలయంబుల్ ధనాగారముల్ శస్త్రవిద్యా గృహంబుల్ మహాలీల నిర్మించి నానారిపుక్ష్మాతలాధీశులన్ సంగరక్ష్మాతలిన్ వేబరాభూతు లంజేసి యాంశాంతవిశ్రాంతకీర్తి ప్రపూర్ణాత్ములై నిన్నుఁ బాలించి నారిప్పుడీ భూతలాధీశుడుత్తుంగ శౌర్యంబు వర్ణించి శత్రుక్షమానాథు సైన్యాళిఁ దున్మాడగాఁ జాల కిట్లంగనారత్న సంఘంబు నెక్కుమ్మడిన్ ఘోరదావానలంబందు దేహంబులర్పింపగాఁ జేసి నీ రక్షణార్థంబు హస్తంబులందున్ వెసన్ ఖడ్గముల్

చూచి మేమెల్ల సంగ్రామరంగస్థలిఁ శత్రులఁ గూల్చుటయో లేక యవ్వారిచేఁ జచ్చుటయో రెంటిలో నెద్దియో నిశ్చయంబంచు యోజించి యొక్కుమ్మడిఁ శత్రులఁ మూర్కొనఁ బోవఁగా నుంటి మింకఁ మమ్ము నీకృపాదృష్టులం జూచియుఁ గ్రమ్మఱఁ మేము నీ ప్రాపునందుండి సంతోషముండెడి నిందృప్తురాలిఁ దగంజేయ మమ్మెల్ల దీవింపుమా! కాచి రక్షింపుమా! దుర్గలక్ష్మి చిత్రేడ్ దుర్గలక్ష్మి నమస్తే నమస్తే నమస్తే నమః

(ప్రవేశము) తురుష్క సైనికులు.

(రసపుత్రులకుఁ దురుష్కులకు ఘోరయుద్ధంబు జరుగును. రసపుత్రు లెల్లను నశింతురు. తురుష్కులు కోట నాక్రమించుకొనెదరు.)

(తెర పడును.)

సంపూర్ణము

చంద్రికా ముద్రాక్షరశాల, గుంటూరు.

శ్రీ వెంకటేశ్వర కంపెని, గుంటూరు.

ఇచ్చట దొరకు గ్రంథములు.

1	హరిశ్చంద్ర	... ...	1—4—0
2	సాత్రాజితీయం	... ...	1—0—0
3	చిత్రమాధకం	... ...	0—12—0
4	భజగోవిందం [శ్లోకములమాదిరి పద్యములు]		0—1—0
5	భరతమాతదండకం	... ...	0—1—0
6	గాంధీమహాత్ముని జీవితచరిత్ర	...	1—2—0
7	గాంధివిజయం	... ...	0—12—0
8	గాంధిమహోదయం	... ...	0—8—0
9	కలియుగప్రహ్లాద	... ...	0—10—0
10	సంసారిణి	... ...	1—0—0
11	అహమ్మదాబాదు కాంగ్రెసుసభ	...	0—4—0
12	ఆలీ ప్రభృతుల నిర్బంధము	...	0—10—0
13	స్వరాజ్యసమస్య	... ...	0—4—0
14	తిలక్ హరికథ	... ...	0—8—0
15	రామదండు పాట	... ...	0—8—0
16	దేశీయ కీర్తనలు	... ...	0—8—0
17	స్వరాజ్యసాధన	... ...	0—8—0
18	డిటో భజనకీర్తనలు	... ...	0—4—0
19	స్వరాజ్యలక్ష్మీవ్రతం	... ...	0—10—0
20	మహాత్మ గాంధి ఆరోగ్యసాధన [హిందీకి తెనుగు]		0—10—0
21	నాచెరసాల అనుభవం [గాంధి].	...	0—12—0
22	స్వరాజ్యమోతుము	... ...	0—1—6
23	చిత్తరంజనదాసుగారిజీవితము	...	0—8—0
24	రసపుత్రకదనము	... ...	1—0—0
25	సంపూర్ణ ఉత్తరరామాయణం	...	1—0—0
26	బుద్ధిమతీవిలాసము	... ..	1—0—0
27	సంపూర్ణరామాయణం	... ...	1—0—0

వర్తకులకు కమీషన్ సరసముగా యివ్వబడును.

శ్రీ వెంకటేశ్వర కంపెని,
గుంటూరు.

తారీఖుల జంత్రి వడ్డి జంత్రి.

1 ఇందు గతసంవత్సర 1867 సరియైన ప్రభవ సంవత్సరం మొదలు రాబోవు 1939 సంవత్సర ప్రమాదిసంవత్సరమువరకు తెలుగుసంవత్సర మాసతిథులకు సరియైన ఇంగ్లీషుసంవత్సరముల నెల తేది వారములను తెల్పునదియై యున్నది.

2 ఇందు రు 1—0—0 మొదలు 5 వందలరూపాయలవరకు నెల 1 కి రు 0—4—0 లు మొదలు రు 2—0—0 లు వరకు రోజుకు నెలకు సంవత్సరముకు అయ్యేవడ్డి జంత్రియున్నది,

3 నెల 1 కి 4 అణాలు మొదలు 250 రూపాయలువరకు ఇంటి అద్దెలు కూలీల మస్తర్లు జీతములు వగైరాలు 28, 30, 31 రోజులుగల నెలలలో రోజుకు ఎంతఅయ్యేదిన్ని మొదలగు సంగతులు తెలుపు జంత్రియున్నది,

4 కరణములకు పనికివచ్చులాగున యకరా 1 కి 0—1—0 మొదలు 20 రూపాయలవరకు 100 యకరములపర్యంతము అయ్యే శిస్తుయొక్క రేట్లు అదేప్రకారముగా 100 శెంట్లవరకు అయ్యేమొత్తమున్ను, రోడ్డు విలేజి లోకల్ ఫండ్లు జంత్రి తెల్పును. అదిచూచు విధము వాటియందే వ్రాయబడియున్నది.

5 వస్తువు 1 కి పైసా మొదలు 1 రూపాయివరకు 100 వస్తువులవరకు అయ్యేమొత్తమును, క్రొత్తగా అమలులోకివచ్చిన, పోస్టేజి వగైరాలును రిజిస్ట్రేషను ఫీజులు, కోర్టు స్టాంపుడ్యూటీ, మొదలగు హాంశములు తెలుపును.

ఇప్పటికి 4000 పుస్తకములు ఖర్చుఅయినవి.

వెల పోష్టు ఖర్చులు సహా రు 1—10—0 లు మాత్రం

వలయువారు :—

జి. సేతుమాధవరావు బ్రదర్సు,
గుంటూరు
(అని వ్రాయవలెను.)

کتب خانہ
جامعہ عثمانیہ

۱۔ اراکین مجلس اعلیٰ، مجلس رفقا، مجلس انتظامی، مجالس شعبہ جات و نصاب پانچ کتابیں ایک ماہ کی مدت تک اپنے پاس رکھ سکینگے۔

۲۔ اساتذہ جامعہ عثمانیہ و کلیات ملحقہ و گریجویٹ عہدہ داران جامعہ اور اراکین دار الترجمہ دس کتابیں ایک ماہ تک اپنے پاس رکھ سکینگے۔

۳۔ طلبائے مدرسین رجسٹر شدہ دو کتابیں، بی۔ اے۔ اور انٹرمیڈیٹ کے طلبہ تین کتابیں، ایم۔ اے، ایل ایل بی و تحقیقاتی جماعتوں کے طلبہ پانچ کتابیں دو ہفتہ تک اپنے پاس رکھ سکینگے۔

۴۔ مدت مقررہ پر کتابیں واپس نہ ہوں تو فی یوم فی کتاب کے حساب ایک آنہ یومیہ فی کتاب جرمانہ لیا جائیگا۔

۵۔ بشرط موقع کتابیں دوبارہ دی جا سکینگی تجدید کی غرض سے کتب خانہ میں کتاب کا لانا لازم ہے۔

۶۔ کتابیں گم یا خراب ہو جائیں تو مستعیر پر ذمہ داری عائد ہوگی۔

۷۔ کتابوں پر کسی قسم کا نشان سیاہی یا پنسل سے نہ لگایا جائے۔

۸۔ قلمی نسخے اور حوالے کی کتابیں جاری نہیں کی جا سکینگی۔